

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2023 - 2027 dla obszaru Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Nasze Roztocze”

projekt zmian
styczeń 2025

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Spis treści

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego.....	3
Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR.....	8
Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR.....	17
Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR.....	28
Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia.....	35
Rozdział VI. Cele i wskaźniki.....	41
Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	48
Rozdział VIII. Plan działania	52
Rozdział IX. Plan finansowy LSR	54
Rozdział X. Monitoring i ewaluacja	56
Wykaz wykorzystanej literatury	60
Załączniki	61

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego

Forma prawna i nazwa LGD

Nazwa – Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Nasze Roztocze”

Forma prawna - stowarzyszenie działające na podstawie obowiązujących przepisów prawnych dotyczących stowarzyszeń oraz lokalnych grup działania, posiada osobowość prawną

Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Partnerska współpraca 5 jednostek samorządowych (Gmin Zamość, Józefów, Zwierzyniec, Adamów i Krasnobród) zaowocowała w 2007 roku podjęciem inicjatywy dotyczącej utworzenia Stowarzyszenia LGD „Nasze Roztocze”. Prace w tym zakresie opierały się na szerokich konsultacjach społecznych, w których uczestniczyli przedstawiciele organizacji pozarządowych, samorządów lokalnych, przedsiębiorcy, rolnicy i mieszkańcy każdej z gmin. Lokalna Grupa Działania „Nasze Roztocze” została zarejestrowana jako stowarzyszenie 28 kwietnia 2008 roku pod numerem KRS 0000304931. Jest partnerstwem trójsektorowym, którego celem jest podejmowanie inicjatyw i działań mających na celu pobudzenie aktywności społeczności lokalnych, wspieranie rozwoju gospodarczego obszaru oraz włączanie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji.

W okresie programowania 2007 – 2013 Stowarzyszenie opracowało i wdrażało Lokalną Strategię Rozwoju w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. W 2015 roku LGD powiększyło swój obszar o Gminę Szczebrzeszyn i wdrażało Strategię Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2023 mając już doświadczenie i odpowiedni potencjał kadrowy.

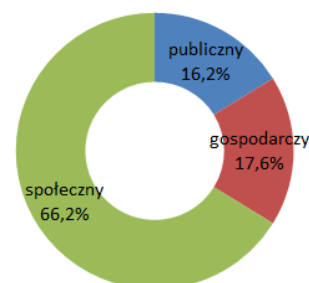
Podczas wdrażania Strategii w latach 2016-2023 LGD aktywnie wspierało rozwój przedsiębiorczości udzielając ponad 50 dotacji na podjęcie działalności gospodarczej przez mieszkańców obszaru oraz 12 dotacji dla przedsiębiorców rozwijających swoje firmy i tworzących nowe miejsca pracy. Ważnym zadaniem realizowanym przez LGD było także wspieranie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców oraz promocja producentów produktów lokalnych. Stowarzyszenie dużą uwagę poświęca wzmocnieniu potencjału organizacji pozarządowych, do których skierowane były działania w ramach 6 projektów grantowych oraz liczne wydarzenia animacyjne i integracyjne. Stowarzyszenie posiada także duże doświadczenie w realizacji projektów współpracy zarówno krajowych jak i międzynarodowych. Realizowane w tym zakresie zadania skupiały się na promocji potencjału turystycznego obszaru oraz na rozwoju infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej a także na wsparciu aktywności społecznej mieszkańców.

Struktura LGD

Lokalna Grupa Działania „Nasze Roztocze” to trójsektorowe partnerstwo, należą do niego 73 podmioty. W skład LGD z każdej gminy wchodzi przedstawiciele lokalnych grup interesów społeczno – gospodarczych reprezentujących interesy sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego (co najmniej po 1 przedstawicielu każdej grupy interesu z każdej gminy). W swoim składzie LGD nie ma członka będącego województwem. Grupę interesu sektora publicznego reprezentują przede wszystkim przedstawiciele gmin, bibliotek i ośrodków kultury. Do grupy interesu sektora gospodarczego należą przedsiębiorcy głównie z

branży handlowej oraz turystycznej, rolnicy prowadzący małe gospodarstwa rolne oraz spółdzielnie socjalne prowadzące działalność gospodarczą w celu aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Grupę interesu sektora społecznego reprezentują stowarzyszenia kulturalne, sportowe, oświatowe oraz działające na rzecz rozwoju lokalnego jak również osoby fizyczne zamieszkujące obszar LGD. Skład Stowarzyszenia jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności.

Ryc. 1. Struktura członków LGD według sektorów – udział procentowy

Wśród członków LGD są osoby młode do 25 roku życia, seniorzy oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami oraz wykluczonych społecznie. Sposób zmiany i aktualizacji składu członków lokalnej grupy działania określa Statut Stowarzyszenia. Nabycie i utrata członkostwa Stowarzyszenia następuje w drodze uchwały Zarządu Stowarzyszenia po złożeniu deklaracji o przystąpieniu do LGD, a w przypadku osób prawnych uchwały organu stanowiącego. LGD jest otwarta na nowych członków, chętnych do włączenia się w realizację inicjatyw na rzecz społeczności lokalnych.

Poziom decyzyjny – Rada

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Nasze Roztocze” posiada w swych strukturach Radę, czyli organ decyzyjny odpowiedzialny za dokonywanie oceny i wybór wniosków do dofinansowania w ramach ogłaszanych naborów oraz ustalanie kwoty wsparcia. Rada pracuje w oparciu o Regulamin uchwalany przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia oraz Procedury wyboru i oceny operacji opracowane na podstawie wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Członkowie Rady wybierani są przez Walne Zebranie Członków, zwykłą większością głosów w głosowaniu jawnym spośród członków zwyczajnych Stowarzyszenia. Kadencja członków Rady LGD trwa 4 lata. Decyzja o powołaniu lub odwołaniu Członków Rady podejmowana jest uchwałą Walnego Zebrania Członków.

Rozwiązania w procesie decyzyjnym

Organizację pracy Rady LGD związaną z oceną i wyborem projektów określa Regulamin Rady oraz Procedury oceny i wyboru projektów.

Wybrana Rada składa się z 13 członków, którzy reprezentują różne grupy interesu. W składzie organu decyzyjnego są przedstawiciele organizacji pozarządowych w tym przedstawiciele OSP, przedsiębiorcy z branży ekonomii społecznej, kobiety, osoby powyżej 60 roku życia, rolnicy prowadzący małe gospodarstwa rolne oraz przedstawiciele gmin członkowskich LGD. Zgodnie z postanowieniami Regulaminu Rady LGD, członkowie Rady nie mogą być zatrudnieni w Biurze LGD. Nie mogą również piastować funkcji w Zarządzie oraz Komisji Rewizyjnej. Oprócz grupy interesu władz publicznych w Radzie LGD wskazano 2 dodatkowe grupy interesu: grupę interesu kobiet i grupę interesu rolników prowadzących małe gospodarstwa rolne.

Skład członkowski został tak dobrany, aby zagwarantować uczciwą i merytoryczną ocenę i wybór wniosków do dofinansowania, z zachowaniem zasady, że żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Ten parytet musi być zachowany każdorazowo na etapie głosowania nad wyborem konkretnej operacji. Nie dopuszcza się upoważniania osób trzecich do udziału w podejmowaniu decyzji. Funkcje członka organu decyzyjnego muszą być pełnione osobiście, tj. w przypadku osób fizycznych wybranych do Rady – przez te osoby, zaś w przypadku osób prawnych – przez osoby, które na podstawie dokumentów statutowych lub uchwał właściwych organów są uprawnione do reprezentowania tych osób prawnych.

Dodatkowo każdorazowo przed przystąpieniem do oceny w danym naborze wniosków członek Rady będzie zobligowany do wypełnienia deklaracji bezstronności, dzięki której wyeliminowane zostanie ryzyko stronniczości. Stowarzyszenie prowadzi rejestr interesów członków organu decyzyjnego zapewniający wybór operacji bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu w organie decyzyjnym i unikania konfliktu interesów. Rejestr interesów umożliwia identyfikację charakteru powiązań członków organu decyzyjnego z wnioskodawcami lub poszczególnymi projektami.

Przy ocenie operacji członkowie Rady kierować się będą przyjętymi kryteriami wyboru, które udostępnione są do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD. W celu zachowania transparentności pracy Rady, protokoły z posiedzeń oraz listy operacji wybranych będą również publikowane na stronie LGD.

Nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru oraz poprawnością dokumentacji i zgodności formalnej będzie czuwał Przewodniczący Rady.

Zasady funkcjonowania LGD

Strukturę organów LGD „Nasze Roztocze” tworzą: Walne Zebranie Członków, Komisja Rewizyjna, Rada, Zarząd. Bieżącą obsługę działalności Stowarzyszenia prowadzi Biuro LGD.

Walne Zebranie Członków: stanowi najwyższą władzę Stowarzyszenia. Odpowiedzialne jest przede wszystkim za uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia, podejmowanie uchwał w sprawie zatwierdzenia LSR oraz jej aktualizacji z zakresie zmian celów i przedsięwzięć, uchwalanie i zmiana lokalnych kryteriów wyboru, powoływanie i odwoływanie członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej oraz podejmowanie pozostałych decyzji przewidzianych w statucie. Do kompetencji Walnego Zebrania członków LGD należy także powoływanie tematycznych zespołów doradczych które wzmacniają partnerstwo wewnętrzne w ramach LGD i wspierają prace Zarządu Stowarzyszenia.

Zarząd LGD „Nasze Roztocze”: składa się z 7 członków w tym Prezesa, Wiceprezesa, Skarbnika, Sekretarza oraz 3 członków Zarządu wybieranych przez WZC. Kadencja Zarządu trwa 4 lata. W składzie Zarządu znajduje się senior oraz osoba młoda do 25 r.ż. Zarząd działa w imieniu Stowarzyszenia, realizuje cele statutowe, kieruje całokształtem działalności oraz reprezentuje Stowarzyszenie na zewnątrz i kieruje pracą Biura. Zarząd posiada ograniczone prawo do aktualizacji Strategii i jest zobowiązany do współpracy z powołanymi przez Walne Zebranie Członków tematycznymi zespołami doradczymi.

Rada LGD „Nasze Roztocze”: organ decyzyjny Stowarzyszenia, którego zadaniem jest: dokonywanie oceny i wyboru operacji oraz ustalenie kwoty wsparcia. Szczegółowy opis Rady znajduje się powyżej.

Komisja Rewizyjna: składa się z 3 osób w tym z przewodniczącego i dwóch członków wybieranych przez WZC na okres 4 letni. Do jej kompetencji należy kontrola bieżącej pracy Stowarzyszenia, składanie wniosków w przedmiocie absolutorium dla Zarządu na Walnym Zebraniu Członków, występowanie z wnioskiem o zwołanie Walnego Zebrania Członków, wskazywanie członka Komisji Rewizyjnej reprezentującego Stowarzyszenie w umowach między Stowarzyszeniem a członkiem Zarządu oraz w sporach z nim.

Biuro LGD „Nasze Roztocze”: jest jednostką administracyjną Stowarzyszenia, która wykonuje prace organizacyjne i przygotowawcze. Prowadzi sprawy LGD poprzez pełną obsługę w zakresie spraw administracyjnych, finansowych i organizacyjnych. Pracownicy biura zajmują się również animowaniem oraz inspirowaniem społeczności lokalnej do podejmowania działań na rzecz rozwoju obszaru LGD oraz świadczeniem usług doradczych dla wnioskodawców na każdym etapie realizacji operacji. W biurze zatrudnionych jest 4 pracowników: Dyrektor Biura LGD, Koordynator ds. wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, Koordynator ds. kadrowych i komunikacji społecznej oraz Pracownik ds. administracyjno – finansowych. Pracownicy Biura LGD posiadają wiedzę oraz udokumentowane doświadczenie zawodowe adekwatne do zakresu obowiązków, potwierdzone dyplomami oraz stosownymi zaświadczeniami. Realizując obowiązki służbowe związane z wdrożeniem i rozliczeniem Strategii w okresach programowania 2007 – 2013 oraz 2014 – 2020, pracownicy Biura LGD zdobyli niezbędną wiedzę i doświadczenie do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu regionalnym, takich jak Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.

Funkcjonowanie LGD „Nasze Roztocze” opiera się na podstawowych dokumentach wewnętrznych regulujących zasady działania stowarzyszenia oraz tryb pracy poszczególnych organów działających w strukturach LGD.

Tabela 1. Podstawowe dokumenty wewnętrzne regulujące zasady działania LGD „Nasze Roztocze”

Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie
<p>Statut LGD</p> <p>Uchwalany przez WZC LGD „Nasze Roztocze”</p>	<p>Statut reguluje kwestie przewidziane w Ustawie z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, nazwę stowarzyszenia, teren działania i siedzibę stowarzyszenia, cele i sposoby ich realizacji, sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków stowarzyszenia, wskazuje władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełnienia i odwołania oraz kompetencje poszczególnych organów, sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, zasady dokonywania zmian statutu oraz sposób rozwiązania stowarzyszenia. Określa również organ nadzoru jakim jest Marszałek Województwa Lubelskiego, a także określa organ LGD kompetentny w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji oraz kryteriów wyboru operacji.</p>
<p>Regulamin Rady LGD</p> <p>Uchwalany przez WZC LGD „Nasze Roztocze”</p>	<p>Regulamin Rady LGD określa szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach), szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny), szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (ocena wniosków, zasady dokumentowania oceny), szczegółowe zasady procedury odwoławczej, zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego. Dodatkowo regulamin określa sposób postępowania w przypadku rozbieżnej oceny członków Rady.</p>
<p>Regulamin działania Zarządu LGD</p> <p>Uchwalany przez WZC LGD „Nasze Roztocze”</p>	<p>Regulamin Działania Zarządu określa podział zadań pomiędzy jego członków, zadania i kompetencje członków zarządu, opisuje szczegółowo posiedzenia zarządu oraz sprawy wymagające podejmowania uchwał. Dodatkowo do kompetencji Zarządu określono zasady aktualizacji Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność w zakresie innym niż: zmiana celów ogólnych i szczegółowych LSR oraz planowanych do realizacji przedsięwzięć.</p>
<p>Regulamin organizacyjny Biura LGD</p> <p>Uchwalany przez Zarząd LGD „Nasze Roztocze”</p>	<p>Regulamin Organizacyjny Biura LGD określa wewnętrzną strukturę organizacyjną biura, zakres działania oraz szczegółowe kompetencje, zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia kierownika biura, zasady naboru oraz wymagane na danym stanowisku kwalifikacje, zakres obowiązków, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzanych danych osobowych, opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa oraz metody pomiaru animacji lokalnej i współpracy.</p>

Źródło: Opracowanie własne

Oprócz podstawowych dokumentów wewnętrznych, funkcjonowanie LGD regulują także:

- **Polityka bezpieczeństwa** - określa zasady przechowywania, udostępniania i archiwizowania danych
- **Polityka rachunkowości** – która określa zasady prowadzenie księgowości i rachunkowości
- **Plan komunikacji** – który określa metody i sposoby komunikacji ze społecznością lokalną

Stowarzyszenie LGD „Nasze Roztocze” posiada potencjał niezbędny do wdrożenia Strategii w nowym okresie programowania Unii Europejskiej w sposób sprawny i skuteczny.

Inkluzywny charakter działalności LGD

LGD stara się rozpoznawać potrzeby społeczności lokalnej i reagować na nie planując odpowiednie działania z wykorzystaniem potencjału i zasobów lokalnych. LGD angażuje członków oraz przedstawicieli społeczności lokalnej w realizowane działania zapewniając ich partycypacyjny charakter. Jest otwarta na zgłaszanie różnych inicjatyw, zachęca do przedstawiania nowych pomysłów dotyczących funkcjonowania partnerstwa i wdrażania LSR. Zgodnie z zapisami Statutu członkowie LGD mają prawo zgłaszania Zarządowi pomysłów i inicjatyw dotyczących działalności Stowarzyszenia. Mogą oni także uczestniczyć w pracach powołanych przez Walne Zebranie Członków tematycznych zespołów doradczych, których zadaniem jest wspieranie pracy Zarządu poprzez poszukiwanie nowych rozwiązań, zgłaszanie wniosków i rekomendacji. W ten sposób wewnętrzne partnerstwo w LGD jest wzmacniane i pogłębiane, co ułatwia kolegialne podejmowania decyzji, a wypracowane w ten sposób rozwiązania w większym stopniu odpowiadają oczekiwaniom społeczności lokalnej.

Stowarzyszenie LGD Nasze Roztocze wspiera włączanie się mieszkańców w proces partycypacji na etapie planowania i wdrażania Strategii. Proces komunikacji jest dostosowany do potrzeb i oczekiwań różnych grup mieszkańców obszaru. LGD korzysta ze zróżnicowanych, przyjaznych dla odbiorcy, form komunikacji: wykorzystuje technologie cyfrowe, które umożliwiają dotarcie do szerszego grona odbiorców i są preferowane szczególnie przez młodszych mieszkańców obszaru. LGD komunikuje się ze społecznością lokalną także poprzez zamieszczanie informacji w Biuletynach wydawanych przez gminy członkowskie LGD, poprzez kontakty bezpośrednie podczas różnych wydarzeń, które organizuje, lub w których uczestniczy LGD. Ten sposób komunikacji jest preferowany przez osoby wykluczone cyfrowo oraz borykające się z problemami komunikacyjnymi.

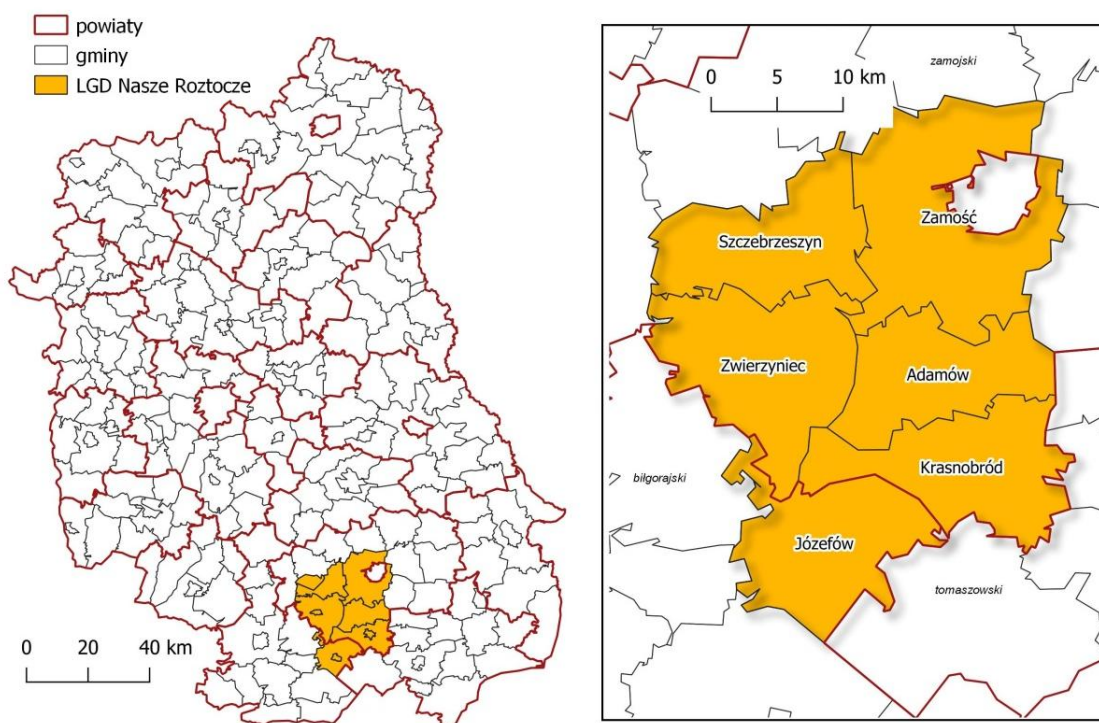
Wykorzystując dotychczasowy potencjał, LGD wyznacza kolejne cele do realizacji. W nowej perspektywie finansowej planuje objąć wsparciem grupy osób w niekorzystnej sytuacji – kobiety, rolników prowadzących małe gospodarstwa rolne, osoby z niepełnosprawnościami, a także osoby młode do 25 r.ż., seniorów, przedsiębiorców, organizacje społeczne (m.in. OSP, KGW), podmioty i grupy kultywujące dziedzictwo kulturowe obszaru oraz jednostki sektora finansów publicznych.

W ramach realizacji Planu komunikacji LGD zaplanowała realizację działań integracyjno – aktywizujących skierowanych do społeczności lokalnej: spotkania informacyjne z mieszkańcami, szkolenia, wyjazdy studyjne prezentujące dobre praktyki a także działania dotyczące tworzenia sieci i powiązań, poszukiwania i kojarzenia partnerów, wymiany wiedzy i dobrych praktyk w zakresie rozwoju i promocji potencjału turystycznego i środowiskowego obszaru i wspólnej realizacji nowych pomysłów / inicjatyw także poprzez tworzenie elektronicznych baz podmiotów.

Obszar LGD

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Nasze Roztocze” obejmuje swoim zasięgiem obszar 5 gmin powiatu zamojskiego (Adamów, Krasnobród, Szczepieszyn, Zamość i Zwierzyniec) oraz 1 gminy powiatu biłgorajskiego (Józefów), położonych w południowej części województwa lubelskiego. Gminy Adamów i Zamość to gminy wiejskie, pozostałe: miejsko – wiejskie. Gminy członkowskie LGD sąsiadują ze sobą tworząc zwarte i spójne przestrzennie terytorium o łącznej powierzchni 838 km², co stanowi 3,33% powierzchni województwa lubelskiego i 0,27% powierzchni Polski.

Ryc. 2. Mapa obszaru LGD "Nasze Roztocze"

Źródło: Opracowanie własne

Środowisko i kultura

Pod względem przyrodniczym obszar LGD położony jest w obrębie Roztocza Środkowego. Charakteryzuje się podobnym ukształtowaniem terenu: licznymi pagórkami, wązozami wydrążonymi w lessowym podłożu, przełomami rzek ze skalnymi progami. Układ osadniczy jest dość korzystny, z czterema ośrodkami miejskimi w zachodniej i południowej części obszaru. Urbanizacja koncentruje się przede wszystkim na terenach miejskich: Szczepieszyn, Zwierzyniec, Józefów i Krasnobród oraz na obszarach wokół miasta Zamość.

Pod względem historyczno - kulturowym obszar ten związany jest z założoną w 1589r. Ordynacją Zamojską. W Skokówce na obszarze Gminy Zamość urodził się Jan Zamoyski, twórca potęgi rodu i założyciel Ordynacji. W Zwierzyncu Zamoyscy utworzyli zwierzyniec myśliwski z pałacem, a na początku XIX wieku ulokowali tu Zarząd Ordynacji. Z tych czasów pochodzi barokowy Kościółek na wodzie, czy drewniany Pałac Plenipotenty. Zamoyscy utworzyli tu także liczne zakłady przemysłowe, w tym funkcjonujący do dzisiaj browar. Józefów powstał jako centrum handlowe i usługowe południowej części Ordynacji. Rozwinęło się tu wydobywanie i obróbka kamienia a także inne rzemiosła, w tym znana papiernia, której ruiny możemy zobaczyć w Rezerwacie Czartowe Pole. Marii Kazimierze Zamoyskiej, późniejszej żonie króla Jana III Sobieskiego, miasto Krasnobród zawdzięcza ufundowanie barokowego Klasztoru Dominikanów. Kościół ten został wybudowany jako wotum dziękczynne za

cudowne uzdrowienie. W połowie XVIII wieku w Klemensowie na obrzeżach miasta Szczebrzeszyn, wybudowano barokowy pałac, który był siedzibą Ordynacji do 1941r. W najnowszej historii obszaru wpisuje się także działalność ostatniego Ordynata Jan Zamoyskiego i jego żony Róży, którzy w czasie II wojny światowej uratowali życie wielu mieszkańców obszaru, w tym setek dzieci z wysiedlanych wsi Zamojszczyzny.

Na obszarze objętym LSR znajduje się dużo zabytków kultury, głównie sakralnych: Kościół pw. św. Stanisława Biskupa w Górecku Kościelnym, Sanktuarium w Krasnobrodzie, Kaplica „na wodzie”, Kaplica św. Rocha, dawny Pałac Leszczyńskich w Krasnobrodzie, Kościół św. Mikołaja w Szczebrzeszynie, Cerkiew Zaśnięcia Bogurodzicy, Synagoga i kirkut w Szczebrzeszynie, Kościół „na wodzie” w Zwierzyńcu, Kościół pw. św. Bartłomieja w Sitańcu, Kaplica św. Romana w Lipsku-Polesiu. Do innych ciekawych obiektów i atrakcji obszaru należą: kamieniołomy i wieża widokowa w Krasnobrodzie, historyczny układ pałacowo – wodny w Zwierzyńcu, Ośrodek Edukacyjno - Muzealny RPN w Zwierzyńcu, Pałac Plenipotenty, Browar w Zwierzyńcu, Kamieniołom i baszta widokowa w Józefowie, Izba Leśna we Floriance, Stacja Narciarska Jacnia, Stok Narciarski w Szopowie, Zagroda Guciów, Regionalna Izba Pamięci w Wysokiem, Muzeum Historyczne AK w Bondyrzu, Pomnik Chrzążca w Szczebrzeszynie, Muzeum Dawnych Rzemiosł w Klemensowie a także zagospodarowane zbiorniki wodne w Krasnobrodzie, w Zwierzyńcu, w Jacni i w Józefowie. Przez teren LGD przebiegają liczne szlaki turystyczne piesze i rowerowe, a także ścieżki edukacyjne, szlaki kajakowe i konne.

Na obszarze LGD „Nasze Roztocze” dominuje zabudowa wiejska jednorodzinna. Rozwój sieci osadniczej był pochodną rolniczego zagospodarowania terenu, wynikającego z naturalnych warunków środowiska. Część miejscowości posiada wyodrębnione centra o charakterze rynku, wokół którego zlokalizowane są obiekty sakralne i handlowo – usługowe. Poza obszarami zabudowy, na układ osadniczy składają się także użytki rolne i lasy. Charakterystyczną cechą obszaru jest występowanie wód powierzchniowych śródlądowych, cieków wodnych i licznych obszarów chronionych. Na obszarze każdej gminy objętej LSR występują formy ochrony przyrody m.in. obszary Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000, park narodowy (Roztoczański Park Narodowy) i jego otulina, parki krajobrazowe (Krasnobrodzki Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej, Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy) oraz rezerваты przyrody („Debry”, „Hubale”, „Wieprzec”, „Święty Roch”, „Szum”, „Czartowe Pole”) (KRYTERIUM 5.8)

Mając świadomość wyjątkowych walorów przyrodniczych oraz różnorodności biologicznej obszaru, LGD będzie wspierać przedsięwzięcia uwzględniające działania na rzecz ochrony, utrzymania i zrównoważonego rozwoju obszaru w celu zachowania walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego.

Bogata różnorodność przyrodnicza i krajobrazowa obszaru LGD, w połączeniu z dość dużą lesistością (41%) wpływa korzystnie na atrakcyjność turystyczną całego obszaru, stanowiąc istotny czynnik kreowania gospodarki lokalnej opartej na rozwoju różnych form turystyki, w tym zwłaszcza turystyki aktywnej i ekoturystyki.

Komunikacja

Obszar LGD charakteryzuje się dobrą zewnętrzną i wewnętrzną dostępnością komunikacyjną. W jego północnej części przebiega droga krajowa nr 74, z którą w Zamościu krzyżuje się droga krajowa nr 17. Obszar jest powiązany gęstą siecią dróg wojewódzkich (nr 843, 848, 849, 853 i 858), a podstawowy układ drogowy uzupełnia sieć dróg powiatowych i gminnych, rozprowadzających ruch do poszczególnych gmin i sołectw. Przez obszar LGD przebiega linia kolejowa relacji Warszawa – Lublin – Zawada, z odnogą Zwierzyniec – Bełżec – Rawa Ruska.

Ludność

Na dzień 31.12.2020r. obszar działania LGD „Nasze Roztocze” zamieszkiwało **58 767 osób**, co stanowiło 2,86% mieszkańców województwa lubelskiego i 0,15% mieszkańców Polski. Kobiety stanowiły 50,87% mieszkańców (29 896 os.), natomiast ludność wiejska stanowiła 77,52% mieszkańców (45 559 os.). Pozostałe osoby zamieszkiwały miasta do 20 tys. mieszkańców, tj. Józefów, Krasnobród, Szczebrzeszyn i Zwierzyniec.

Tabela 1. Powierzchnia gmin tworzących obszar LGD oraz liczba ich mieszkańców

Gmina	Powierzchnia (ha)	Liczba mieszkańców (osoba) stan na 31 grudnia 2020 roku
Adamów	11 066	4 531
Józefów	12 646	6 562
Krasnobród	12 689	6 836
Szczebrzeszyn	12 350	10 892
Zamość	19 613	23 588
Zwierzyniec	15 355	6 358

Źródło: BDL GUS

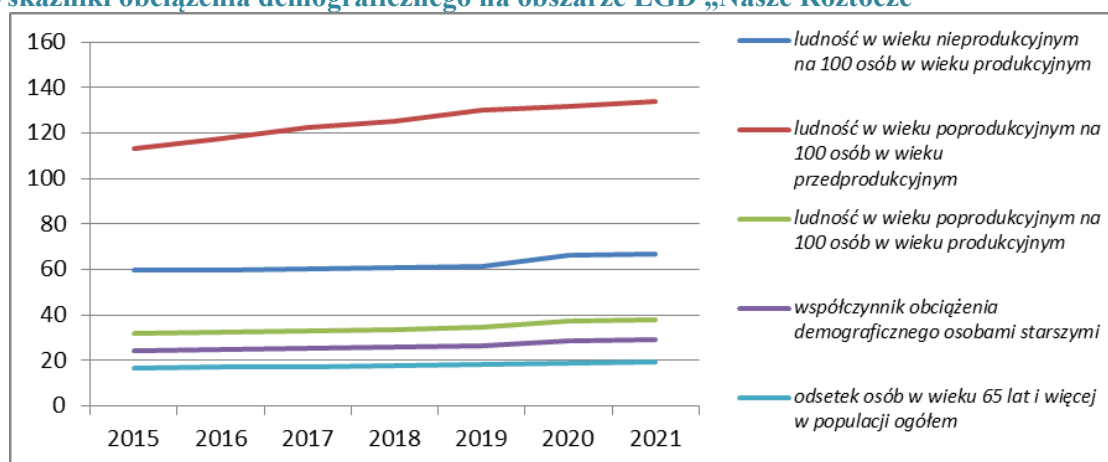
Obszar LGD charakteryzuje się słabym zaludnieniem. Średnia gęstość zaludnienia na koniec 2020r. wyniosła 70 osób/1 km², podczas gdy średnia wojewódzka to 82 osoby/1 km². Liczba ludności notuje stały spadek. Jest to zjawisko powszechne w kraju i regionie. Na zjawisko wpływa niski przyrost naturalny, który od dłuższego czasu jest ujemny. Na koniec 2020r. wartości przyrostu naturalnego w gminach obszaru LGD wahały się w przedziale od -84 (Krasnobród) do -39 (gm. Zamość). O liczbie ludności obszaru decyduje także saldo migracji. Dodatkowo saldo oznacza, iż liczba zameldowań na pobyt stały przewyższa liczbę wymeldowań. Na koniec 2020r. w gminach Krasnobród i Zamość odnotowano dodatnie saldo migracji, w pozostałych gminach ujemne. Jest to związane ze zjawiskiem suburbanizacji, które szczególnie widoczne jest w gminie Zamość i związane jest z osiedlaniem się mieszkańców miasta Zamość na terenach wiejskich (gmina Zamość jest tzw. gminą pierścieniową, która otacza miasto). Saldo migracji na obszarze LSR na koniec 2020r. wyniosło +38. (KRYTERIUM 5.6)

W strukturze wiekowej ludności obszaru LGD dominuje grupa osób w wieku produkcyjnym, która według danych na koniec 2020r. stanowiła 60,49% (35 548 os.), natomiast w województwie lubelskim 58,76%. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR to 39,51%. (KRYTERIUM 5.5) Wskaźnik obciążenia demograficznego, mierzony liczbą ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w roku 2020 wyniósł 66,5. Ludzie młodzi (do 25 roku życia) na koniec 2020r. stanowili 26,93% społeczeństwa obszaru LSR (15 828 os.), natomiast seniorzy (60+) stanowili 25,13% (14 771 os.) i w większości były to kobiety (57,17% wszystkich seniorów).

Seniorzy na obszarze LGD

Znaczna liczba osób w wieku senioralnym w strukturze wiekowej obszaru (25,13%) wiąże się z problematyką obciążenia demograficznego jego społeczności. Na obszarze LGD wartości wskaźników w tym zakresie na przestrzeni ostatnich lat sukcesywnie rosną. Poniżej przedstawiono zestaw wskaźników obrazujących problematykę obciążenia demograficznego dla obszaru LGD „Nasze Roztocze” na przestrzeni ostatnich 7 lat.

Ryc. 3. Wskaźniki obciążenia demograficznego na obszarze LGD „Nasze Roztocze”

Źródło: opracowanie własne na bazie danych BDL GUS

Wskazane powyżej dane sugerują występowanie na obszarze LGD problemu społecznego, jakim jest starzenie się społeczeństwa (wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem). Osoby w podeszłym wieku są zazwyczaj mniej zaangażowane w sprawy społeczności lokalnej. Często wymagają stałej opieki członków rodziny, co ogranicza im podejmowanie i kontynuację pracy zarobkowej. Dlatego też istotnym jest prowadzenie działań aktywizujących tę grupę wiekową, by osoby starsze jak najdłużej prowadziły aktywny tryb życia oraz zapewnianie różnorodnych form opieki osobom, które takowej potrzebują. Na obszarze LGD istnieje dość szeroka oferta zajęć skierowanych do Seniorów: kluby seniora (łącznie ok. 310 uczestników), chóry i zespoły śpiewacze (190 członków), koła gospodyń wiejskich, zajęcia sportowe i ruchowe, zajęcia kulturalne i warsztaty rękodzielnicze, warsztaty kulinarne kosmetyczne, spacer historyczne, akcje profilaktyczne.

Problem starzenia się społeczeństwa należy rozpatrywać nie tylko z ekonomicznego punktu widzenia - możliwości świadczenia pracy, jak przyjmuje się w przypadku analizy struktury społecznej w podziale na ekonomiczne grupy wieku. Jest to bowiem grupa społeczna wymagająca zwrócenia uwagi na większą dostępność, zarówno w kontekście przestrzennym, ale także społecznym. Działania aktywizujące osoby w wieku senioralnym mogą w sposób istotny wpływać na ich dłuższą aktywność społeczną i zawodową stanowiącą ogromną wartość dla młodszych pokoleń. Zaniechanie tego typu działań doprowadzić może do dalszego pogłębiania się problemu obciążenia demograficznego. Niska aktywność społeczna osób starszych prowadzi do ich społecznej marginalizacji oraz wcześniejszej konieczności objęcia ich, nieraz stałą opieką ze strony członków rodziny lub instytucjonalną.

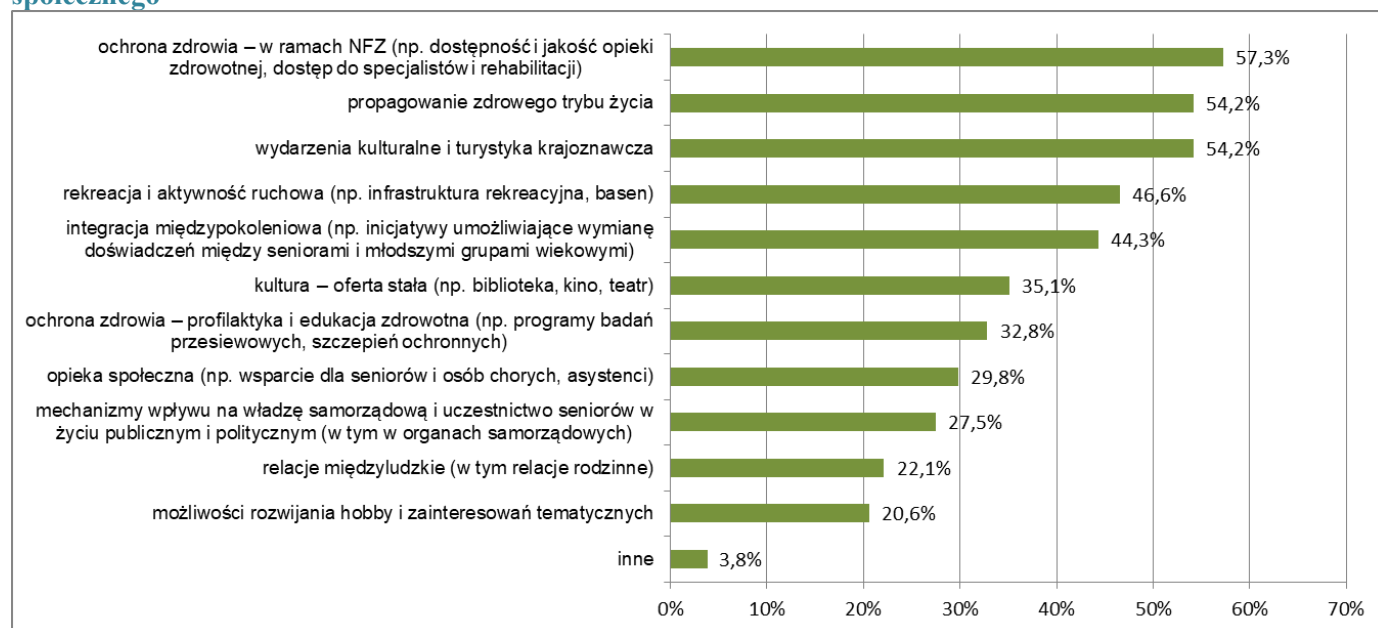
Ważnym aspektem problematyki starzenia się społeczeństwa jest również kwestia „starzenia się obszarów wiejskich”. W Unii Europejskiej na terenach wiejskich zamieszkuje obecnie porównywalna liczba seniorów, w stosunku do obszarów miejskich, podczas gdy w Polsce współczynnik ten wynosi 42% (wieś i tereny miejsko-wiejskie) oraz 58% (miasta). Analiza sytuacji społeczno - gospodarczej obszarów wiejskich pozwala wnioskować, iż liczba osób w wieku senioralnym na terenach wiejskich będzie rosła. Wynika to z faktu, iż ludzie młodzi migrują do miast, głównie z przyczyn ekonomicznych: w poszukiwaniu pracy, zarówno ze względu na brak miejsc pracy dla osób o wyższych kwalifikacjach, jak i na zmiany zachodzące w rolnictwie jako sektorze zatrudnienia (m.in. proces konsolidacji małych gospodarstw rolnych w przedsiębiorstwa wielkoobszarowe, mechanizacja prac polowych i odpływ dzieci rolników do miast). Powoduje to wyludnianie się terenów wiejskich, ale także ich starzenie. Zjawisko to pociąga za sobą inne problemy społeczne obserwowane na obszarach wiejskich, m.in. uboższe sieć usług – zdrowotnych, opiekuńczych, transportowych, bowiem zmniejszające się zapotrzebowanie (spowodowane zmniejszającą się liczbą ludności) powoduje niską opłacalność inwestycji. Dodatkowo niska gęstość zaludnienia i rozproszenie zabudowy, powoduje *de facto* trudności organizacyjne i niską zasadność ekonomiczną budowania efektywnej sieci usług.¹ Połączenie powyższych uwarunkowań z trudną sytuacją materialną osób w wieku senioralnym, zwłaszcza na obszarach wiejskich, dodatkowo pogłębia problematykę wykluczenia społecznego takich osób.

Na potrzeby opracowania niniejszego dokumentu przeprowadzono badanie ankietowe wśród osób w wieku senioralnym obszaru LGD, w którym zapytano ich o dostrzegane przez siebie deficyty w lokalnym środowisku, trudności z jakimi borykają się w codziennym życiu i rozwiązania, które będą na nie odpowiedziami.

---

¹A.Radziejowska, „Jesień życia seniora na wsi. Czy na pewno złota?”, www.witrynawiejska.org.pl

Ryc. 4. Odpowiedzi ankietowanych seniorów w zakresie dostrzeganych przez siebie deficytów sfery życia społecznego

Źródło: LGD Nasze Roztocze

Jako barierę w korzystaniu z dostępnej oferty dedykowanej seniorom, ankietowani najczęściej wskazywali na brak środków finansowych, brak możliwości transportu/dogodnej komunikacji publicznej, stan zdrowia oraz brak informacji o różnych inicjatywach podejmowanych w okolicy. Wśród zaproponowanych aktywności, w których osoby 60+ chciałyby uczestniczyć największą popularnością cieszyły się: wycieczki krajoznawcze, zajęcia z dietetykiem, warsztaty zdrowego żywienia, zajęcia ruchowe (np. basen, nordic walking, taniec, aerobik), zajęcia kulturalne (np. projekcje filmowe, spektakle, koncerty), edukacja zdrowotna w zakresie chorób typowych dla osób starszych (np. cukrzyca, nadciśnienie) oraz warsztaty artystyczne (np. rękodzielnicze, filmowe, malarskie). W zakresie pożądaných usług dla seniorów ankietowani najczęściej wskazywali na: wypożyczenie sprzętu niezbędnego do rehabilitacji seniorów, usługi drobnych napraw w domach, usługa sprzątania dla osób mających trudności z poruszaniem, usługa transportowa dla osób mających problemy z poruszaniem w celu dojazdu do lekarza, szpitala, urzędu czy na groby bliskich. Jednocześnie ankietowani w większości pozytywnie oceniają swój wpływ na codzienność i rozwój społeczności lokalnej, miejscowości lub samorządu, co pozwala wnioskować o pozytywnych i zauważalnych dla seniorów skutkach wysiłków podejmowanych celem zapewnienia im większego poczucia przynależności do lokalnej społeczności i istoty ich głosu w sprawach ważnych dla kształtowania przestrzeni, w której żyją.

Osoby młode do 25 roku życia

Analiza danych w zakresie ekonomicznych grup wieku na obszarze LGD „Nasze Roztocze” dostarcza także informacji o sytuacji ludzi młodych. Na koniec 2020r. obszar zamieszkiwało 15 828 osób młodych, tj. w wieku do 25 roku życia (spadek od 2015 roku o 10,82%).

Sytuację osób młodych na obszarze LGD „Nasze Roztocze” można analizować zarówno pod względem warunków życia, jak i aktywności społecznej osób zaliczanych do tej grupy wiekowej. W zakresie warunków życia, istotnym miernikiem jest liczba osób bezrobotnych w wieku do 25 r. ż. Wskaźnik ten obrazuje bowiem problemy gospodarcze obszaru w zakresie możliwości znalezienia zatrudnienia przez osoby młode, dając jednocześnie możliwość wnioskowania o stopie życia mieszkańców tej grupy. Zgodnie danymi z PUP w Biłgoraju i Zamościu na koniec 2020r. na obszarze LSR zarejestrowanych było 2 193 bezrobotnych z czego 15,23% (334 os.) to osoby do 25 roku życia. 49,79% wszystkich bezrobotnych stanowiły kobiety (1 092 os.). Bezrobotni stanowili 5,86% wszystkich mieszkańców obszaru LGD w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata). (KRYTERIUM 5.2) Biorąc pod uwagę wysokość stopy bezrobocia odnotowanej dla analizowanego obszaru w 2020r. (5,3% w powiecie biłgorajskim i aż 9,4% w powiecie zamojskim) można wnioskować,

iz warunki na rynku pracy nie są korzystne. Potwierdzeniem powyższego mogą być również negatywne tendencje w zakresie migracji, których najczęstszym powodem jest poszukiwanie lepszych warunków życia, w tym zatrudnienia, zwłaszcza wśród ludzi młodych. Warty podkreślenia jest również fakt, iż w przypadku obszarów wiejskich ważnym problemem jest również tzw. bezrobocie ukryte, zatem faktyczną skalę problemu trudno oszacować. Problem ten w znacznym stopniu dotyczy kobiet niepracujących zawodowo, które prowadzą dom w gospodarstwie rolnym oraz osób na wcześniejszych emeryturach ze względu na brak możliwości znalezienia zatrudnienia w wieku przedemerytalnym. To wszystko przekłada się na ubóstwo znacznej części lokalnej społeczności. Celem poznania sytuacji osób młodych z obszaru LGD przeprowadzono wśród nich badanie ankietowe. W jego ramach młodzi wypowiedzieli się m.in. na temat swojego uczestnictwa w inicjatywach lokalnych i dokonywali samooceny swojego zaangażowania społecznego.

Ryc. 5. Odpowiedzi osób młodych w ramach badania ankietowego

Czy widzisz potrzebę podejmowania konkretnych działań na obszarze LGD? (wybierz jedną odpowiedź):

Źródło: LGD Nasze Roztocze

Pod względem aktywności społecznej ludzi młodych niepokojącym jest fakt, iż znaczna większość z nich nie angażuje się społecznie i nie jest zainteresowana tego rodzaju aktywnością, co potwierdzają odpowiedzi udzielone w badaniu ankietowym. Problemem może być zbyt uboga oferta aktywności lub jej niewłaściwa tematyka, albo niewystarczające działania promocyjne powodujące, że młodzież nie ma świadomości możliwości uczestniczenia w różnorodnych formach aktywności społecznej.

Oferta skierowana do ludzi młodych (do 25 roku życia) to przede wszystkim: kluby sportowe, zajęcia sportowe i ruchowe (aerobik, taniec, szkoła piłkarska, biegi na orientację), zajęcia kulturalne i warsztaty rękodzielnicze, chóry i zespoły śpiewacze, warsztaty kosmetyczne, lekcje biblioteczne, zawody wędkarskie, szkolenia komputerowe i zajęcia z robotyki.

Opieka społeczna

Pod opieką ośrodków pomocy społecznej na obszarze LSR na koniec 2020r. znajdowało się 2 718 osób, co stanowi 4,63% ogółu ludności zamieszkującej teren LGD „Nasze Roztocze”. (KRYTERIUM 5.4) 60,49% korzystających z pomocy społecznej to osoby poniżej kryterium dochodowego. Można uznać, że obszary o wysokim odsetku mieszkańców korzystających z pomocy społecznej pokrywają się z rozkładem rejestrowanego bezrobocia. Problem ubóstwa powoduje kolejne negatywne zjawisko społeczne, jakim jest wykluczenie. Osoby, rodziny objęte ubóstwem, borykają się nie tylko z barierami ekonomicznymi, lecz również wyłączeniem społecznym i brakiem uczestnictwa w kulturze. Dzieci z rodzin dotkniętych ubóstwem wykazują małe zaangażowanie społeczne, mają ograniczone możliwości kształcenia, a docelowo pozyskiwania wysokich kwalifikacji zawodowych.

Kolejną grupą borykającą się z trudnościami oraz wykluczeniem są osoby z niepełnosprawnościami. Osoby te oraz ich rodziny stanowią znaczną część lokalnej społeczności, wymagającą szczególnego zainteresowania, różnych form wsparcia, pomocy i opieki. Niepełnosprawni mają trudności z samodzielnością w życiu indywidualnym i społecznym przez wrodzone lub nabyte upośledzenie fizyczne lub psychiczne. Jednak należy zaznaczyć, iż do statystyki przyjmuje się osoby z niepełnosprawnością, które posiadają odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoby, które takiego orzeczenia nie posiadają, lecz odczuwają ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku². W 2020 roku na terenie LGD zamieszkiwało 718 osób niepełnosprawnych. Stanowiły one 1,22% wszystkich mieszkańców obszaru LGD.

Tabela 3. Liczba osób i rodzin, którym przyznano świadczenia społeczne ze względu na niepełnosprawność w 2020r.

Gmina	Adamów	Józefów	Krasnobród	Szczebrzeszyn	Zamość	Zwierzyniec	Suma
Liczba rodzin	24	88	43	68	103	49	375
Liczba osób	42	174	69	116	226	91	718

Źródło: dane Ośrodków Pomocy Społecznej z obszaru LGD

Niezwykle istotne jest podejmowanie działań zmierzających do aktywizacji osób niepełnosprawnych, zwłaszcza na terenach wiejskich, gdzie ta grupa jest najsilniej narażona na marginalizację społeczną. Przyczyną izolacji jest zwłaszcza nierówny dostęp do wielu dziedzin życia np. edukacji, kultury, pracy, komunikacji publicznej i opieki medycznej. Ograniczenia w dostępie do edukacji i trudności w komunikacji publicznej oddziałują negatywnie na życie zawodowe osób niepełnosprawnych. Z tego względu ważną formą aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych jest przedsiębiorczość społeczna. Na obszarze LGD funkcjonuje aż 14 przedsiębiorstw społecznych, które prowadzą działania w celu aktywizacji i włączenia społecznego osób w trudnej sytuacji życiowej, często spowodowanej niepełnosprawnością. Spółdzielnie socjalne i centrum integracji społecznej są miejscem pracy dla 138 osób z obszaru LGD, w tym w większości osób niepełnosprawnych.

Do zwiększenia aktywności osób niepełnosprawnych przyczyniają się także rozwiązania techniczne umożliwiające lub ułatwiające dostęp do miejsc publicznych. Zgodnie z przeprowadzoną ankietą dotyczącą dostępności obiektów i miejsc użyteczności publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami, we wszystkich gminach z terenu LGD występują niedostosowane w tym zakresie. Najczęściej dotyczą one dostępności komunikacyjnej (brak podjazdów, wind, utwardzonych szlaków, zły stan chodników itp.) i architektonicznej (za wąskie korytarze i otwory drzwiowe, brak przystosowanych toalet, za wysokie progi itp.). Z tego względu przy planowaniu prac dotyczących budowy, remontu czy modernizacji obiektów publicznych w ramach wdrażania Strategii, preferowane będą projekty uwzględniające dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami i ich opiekunów.

Rolnictwo i małe gospodarstwa rolne

Obszar LGD „Nasze Roztocze” ze względu na żyzne gleby wytworzone z lessów i dogodne warunki mikroklimatyczne, charakteryzuje się dobrymi warunkami do rozwoju rolnictwa. W 2020r. funkcjonowało tu 5 047 gospodarstw rolnych (3,08% gospodarstw województwa lubelskiego). W większości (99,74%) były to gospodarstwa indywidualne, charakteryzujące się dużym rozdrobnieniem. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosiła 7,53 ha i była niższa niż średnia dla województwa lubelskiego (9,64 ha) i Polski (12,65 ha). Najwięcej było gospodarstw w przedziale od 1 do 5 ha (65%). Wśród wszystkich gospodarstw aż 88,3% to gospodarstwa do 10 ha.

Małe gospodarstwa rolne, mimo że są wskazywane jako najsłabsze ogniwo systemu żywnościowego, realizują szereg istotnych funkcji, które są ważne z ekonomicznego, społecznego i środowiskowego punktu widzenia. Generują one dochody dla dużej liczby mieszkańców, zapewniają zatrudnienie, pozwalają na rozwijanie umiejętności rolniczych, przez co w sposób pośredni wpływają na bezpieczeństwo żywnościowe i rozwój regionów, w których funkcjonują. Jednak dochody z takich gospodarstw są niskie i często nie wystarczają na pokrycie bieżących potrzeb rolników i ich rodzin. Taka sytuacja rodzi konieczność uzupełnienia dochodami z innych źródeł.

² Definicja osoby niepełnosprawnej Głównego Urzędu Statystycznego

Pozarolnicze funkcje małych gospodarstw rolnych

Mając świadomość powyższego a także fakt, że małe gospodarstwa rolne (którego powierzchnia nie przekracza 10 ha)³ stanowią duży odsetek wszystkich gospodarstw na obszarze LSR, LGD zaplanowała przedsięwzięcia dotyczące wsparcia pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. Rozwój tego typu form działalności na terenach wiejskich daje szansę na dodatkowy dochód a tym samym wpływa na poprawę bytu oraz jakości życia rolników i ich rodzin.

Agroturystyka i turystyka wiejska są popularnymi kierunkami rozwoju obszaru LGD, dającymi możliwość zdobycia dodatkowego dochodu dla małych gospodarstw rolnych. Jednak nasycenie obiektami agroturystycznymi na obszarze LSR jest bardzo wysokie. Zgodnie z aktualnymi rejestrami prowadzonymi przez gminy członkowskie, na obszarze funkcjonuje 218 gospodarstw agroturystycznych. Z tego względu oprócz poprawy standardu funkcjonujących gospodarstw, bardzo ważne jest poszukiwanie dodatkowych możliwości rozszerzenia i uzupełniania oferty w celu zwiększenia konkurencyjności. Taką możliwością daje tworzenie obiektów tematycznych, jakimi są zagrody edukacyjne. To obiekty zlokalizowane na obszarach wiejskich oferujące zajęcia edukacyjne oparte o prowadzoną w gospodarstwie produkcję roślinną, zwierzęcą czy przetwórstwo płodów rolnych a także zagadnienia w zakresie świadomości ekologicznej czy dziedzictwa kulturowego wsi. Zagrody edukacyjne dają możliwość zdobycia dodatkowego dochodu także poza sezonem turystycznym, co jest odpowiedzią na problem krótkiego sezonu turystycznego na Roztoczu.

W związku ze zmieniającymi się trendami demograficznymi (starzeniem się społeczeństwa), a tym samym zwiększającej się liczby ludzi samotnych i niesamodzielnych na wsi, ważnym działaniem jest wprowadzanie nowych rozwiązań wspierających system opieki społecznej na obszarach wiejskich. Jednym z nich jest tworzenie tzw. gospodarstw opiekuńczych łączących w sobie funkcje czynnych gospodarstw rolnych i profesjonalnych usług społecznych w zakresie opieki nad seniorami, osobami z dysfunkcjami i innymi potrzebującymi. Gospodarstwa takie dają możliwość przebywania w naturalnym środowisku osobom, które na wsi spędziły swoje dotychczasowe życie a teraz potrzebują opieki. Dzięki uczestnictwu w prowadzonych zajęciach ukierunkowanych na integrację i zaangażowanie w codzienne życie gospodarstwa, odczuwają oni większy komfort związany z dłuższą aktywnością zarówno fizyczną jak i psychiczną. Również rolnicy odnoszą wymierne korzyści ekonomiczne i społeczne związane z prowadzeniem gospodarstw opiekuńczych.

Przedsiębiorczość

Na obszarze LGD „Nasze Roztocze” w 2020r. zarejestrowanych było 5 031 podmiotów gospodarczych, z których 96,82% stanowiły mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników (4 871 szt.). Małe przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 do 49 osób, stanowiły 2,80% wszystkich podmiotów gospodarczych (141 szt.) a średnie przedsiębiorstwa (50-249 zatrudnionych) - 0,36% (18 szt.). Prowadziło tu także działalność gospodarczą jedno duże przedsiębiorstwo zatrudniające ponad 250 osób. Od 2011r. notowany jest stały wzrost liczby podmiotów gospodarczych na obszarze LSR. Pozytywny wpływ na to zjawisko z pewnością ma dotychczasowa działalność LGD „Nasze Roztocze”, za pośrednictwem której dotację na podjęcie działalności gospodarczej otrzymało ponad 50 mieszkańców obszaru. Wskaźnik przedsiębiorczości, czyli liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności na koniec 2020r. wynosił 856 (wartość dla województwa to 937, a dla Polski 1 224). Przedsiębiorczość na obszarze LSR liczona jako udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników (mikro i małe przedsiębiorstwa) w liczbie mieszkańców LSR wynosi 8,53 (KRYTERIUM 5.7). W podziale na sekcje PKD 2007 najwięcej przedsiębiorstw reprezentuje sekcję G tj. handel (1 195 przedsiębiorstw). Znaczna liczba podmiotów funkcjonuje również w sekcji F (budownictwo) – 842 przedsiębiorstw i C (przetwórstwo przemysłowe) – 489 przedsiębiorstwa.

Obszar charakteryzuje się słabo rozwiniętym sektorem przemysłu. Najbardziej rozwojową branżą obszaru LGD jest branża turystyczna ze względu na niezaprzeczalny potencjał do rozwoju turystyki. Położenie na Roztoczu, obszarze o dużych walorach przyrodniczych i kulturowych, rozwijająca się infrastruktura turystyczna (baza

³Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR

noclegowo - gastronomiczna, szlaki piesze, rowerowe, kajakowe, nordic walking) oraz korzystne warunki do rozwoju turystyki zdrowotnej i usług uzdrowiskowych to największe atuty obszaru LGD wskazane przez mieszkańców podczas badania ankietowego. Coraz większa atrakcyjność i rozpoznawalność Roztocza jako miejsca do odwiedzania i spędzania wolnego czasu, czyste i różnorodne środowisko naturalne oraz wzrastająca popularność aktywnego wypoczynku, moda na zdrowy i niespieszny tryb życia to według mieszkańców największe szanse rozwoju obszaru LGD.

Obszar ten posiada także potencjał do rozwoju odnawialnych źródeł energii, w szczególności energii ze słońca. Z tego względu w Strategii zwrócono uwagę na efektywność energetyczną i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

Średnia arytmetyczna dochodu podatkowego gmin na obszarze LSR wynosi 1 140,57 zł. (KRYTERIUM 5.3) Najwyższy dochód podatkowy charakteryzuje gminę Zwierzyniec, natomiast najniższy gminę Józefów. 5 z 6 gmin tworzących LGD (Adamów, Józefów, Krasnobród, Szczepieszyn i Zwierzyniec) znajduje się na zaktualizowanej liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją (zgodnie z krajową klasyfikacją obszarów strategicznej interwencji) (KRYTERIUM 5.1). Są to obszary charakteryzujące się nieefektywną gospodarką i rynkiem pracy, ale także problemami demograficznymi związanymi m.in. ze stopniowym spadkiem liczby ludności, czy starzeniem się społeczeństwa. Często charakteryzuje je również niższa dostępność transportowa i usługowa oraz braki w zakresie podstawowej infrastruktury. Aby ograniczyć te zjawiska niezbędne jest podejmowanie działań zmierzających do rozwoju lokalnych firm, wzrostu dochodów mieszkańców, poprawy dostępu do infrastruktury społecznej oraz ograniczania negatywnych zjawisk demograficznych, co wpłynie na zwiększenie pozycji konkurencyjnej regionu.

Aktywność społeczna

Na terenie LGD funkcjonuje 10 fundacji oraz 187 stowarzyszeń i organizacji społecznych. Jest to niewielki odsetek tego typu jednostek działających w województwie lubelskim (0,81%, 2,69%). Dla lokalnych społeczności wiejskich ważnymi organizacjami są także Koła Gospodyń Wiejskich. Działają one na rzecz rozszerzania oferty kulturowej obszaru, kultywowania i promocji lokalnych tradycji oraz budowania więzi międzypokoleniowych. Na terenie LGD aktywnie działa aż 69 Kół Gospodyń Wiejskich. Drugim typem organizacji istotnych z punktu widzenia aktywności społecznej są Ochotnicze Straże Pożarne (na terenie LGD funkcjonuje ich 66). Oprócz podstawowego zadania jakim jest ochrona przeciwpożarowa, OSP wykonują także działania związane z edukacją lokalnej społeczności w zakresie bezpieczeństwa, udzielania pierwszej pomocy. OSP prowadzą także działania kulturowe i sportowe, przyczyniając się do zwiększenia integracji i aktywności lokalnej.

Spójność obszaru

Obszar LGD obejmuje jednorodny, spójny społecznie i funkcjonalnie terytorium, które łączą wspólne tradycje, lokalna tożsamość, poczucie przynależności. Również pod względem geograficznym obszar ten stanowi spójną przestrzeń. Gminy należące do LGD pozostają ze sobą w bezpośrednim sąsiedztwie, tworząc tym samym zwarty terytorialnie obszar. Jest to teren posiadający wiele wspólnych cech społecznych, gospodarczych i środowiskowych świadczących o spójności.

Obszar LGD „Nasze Roztocze” niemal w całości położony jest w obrębie jednej krainy geograficznej Roztocza Środkowego. Taka lokalizacja stanowi o zbliżonych warunkach klimatycznych dla rozwoju fauny i flory, co jest istotne w kontekście oceny spójności geograficznej i przyrodniczej. Czysta przyroda, w dużej części objęta różnymi formami ochrony (park narodowy, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody i obszary NATURA 2000), z jednej strony stanowi o jej unikalności i atrakcyjności, a z drugiej może ograniczać prowadzenie działań inwestycyjnych. Duża lesistość, małe zagęszczenie sieci osadniczej, obfitość w zbiorniki i ciekły wodne oraz ciekawa rzeźba terenu stanowią znakomitą podstawę do rozwoju turystyki, zwłaszcza skierowanej do osób poszukujących aktywnego wypoczynku i czystego, niezurbanizowanego otoczenia. Obszar LGD charakteryzuje się bogatymi walorami historycznymi i kulturowymi. Stanowi to doskonałe uzupełnienie walorów przyrodniczych w kontekście rozwoju turystyki obszaru. Obszar Roztocza jest jednym z najchętniej odwiedzanych terenów Lubelszczyzny i z tej racji posiada ogromny potencjał do rozwoju turystyki wiejskiej. Jednak słabością oferty turystycznej Roztocza jest jej sezonowość.

Charakterystyczne dla całego obszaru rozdrobnienie gospodarstw rolnych jest przyczyną niskiej dochodowości produkcji rolnej. Dlatego istotną kwestią jest dywersyfikacja źródeł dochodów i wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. Zbieżność obserwowanych na obszarze LGD zjawisk społecznych i gospodarczych wraz z całym spektrum czynników, które można zaliczyć do potencjałów rozwojowych i tych, o niekorzystnym oddziaływaniu świadczy o wewnętrznej spójności i integralności obszaru.

Demograficznie obszar działania LGD również wykazuje znaczną jednorodność, zarówno w zakresie potencjałów, jak i dostrzeganych wyzwań społecznych. Zwłaszcza problemy w zakresie negatywnych tendencji demograficznych, m.in. starzenia się społeczeństwa, migracji, szczególnie wśród ludzi młodych, a także sytuacja kobiet, czy rolników i ich rodzin wymagają podejmowania wielu różnorodnych działań przyczyniających się do odwracania negatywnych trendów i pełniejszego wykorzystania potencjału społecznego obszaru.

Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR

Opis sposobu zaangażowania społeczności lokalnej w tworzenie LSR ze wskazaniem uczestników

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru LGD „Nasze Roztocze” została opracowana w oparciu o partycypacyjny model tworzenia dokumentów o charakterze strategicznym. Partycypacyjny charakter LSR wynika z ciągłego zaangażowania wszystkich interesariuszy dokumentu w proces powstawania jego kluczowych zapisów. W procesie tym uczestniczyły wszystkie środowiska lokalne zaangażowane w rozwój społeczny, gospodarczy i przestrzenny regionu: mieszkańcy (w tym osoby młode do 25 r.ż., seniorzy, kobiety), organizacje pozarządowe (w tym OSP, KGW), nieformalne grupy społeczne, spółdzielnie socjalne, przedsiębiorcy, rolnicy, jednostki samorządu terytorialnego i inne instytucje publiczne. Strategia została przygotowana przez pracowników Biura LGD oraz członków Zarządu przy wsparciu ekspertów zewnętrznych. Na każdym etapie tworzenia Strategii byli zaangażowani przedstawiciele środowisk lokalnych z wszystkich grup interesów ze szczególnym uwzględnieniem przedstawicieli grup będących w niekorzystnej sytuacji. Cały proces partycypacji miał charakter otwarty i nie wykluczał żadnej z grup społecznych. Plan włączenia i zaangażowania społeczności w prace nad strategią został zaplanowany i dostosowany do oczekiwań mieszkańców w taki sposób, aby jak największa liczba osób mogła uczestniczyć w pracach nad tworzeniem LSR. Część działań była prowadzona z wykorzystaniem elektronicznych środków przekazu, z myślą o aktywnych i zapracowanych, oraz osobach mających problemy komunikacyjne. W miarę możliwości spotkania prowadzone były w miejscach dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Partycypacja społeczna w procesie przygotowania LSR była podzielona na 3 etapy tematyczne:

1. Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LSR, wskazanie kluczowych grup docelowych Strategii
2. Cele, przedsięwzięcia, budżet i wskaźniki Strategii
3. System monitoringu i ewaluacji Strategii oraz zasady komunikacji ze społecznością lokalną

Wykorzystane metody partycypacji społecznej

Na każdym kluczowym etapie opracowywania LSR wykorzystywano co najmniej 3 metody partycypacji społecznej, a zebrane wnioski i dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze LGD zostały wykorzystane do opracowania poszczególnych rozdziałów Strategii. Podczas opracowania Strategii przeprowadzono:

- **badania ankietowe**, ankiety były wypełniane on-line za pośrednictwem strony internetowej i Facebooka, były dostępne w wersji papierowej w siedzibach gmin członkowskich LGD oraz w Punkcie Informacyjno – Konsultacyjnym w Biurze LGD. Badania ankietowe były wykorzystywane głównie w pierwszym etapie prac dotyczących analizy potrzeb i potencjałów obszaru LGD, wskazania kluczowych grup docelowych Strategii i identyfikacji działań do nich skierowanych a także do zebrania informacji na temat preferowanych przez

społeczność lokalną kanałów komunikacji i celów prowadzonych działań komunikacyjnych oraz wskazania obszarów który powinny podlegać monitoringowi i ewaluacji. Na pierwszym etapie opracowania Strategii, badania ankietowe zostały wykorzystane do identyfikacji mocnych i słabych stron obszaru, do poznania problemów i potrzeb społeczności lokalnej, do oceny stopnia zaangażowania osób młodych i seniorów w działania społeczne realizowane na obszarze LGD, do poznania problemów i potrzeb tych grup społecznych oraz do poszukiwania pomysłów na nowe inicjatywy. Badaniem ankietowym objęto także przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na obszarze LGD, w celu pozyskania informacji o ich kondycji finansowej, problemach i typach projektów, którymi są zainteresowani.

- **otwarte spotkania konsultacyjne z mieszkańcami**, przeprowadzone w każdej gminie członkowskiej LGD na pierwszym etapie prac nad Strategią. Tematyka spotkań dotyczyła identyfikacji potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LGD, określenia najważniejszych obszarów na które może mieć wpływ Strategia, wstępnego określania celów oraz kluczowych grup docelowych a także analizy możliwości realizacji projektów innowacyjnych i partnerskich. W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele wszystkich sektorów tworzących LGD.

- **warsztaty przyszłościowe z seniorami**, w warsztatach uczestniczyli przedstawiciele Klubów Seniora z obszaru LGD. Podczas warsztatów wypracowano przyjazną seniorom wspólną wizję obszaru LGD, zidentyfikowano najważniejsze obszary wsparcia i preferowane działania na rzecz seniorów.

- **indywidualne wywiady pogłębione** przeprowadzone z rolnikami prowadzącymi małe gospodarstwa rolne na obszarze LGD, informacje pozyskane podczas wywiadów pozwoliły na identyfikację najważniejszych problemów i potrzeb rozwojowych oraz określenie działań mających wpływ na poprawę sytuacji ekonomicznej

- **arkusze pomysłów**, arkusze służą do wskazania konkretnych pomysłów i zadań, które potencjalni wnioskodawcy chcieliby realizować w ramach opracowywanej Strategii. Informacja o zbieraniu arkuszy pomysłów była zamieszczona na stronie internetowej LGD i na Facebooku, była przekazywana podczas sesji rad gmin z obszaru LGD. Arkusze w wersji papierowej zostały przekazane radnym rad gmin LGD były dostępne w gminach członkowskich LGD oraz w Punkcie Informacyjno – Konsultacyjnym w Biurze LGD. Otrzymane Arkusze pomysłów zostały wykorzystane do opracowania celów, przedsięwzięć, budżetu i wskaźników Strategii.

- **spotkania fokusowe**, organizowane dla określonych grup interesariuszy tj. przedstawiciele organizacji pozarządowych w tym KGW i OSP oraz dla przedstawiciele jednostek sektora finansów publicznych. Spotkania fokusowe były metodą partycypacji wykorzystaną podczas drugiego etapu prac nad przygotowaniem Strategii. Podczas spotkań określano, jakie są najważniejsze działania z punktu widzenia organizacji pozarządowych oraz podmiotów publicznych oraz poszukiwano pomysłów na realizację konkretnych projektów,

- **kawiarenka obywatelska**, metoda wykorzystana w ostatnim etapie prac nad Strategią. Podczas kawiarenki dyskutowano o zasadach monitoringu i ewaluacji oraz o zasadach skutecznej komunikacji ze społecznością lokalną. Na podstawie uwag zebranych podczas kawiarenki opracowano formularze ankiet dotyczących monitoringu i ewaluacji oraz metod i kanałów komunikacji z mieszkańcami.

- **konsultacje on-line**, metoda wykorzystana na każdym etapie prac nad Strategią w celu poznania opinii mieszkańców obszaru na temat projektu poszczególnych elementów Strategii tj. *Analizy potrzeb i potencjałów obszaru, Celów, przedsięwzięć, budżetu i wskaźników oraz systemu monitoringu i ewaluacji oraz zasad komunikacji ze społecznością lokalną.*

- **Mobilny Punkt Konsultacyjny**, metoda wykorzystana na każdym etapie prac nad Strategią w celu poznania opinii mieszkańców obszaru, zwłaszcza osób wykluczonych cyfrowo i komunikacyjnie, na temat projektu poszczególnych elementów Strategii tj. *Analizy potrzeb i potencjałów obszaru, Celów, przedsięwzięć, budżetu i wskaźników oraz Systemu monitoringu i ewaluacji oraz zasad komunikacji ze społecznością lokalną.*

W procesie partycypacyjnego opracowywania Strategii skorzystano z innowacyjnych metod prowadzenia konsultacji społecznych z wykorzystaniem elektronicznych środków przekazu. Mieszkańcy obszaru, którzy z różnych względów nie mieli możliwości bezpośredniego udziału w spotkaniach konsultacyjnych, mogli w nich uczestniczyć zdalnie. Umożliwienie skorzystania z takiej formy udziału w konsultacjach zwiększyło do nich dostęp większej liczbie mieszkańców. Było to rozwiązanie dotychczas nie stosowane na obszarze LGD do opracowania dokumentów strategicznych.

Tabela 4. Etapy opracowania LSR, wraz ze wskazaniem przeprowadzonych metod partycypacyjnych, uczestników, efektów i sposobów wykorzystania danych z konsultacji

Metoda	Data i miejsce	Uczestnicy	Efekt / Sposób wykorzystania danych z konsultacji
Etap 1. Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LSR, wskazanie kluczowych grup docelowych Strategii			
Ankieta do mieszkańców – nowa perspektywa finansowa	<u>25.07.2022r.</u> – <u>03.08.2022r.</u> ankieta wypełniana on-line za pośrednictwem strony internetowej LGD i facebooka, dostępna w wersji papierowej w siedzibach gmin członkowskich i w Punkcie Informacyjno – Konsultacyjnym w Biurze LGD	Mieszkańcy, rolnicy, przedsiębiorcy, przedstawiciele NGOs i instytucji publicznych Liczba otrzymanych ankiet: 142 szt.	Identyfikacja mocnych i słabych stron obszaru, poznanie problemów i potrzeb społeczności lokalnej w celu opracowania diagnozy i oczekiwanych przez mieszkańców kierunków rozwoju obszaru.
Otwarte spotkania konsultacyjne z mieszkańcami	<u>09.08.2022r.</u> – Urząd Gminy Adamów, Urząd Gminy Zamość <u>10.08.2022r.</u> – Urząd Gminy Józefów, Krasnobrodzki Dom Kultury <u>11.08.2022r.</u> – Urząd Gminy Szczebrzeszyn, Centrum Kultury i Biblioteka Publiczna w Zwierzyńcu Aby dotrzeć do jak największej liczby mieszkańców informacja o organizacji spotkań została zamieszczona na stronie internetowej LGD, na facebooku, na stronach internetowych gmin członkowskich a także na tablicach i słupach ogłoszeń. Osoby, które nie mogły uczestniczyć w spotkaniach osobiście, mogły wziąć w nich udział zdalnie z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej. Z takiej możliwości skorzystały 4 osoby.	Mieszkańcy, rolnicy przedsiębiorcy, przedstawiciele NGOs i instytucji publicznych Liczba spotkań: 6 szt. Liczba uczestników spotkań: 77 osób, w tym 4 uczestniczące zdalnie z wykorzystaniem elektronicznych środków przekazu	Prezentacja wyników prac nad diagnozą w oparciu o dane statystyczne, wnioski wynikające z przeprowadzonego badania ankietowego oraz rekomendacje z Raportu ewaluacyjnego Strategii na lata 2016 - 2023. Identyfikacja potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru LSR, określenie najważniejszych obszarów, na które może mieć wpływ Strategia, wstępne określenie celów Strategii oraz kluczowych grup docelowych, które spotykają się z największymi problemami na rynku pracy i w życiu społecznym, do których powinny być kierowane działania. Analiza możliwości realizacji projektów innowacyjnych i partnerskich a także sposobów przyznawania preferencji dla projektów uwzględniających powyższe zagadnienia. Na podstawie informacji zebranych podczas spotkań opracowano formularze ankiet skierowanych do osób młodych oraz do seniorów, którzy są przedstawicielami ważnych grup docelowych opracowywanej Strategii. Przygotowane zostały także załączenia do ankiety skierowanej do przedsiębiorców z obszaru LGD oraz załączenia do wywiadów z rolnikami prowadzącymi małe gospodarstwa rolne.

Badanie ankietowe – potrzeby i oczekiwania osób młodych, Spotkania z młodzieżą	<u>22.03.2023r. - 24.04.2023r.</u> ankieta wypełniana on-line za pośrednictwem strony internetowej LGD i facebooka, dostępna w wersji papierowej w siedzibach gmin członkowskich i w Punkcie Informacyjno – Konsultacyjnym w Biurze LGD, a także podczas spotkań z młodzieżą przeprowadzonych w Szkole Podstawowej w Suchowoli i Zespole Szkół w Krasnobrodzie w dniu <u>29.03.2023r.</u> oraz Szkole Podstawowej w Płoskiem w dniu <u>14.04.2023r.</u>	Osoby młode (12-25 r.ż.)	Ocena stopnia zaangażowania osób młodych w działania społeczne realizowane na obszarze LGD, ocena aktualnej oferty obszaru w zakresie dostępnej infrastruktury i inicjatyw skierowanych do osób młodych. Poznanie problemów i potrzeb osób młodych oraz poszukiwanie pomysłów na nowe inicjatywy i projekty skierowane do tej grupy społecznej.
		Liczba otrzymanych ankiet: 163 szt. Liczba spotkań: 3 szt.	
Badanie ankietowe – potrzeby i oczekiwania seniorów, Warsztaty przyszłościowe z seniorami	<u>22.03.2023r – 24.04.2023r.</u> ankiety w wersji papierowej były dostępne w siedzibach gmin członkowskich oraz w Punkcie Informacyjno – Konsultacyjnym w Biurze LGD, były także uzupełniane podczas warsztatów przyszłościowych przeprowadzonych przez LGD w Klubach Seniora: <u>31.03.2023r.</u> – warsztaty przyszłościowe z uczestnikami Klubu Seniora w Jacni <u>14.04.2023r.</u> – warsztaty przyszłościowe z uczestnikami Klubu Seniora w Zwierzyńcu	Seniorzy z obszaru LGD (osoby 60+)	Ocena stopnia zaangażowania seniorów w działania społeczne realizowane na obszarze LGD, ocena aktualnej oferty obszaru skierowanej dla seniorów. Poznanie problemów, potrzeb i oczekiwań seniorów, analiza możliwości realizacji projektów skierowanych dla tej grupy mieszkańców obszaru. Podczas warsztatów wypracowano przyjazną seniorom wspólną wizję obszaru LGD, zidentyfikowano najważniejsze obszary wsparcia i oczekiwane działania na rzecz seniorów.
		Liczba warsztatów: 2 szt. Liczba uczestników warsztatów: 37 osób Liczba otrzymanych ankiet: 131 szt.	
Badanie ankietowe - problemy i potrzeby przedsiębiorców	<u>13.04.2023r. – 24.04.2023r.</u> ankieta wypełniana on-line za pośrednictwem strony internetowej LGD i facebooka, dodatkowo za pośrednictwem elektronicznych środków komunikacji ankieta została przesłana do członków LGD będących przedsiębiorcami oraz do beneficjentów LGD prowadzących działalność gospodarczą	Przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą na obszarze LGD	Ocena kondycji i planów rozwojowych mikro i małych przedsiębiorców z obszaru LGD, poznanie problemów i potrzeb przedsiębiorców a także pozyskanie informacji o typach projektów, którymi są zainteresowani przedsiębiorcy.
		Liczba otrzymanych ankiet: 43 szt.	
Indywidualne wywiady pogłębione z rolnikami prowadzącymi małe gospodarstwa	<u>31.03.2023r. – 14.04.2023r.</u> – przeprowadzono telefoniczne indywidualne wywiady pogłębione z osobami prowadzącymi małe gospodarstwa rolne na obszarze LGD	Rolnicy prowadzący małe gospodarstwa rolne na obszarze LGD	Wskazanie największych problemów i potrzeb rozwojowych małych gospodarstw rolnych oraz określenie pomysłów i działań mających wpływ na poprawę sytuacji ekonomicznej właścicieli małych gospodarstw rolnych.
		Liczba przeprowadzonych wywiadów: 5 szt.	

Konsultacje on – line projektu <i>Analizy potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LGD</i>	Zebrane podczas konsultacji społecznych informacje zostały wykorzystane do opracowania projektu LSR w zakresie <i>Analizy potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LGD</i> , następnie w dniach <u>28.04.2023r. – 05.05.2023r.</u> projekt został poddany konsultacjom on-line za pośrednictwem strony internetowej LGD	Mieszkańcy obszaru gmin członkowskich LGD Liczba złożonych uwag: 2 szt.	Poznanie opinii mieszkańców na temat projektu <i>Analizy potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LGD</i> , zebranie uwag od mieszkańców
Konsultacje projektu <i>Analizy potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LGD</i> w ramach Mobilnego Punktu Konsultacyjnego	<u>04.05.2023r.</u> – Świetlica wiejska w Mokrem, Urząd Miejski w Szczebrzeszynie, Urząd Miejski w Zwierzyńcu <u>05.05.2023r.</u> – Urząd Gminy Adamów, Krasnobrodzki Dom Kultury, Urząd Miejski w Józefowie. Informacja o dyżurach w ramach Mobilnego Punktu Konsultacyjnego została zamieszczona na stronie internetowej Stowarzyszenia oraz na tablicach ogłoszeń na terenie gmin członkowskich.	Mieszkańcy obszaru gmin członkowskich LGD Liczba uczestników konsultacji: 21 osób Liczba złożonych uwag: 4 szt.	Poznanie opinii mieszkańców na temat projektu <i>Analizy potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru LGD</i> opracowanego na podstawie przeprowadzonych ankiet, spotkań, warsztatów i wywiadów, umożliwienie wniesienia uwag mieszkańcom wykluczonym cyfrowo i komunikacyjnie
Etap 2. Cele, przedsięwzięcia, budżet i wskaźniki Strategii			
Arkusze pomysłów	<u>18.11.2022r. –28.04.2023r.</u> <i>Arkusze pomysłów</i> wpływały do Biura LGD on-line za pośrednictwem poczty elektronicznej a także były składane bezpośrednio do Punktu Informacyjno - Konsultacyjnego w Biurze LGD. Aby dotrzeć do jak największej liczby mieszkańców informacja o zbieraniu <i>Arkuszy pomysłów</i> do opracowywanej przez LGD Strategii na nowy okres programowania została zamieszczona na stronie internetowej LGD, na facebooku, była także przekazywana podczas sesji organów stanowiących każdej z 6 gmin członkowskich LGD. Wzory <i>Arkuszy pomysłów</i> w wersji papierowej zostały przekazane radnym a także udostępnione w siedzibach gmin członkowskich LGD.	Mieszkańcy, rolnicy, przedsiębiorcy, przedstawiciele NGOs, radni rad gmin, przedstawiciele sektora publicznego Liczba otrzymanych arkuszy: 34 szt.	Zebranie <i>Arkuszy pomysłów</i> identyfikujących konkretne zadania, które beneficjenci chcieliby realizować w ramach wdrażania Strategii. Zebrane <i>Arkusze</i> zostały przeanalizowane pod kątem możliwości ich realizacji w ramach wdrażania Strategii w nowym okresie programowania UE. Inicjatywy, które nie mieściły się w zakresie wsparcia przewidzianym w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) zostały odrzucone. Pomysły zgodne z zakresami wsparcia przewidzianymi w WPR posłużyły do określenia konkretnych przedsięwzięć, celów i wskaźników

Spotkanie fokusowe dla przedstawicieli KGW, OSP i innych NGOs z obszaru LGD	<u>09.05.2023r.</u> – świetlica wiejska w Mokrem, informacja o organizacji spotkania została zamieszczona na stronie internetowej LGD, a także za pośrednictwem elektronicznych środków komunikacji zaproszenie na spotkanie zostało przesłane do organizacji pozarządowych z obszaru LGD	Przedstawiciele KGW, OSP i NGOs	Określenie jakie działania są najważniejsze z punktu widzenia potrzeb organizacji pozarządowych z obszaru LGD, generowanie pomysłów na realizację projektów w ramach opracowywanej Strategii.
		Liczba spotkań : 1 szt. Liczba uczestników: 22 osoby	
Spotkanie fokusowe dla przedstawicieli sektora finansów publicznych	<u>15.05.2023r.</u> – Biuro LGD w Zamościu, zaproszenie na spotkanie zostało przekazane telefonicznie i mailowo do władz gmin członkowskich LGD	Przedstawiciele JST	Określenie jakie są najważniejsze potrzeby związane z dostępnością obiektów infrastruktury publicznej i miejsc, z których korzystają mieszkańcy, generowanie pomysłów na realizację projektów wzmacniających dostępność obszaru w celu zaspokojenia potrzeb grup osób w niekorzystnej sytuacji
		Liczba spotkań: 1 szt. Liczba uczestników: 5 osób	
Konsultacje on-line projektu <i>Celów, przedsięwzięć, budżetu i wskaźników</i>	Zebrane podczas konsultacji społecznych informacje zostały wykorzystane do opracowania projektu LSR w zakresie <i>Celów, przedsięwzięć, budżetu i wskaźników</i> , następnie w dniach <u>16.05.2023r. – 22.05.2023r.</u> projekt ten został poddany konsultacjom on-line za pośrednictwem strony internetowej LGD	Mieszkańcy obszaru gmin członkowskich LGD	Poznanie opinii mieszkańców na temat projektu <i>Celów, przedsięwzięć, budżetu i wskaźników Strategii</i> opracowanego na podstawie dotychczas przeprowadzonych konsultacji społecznych. Zebranie uwag od mieszkańców
		Liczba zebranych uwag: 2 szt.	
Konsultacje projektu <i>Celów, przedsięwzięć, budżetu i wskaźników</i> w ramach Mobilnego Punktu Konsultacyjnego	<u>18.05.2023r.</u> – Świetlica wiejska w Mokrem, Miejski Dom Kultury w Szczebrzeszynie, Centrum Kultury i Biblioteka Publiczna w Zwierzyńcu <u>19.05.2023r.</u> – Urząd Gminy Adamów, Krasnobrodzki Dom Kultury, Urząd Miejski w Józefowie Informacja o dyżurach w ramach Mobilnego Punktu Konsultacyjnego została zamieszczona na stronie internetowej Stowarzyszenia oraz na tablicach ogłoszeń na terenie gmin członkowskich.	Mieszkańcy obszaru gmin członkowskich LGD	Poznanie opinii mieszkańców na temat projektu <i>Celów, przedsięwzięć, budżetu i wskaźników</i> opracowanego na podstawie analizy <i>Arkuszy pomysłów</i> oraz wniosków wynikających z przeprowadzonych spotkań fokusowych, umożliwienie wniesienia uwag mieszkańcom wykluczonym cyfrowo i komunikacyjnie
		Liczba uczestników: 14 osób Liczba zebranych uwag: 2 szt.	

Etap 3. System monitoringu i ewaluacji Strategii oraz zasady komunikacji ze społecznością lokalną

Kawiarenka obywatelska	26.04.2023r. – Urząd Miasta Szczebrzeszyn, informacja o organizacji spotkania została zamieszczona na stronie internetowej LGD	Mieszkańcy, rolnicy, przedsiębiorcy, przedstawiciele NGOs, przedstawiciele administracji publicznej	Dyskusja na temat zasad monitorowania i ewaluacji oraz zasad skutecznej komunikacji. W trakcie spotkania każdy uczestnik miał możliwość wypowiedzenia swojej opinii oraz wysłuchania zdania innych uczestników na temat proponowanego systemu monitoringu i ewaluacji oraz komunikacji ze społecznością lokalną. Na podstawie uwag zebranych podczas kawiarenki obywatelskiej opracowano formularze ankiet dotyczących monitoringu i ewaluacji oraz metod i kanałów komunikacji LGD ze społecznością lokalną.
		Liczba uczestników: 9 osób	
Badanie ankietowe - metody i kanały komunikacji	05.05.2023r. – 18.05.2023r. - badanie ankietowe: ankieta wypełniana on-line za pośrednictwem strony internetowej LGD i facebooka, dostępna w wersji papierowej w siedzibach gmin członkowskich i w Punkcie Informacyjno – Konsultacyjnym w Biurze LGD	Mieszkańcy, rolnicy, przedsiębiorcy, przedstawiciele NGOs, przedstawiciele administracji publicznej	Zebranie informacji na temat oczekiwanych sposobów komunikacji LGD ze społecznością lokalną - poznanie źródeł, z których mieszkańcy czerpią informacje o działaniach prowadzonych przez LGD wraz z oceną ich skuteczności, wskazanie jakimi informacjami dotyczącymi działalności LGD są zainteresowani mieszkańcy i za pośrednictwem jakich kanałów komunikacyjnych i w jakim celu powinny być przekazywane te informacje
		Liczba zebranych ankiet: 90 szt.	
Badanie ankietowe - monitoring i ewaluacja	11.05.2023r. – 18.05.2023r. - badanie ankietowe: ankieta wypełniana on-line za pośrednictwem strony internetowej LGD i facebooka, dostępna w wersji papierowej w siedzibach gmin członkowskich i w Punkcie Informacyjno – Konsultacyjnym w Biurze LGD	Mieszkańcy, rolnicy, przedsiębiorcy, przedstawiciele NGOs, przedstawiciele jst	Zebranie informacji na temat obszarów, które powinny podlegać monitoringowi i ewaluacji, ocena trafności różnych metod i narzędzi pozyskiwania danych w procesie monitoringu i ewaluacji.
		Liczba zebranych ankiet: 39 szt.	
Konsultacje on-line projektu <i>Monitoringu i ewaluacji Strategii oraz zasad komunikacji ze społecznością lokalną</i>	Zebrane podczas konsultacji społecznych informacje zostały wykorzystane do opracowania projektu LSR w zakresie <i>Monitoringu i ewaluacji Strategii oraz zasad komunikacji ze społecznością lokalną</i> , następnie w dniach 22.05.2023r. – 29.05.2023r. projekt ten został poddany konsultacjom on-line za pośrednictwem strony internetowej LGD	Mieszkańcy obszaru gmin członkowskich LGD	Poznanie opinii mieszkańców na temat zidentyfikowanych elementów podlegających procesowi monitorowania i ewaluacji Strategii oraz zasad komunikacji ze społecznością lokalną
		Liczba zebranych uwag: brak	

Konsultacje projektu <i>Monitoringu i ewaluacji oraz zasad komunikacji ze społecznością lokalną</i> w ramach Mobilnego Punktu Konsultacyjnego	<u>24.05.2023r.</u> – Świetlica wiejska w Mokrem, Miejski Dom Kultury w Szczebrzeszynie, Centrum Kultury i Biblioteka Publiczna w Zwierzyńcu	Mieszkańcy obszaru gmin członkowskich LGD	Zebranie uwag na temat zidentyfikowanych elementów podlegających procesowi monitorowania i ewaluacji oraz preferowanych sposobów komunikacji ze społecznością lokalną, umożliwienie wniesienia uwag mieszkańcom wykluczonym cyfrowo i komunikacyjnie
	<u>25.05.2023r.</u> – Urząd Gminy Adamów, Krasnobrodzki Dom Kultury, Urząd Miejski w Józefowie Informacja o dyżurach w ramach Mobilnego Punktu Konsultacyjnego została zamieszczona na stronie internetowej Stowarzyszenia oraz na tablicach ogłoszeń na terenie gmin członkowskich.	Liczba uczestników: 16 osób Liczba zebranych uwag: 1 szt.	

Źródło: Opracowanie własne

Sposób wykorzystania danych z konsultacji społecznych do opracowania Strategii

Dzięki partycypacji społecznej, towarzyszącej każdemu z etapów tworzenia Strategii, można było spojrzeć na obszar LGD Nasze Roztocze z perspektywy oddolnej – oczami jego mieszkańców oraz innych grup społecznych, bezpośrednio związanych z obszarem (np. przedsiębiorców). Dzięki zastosowaniu różnorodnych metod partycypacyjnych udało się dokonać kompleksowej identyfikacji potencjałów i problemów (barier) obszaru LGD, a także zdiagnozować potrzeby i oczekiwania lokalnej społeczności dotyczącej jego rozwoju. Zebrane dane wykorzystane zostały do opracowania celów i przedsięwzięć, które będą realizowane w ramach wdrażania Strategii. Informacje na temat obszaru LGD Nasze Roztocze, pozyskane dzięki partycypacji społecznej znalazły odniesienie w rozdziałach IV i VI niniejszej LSR.

Uwagi zebrane w ankietach oraz przy okazji innych zastosowanych metod konsultacyjnych, zostały przeanalizowane przez Zarząd LGD w odniesieniu do zidentyfikowanych potrzeb obszaru oraz możliwych źródeł wsparcia finansowego. Odrzucono te, które nie mieściły się w zakresie wsparcia przewidzianym w PS WPR np. budowa dróg. Pozostałe uwagi znalazły swoje odzwierciedlenie w zapisach Strategii.

Aktywny udział społeczności lokalnej w opracowywaniu Strategii przełożył się na zaplanowanie działań adekwatnych do potrzeb lokalnych i wykorzystania szans rozwojowych, co w konsekwencji przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców.

Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z partycypacji społecznej:

- identyfikacja i dookreślenie grup, które należy objąć wsparciem: osoby młode do 25 r.ż., seniorzy oraz osoby w niekorzystnej sytuacji: kobiety, rolnicy prowadzący małe gospodarstwa rolne, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie;
- ukierunkowanie i wstępne sformułowanie celów LSR, z uwzględnieniem potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności oraz potencjałów i problemów obszaru LGD;
- sformułowanie (w podziale na zaplanowane cele) wskaźników, realnych do osiągnięcia w procesie realizacji założeń LSR w ramach poszczególnych sektorów i obszarów;
- najważniejsze wnioski pochodzące od uczestników procesu partycypacji, tj.:
  - obszar LGD Nasze Roztocze posiada cenne walory przyrodniczo-kulturowe, które obecnie nie są wystarczająco wykorzystane, w związku z czym rodzi się konieczność prowadzenia działań na rzecz rozwoju potencjału turystycznego, przy jednoczesnym zachowaniu dbałości o lokalne zasoby i środowisko lokalne,
  - zbyt mała aktywność i integracja społeczna generują potrzebę wdrożenia projektów naprawczych w tym zakresie, tj. rozwoju małej infrastruktury publicznej, służącej integracji i aktywności społecznej oraz działań na rzecz integracji osób zagrożonych marginalizacją;
  - zdiagnozowano potrzebę wsparcia działalności gospodarczej obszaru LGD w oparciu o rozwiązania innowacyjne oraz rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych;
  - identyfikacja braków w infrastrukturze rekreacyjnej i infrastrukturze spędzania czasu wolnego, co stwarza potrzebę jej rozwoju;
  - zgłoszenie przez społeczność lokalną potrzeby podnoszenia kompetencji mieszkańców obszaru LGD (w tym kompetencji cyfrowych), w związku z czym pożądanym są różnego rodzaju szkolenia, kursy i warsztaty;
  - małe zainteresowanie młodego pokolenia tradycjami lokalnymi i dziedzictwem kulturowym obszaru, co powoduje konieczność organizacji przedsięwzięć przeciwdziałających temu zjawisku,
  - należy podnosić świadomość mieszkańców obszaru LGD w zakresie ochrony środowiska i zachowań proekologicznych, konieczne jest zatem wprowadzenie działań z zakresu edukacji środowiskowej;
  - potrzeba promocji postaw patriotycznych wśród mieszkańców obszaru.

Zaangażowanie społeczności lokalnej na etapie wdrażania Strategii

W opisany powyżej proces partycypacji społecznej zaangażowani byli przedstawiciele wszystkich gmin członkowskich obszaru LGD, w tym w szczególności: przedsiębiorcy, przedstawiciele JSFP, ekonomii społecznej, organizacji pozarządowych, osoby do 25 r.ż., seniorzy, a także osoby z grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji – kobiety i rolnicy prowadzący małe gospodarstwa rolne. Są to przedstawiciele grup reprezentatywnych dla społeczności wiejskiej. Ich potrzeby odpowiadają oczekiwaniom ogółu społeczeństwa obszaru LGD. Celem stałego zaangażowania tych podmiotów we wdrażanie LSR zaplanowano prowadzenie działań animacyjnych (w tym popularyzujących projekty innowacyjne i podejście partnerskie). Działania te zmobilizują lokalną społeczność do współdziałania, skłaniając ją jednocześnie do aktywności na rzecz innowacyjnych rozwiązań w ramach wdrażania Strategii.

Planowane działania wzmacniające partnerską współpracę

W procesie wdrażania LSR bardzo ważna jest partnerska współpraca wszystkich członków LGD, opierająca się na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji. LGD będzie animować do realizacji działań partnerskich poprzez organizację szkoleń i wydarzeń z zakresu tworzenia sieci i powiązań, poszukiwania i kojarzenia partnerów lokalnych, krajowych i zagranicznych. LGD będzie także powoływać tematyczne zespoły doradcze (np. ds. rozwoju przedsiębiorczości, ds. aktywizacji i integracji ludzi młodych, ds. włączenia cyfrowego i społecznego seniorów, ds. osób w niekorzystnej sytuacji). Każdy z członków Stowarzyszenia będzie mógł uczestniczyć w kilku tematycznych zespołach doradczych (bez ograniczenia), których celem jest wymiana poglądów oraz poszukiwanie nowych inicjatyw. Tematyczne zespoły doradcze będą składać Zarządowi wnioski, rekomendacje, sugestie i opinie dotyczące danej tematyki, opiniować wnioski Zarządu w tym zakresie oraz zalecać Zarządowi inicjowanie określonych działań.

Partnerstwo wewnętrzne na obszarze LGD Nasze Roztocze objawia się również możliwością zgłaszania nowych inicjatyw (pomysłów na realizację przedsięwzięć), w tym projektów wdrażanych w partnerstwie. Interesariusze LSR będą mogli wystosować swoje propozycje za pośrednictwem specjalnie przygotowanych w tym celu fiszek projektowych. Te, zostaną następnie poddane konsultacji w ramach zorganizowanych spotkań Zarządu.

W celu zachęcenia do współpracy i zgłaszania nowych inicjatyw i pomysłów dotyczących działalności i funkcjonowania LGD oraz pogłębiania partnerstwa, na stronie internetowej LGD zostanie utworzony panel konsultacyjny jako internetowe, innowacyjne narzędzie komunikacji z lokalną społecznością. Pozwoli to mieszkańcom na aktywne włączanie się w działania realizowane przez LGD, a także na zgłaszanie swoich uwag i pomysłów dotyczących wdrażania LSR.

Projekty, przewidziane do realizacji w ramach celów niniejszej Strategii, dla których dopuszcza się realizację w partnerstwie (patrz rozdział VI) nakładają na LGD obowiązek aktywnego poszukiwania i kojarzenia potencjalnych partnerów. W tym celu przewiduje się wspieranie współpracy z innymi podmiotami, zarówno z obszaru LGD jak i spoza, w tym z partnerami zagranicznymi, poprzez stworzenie bazy partnerów, którzy wyrażają zainteresowanie realizacją operacji w partnerstwie i projektów partnerskich. Baza będzie podzielona tematycznie, zgodnie z zakresem działalności zgłoszonych do niej organizacji. Podmioty w niej zarejestrowane będą miały możliwość zaproponowania swoich pomysłów na realizację przedsięwzięć opartych na współpracy, które następnie zostaną zweryfikowane przez LGD, pod kątem zgodności ze Strategią. Dodatkową zachętą do podejmowania współpracy na obszarze LSR będzie premiowanie przedsięwzięć realizowanych w partnerstwie.

Interesariusze i podmioty zaangażowane w realizację LSR powinny wymieniać się posiadanymi informacjami, wiedzą, doświadczeniem, celami, zadaniami i zasobami. Zadaniem LGD w tym zakresie jest więc szerokie informowanie społeczeństwa o osiągnięciach związanych ze strategią, a także budowanie wiarygodności i zaufania partnerów lokalnych.

LGD Nasze Roztocze dociera do interesariuszy poprzez komunikację jednostronną (np. za pośrednictwem informacji zamieszczanych na stronie internetowej, portalu społecznościowym) oraz dwustronną (np. szkolenia/wydarzenia, spotkania informacyjne). Działania te są transparentne i pozwalają budować kapitał społeczny oparty na wzajemnym zaufaniu, co w połączeniu z faktem korzystania ze środków publicznych,

przekłada się na wiarygodność LGD. Skuteczność powyższych metod komunikacji zweryfikowana zostanie w momencie, gdy uwidocznią się efekty takie jak: wywołanie pożądanej zmiany, wygenerowanie konkretnego działania, osiągnięcie zrozumienia, przekazanie informacji czy uzyskanie odpowiedzi na zadane pytanie. W przypadku braku powyższych rezultatów LGD spróbuje wyeliminować ów problem, wdrażając plan naprawczy. Będzie on polegał na modyfikacji dotychczasowych praktyk komunikacyjnych, ich udoskonaleniu lub wprowadzeniu innych, które w ocenie LGD okażą się bardziej odpowiednie w drodze do celu.

Innowacyjność w LSR

Dyskusja na temat potrzeby realizacji działań innowacyjnych w ramach wdrażania Strategii dla obszaru LGD „Nasze Roztocze” pojawiła się już na etapie partycypacyjnego opracowywania dokumentu. Podczas spotkań konsultacyjnych przeprowadzonych w każdej z gmin członkowskich LGD analizowano potrzebę i możliwości realizacji projektów innowacyjnych. W ramach tej dyskusji określono definicję innowacyjności oraz zaplanowano działania innowacyjne dla obszaru. Innowacyjność zdefiniowana została jako zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych w kontekście lokalnym. Tak zdefiniowaną innowacyjność należy rozpatrywać w odniesieniu do całego obszaru LSR ale w różnych aspektach i typach projektów. Różne będą też planowane metody wdrożenia zdefiniowanych innowacji:

- 1) Dla obszaru LGD innowacyjne są działania związane z opracowaniem koncepcji inteligentnych wsi (Smart Village), które zostały zaplanowane jako projekt grantowy w ramach Przedsięwzięcia 1.4. Innowacja ta polega na nowym sposobie wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych do przygotowania koncepcji inteligentnych wsi z wykorzystaniem wiedzy i innowacji. Dotychczas na obszarze LSR nie były realizowane zadania związane z opracowaniem i realizacją projektów wynikających z takich koncepcji. W Strategii w ramach Przedsięwzięcia 1.1 w kryteriach wyboru zaplanowano preferencje dla projektów objętych oddolnymi koncepcjami inteligentnych wsi, co będzie jedną z planowanych metod wdrożenia zdefiniowanych innowacji.
- 2) Przewidziane do realizacji w ramach Przedsięwzięcia 2.2. zagrody edukacyjne lub gospodarstwa opiekuńcze jako sposoby wsparcia pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, są działaniami innowacyjnymi dla obszaru LGD. Innowacja ta polega na wdrożeniu nowych na obszarze LSR produktów i usług. Obecnie na terenie gmin członkowskich LGD nie ma takich podmiotów. Powstanie zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych będzie kolejną planowaną metodą wdrożenia innowacji.
- 3) W ramach Przedsięwzięcia 1.2. związanego z rozwojem istniejących podmiotów gospodarczych zaplanowano preferencje dla projektów innowacyjnych dla obszaru LSR. Innowacyjność w projektach związanych z rozwojem przedsiębiorczości polega na wdrożeniu na obszarze objętym LSR nowych lub znacząco udoskonalonych produktów, usług lub procesu produkcyjnego. Rozwiązanie to pozwoli na zaplanowanie kolejnej metody wdrożenia zdefiniowanych innowacji.

Jednocześnie, aby z sukcesem wdrożyć innowacje zaplanowano realizację działań animacyjnych. W zakresie opracowania koncepcji inteligentnych wsi oraz tworzenia zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych zaplanowano organizację wyjazdów studyjnych – szkoleniowych prezentujących dobre praktyki w tworzeniu koncepcji Smart Village oraz w funkcjonowaniu zagród edukacyjnych i gospodarstw opiekuńczych także w zakresie wymagań związanych z powstawaniem takich obiektów. Dla projektów dotyczących rozwijania działalności gospodarczej zaplanowano szkolenia z zakresu praktycznego stosowania rozwiązań innowacyjnych w przedsiębiorstwach wraz z prezentacją przykładów dobrych praktyk.

Zakłada się że w wyniku wdrożenia innowacji na obszarze LGD dostępne będą nowe usługi dla mieszkańców i turystów (zagrody edukacyjne, gospodarstwa opiekuńcze), które pozwolą na pozyskanie dodatkowych dochodów dla rolników prowadzących małe gospodarstwa rolne. Wdrożenie nowych lub znacząco udoskonalonych produktów, usług lub procesów produkcyjnych wzmocni konkurencyjność przedsiębiorstw na rynku lokalnym i regionalnym. Wdrożenie koncepcji Smart Village wpłynie na poprawę jakości życia mieszkańców obszaru.

Aktywizacja ludzi młodych, seniorów oraz grup osób w niekorzystnej sytuacji, działania integrująco - aktywizujące

Lokalna Strategia Rozwoju dla LGD Nasze Roztocze uwzględnia zwiększanie aktywności społecznej ludzi młodych, seniorów i przedstawicieli grup osób w niekorzystnej sytuacji (identyfikacji ww. grup wraz z uzasadnieniem dokonano w rozdziałach II i IV niniejszego dokumentu). Aktywizacja ta odbywa się na różnych etapach przygotowania i wdrażania LSR. Włączenie do współpracy ww. grup uwidoczniło m.in. w statucie LGD, zgodnie z którym osoby młode i seniorzy są włączani w prace organów LGD, w tym w prace Zarządu. Znajduje to odzwierciedlenie w strukturze Zarządu – wśród członków znalazła się jedna osoba młoda i jeden senior – co będzie dodatkowo premiowane, zgodnie z kryteriami wyboru LSR.

Aktywizacja osób młodych do 25 r.ż., seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji (kobiety, rolnicy prowadzące małe gospodarstwa rolne, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie) zaplanowana w ramach LSR, uskuteczniata będzie również poprzez realizację operacji na rzecz środowiska lokalnego, np. animujących czy integrujących, dedykowanych tym grupom. Dla każdej zdefiniowanej powyżej grupy zaplanowane zostały konkretne działania mające na celu zwiększanie ich aktywności społecznej, zaspokajanie ich potrzeb i poprawę jakości życia. Inwestycje podejmowane w tym kierunku będą komplementarne względem aktualnie dostępnej oferty (np. zajęcia sportowe.) Konkretnie działania na rzecz zdefiniowanych powyżej grup osób w trudnej sytuacji zawarte zostały w Celu 1. Rozwój aktywnego społeczeństwa obszaru LGD (rozdział VI).

Spółeczność lokalna będzie informowana o możliwości udziału w działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji bądź o możliwości korzystania z efektów tych działań, za pośrednictwem racjonalnych i adekwatnych sposobów komunikacji. Zakłada się coroczne informowanie o stanie realizacji LSR przy pomocy takich środków komunikacji jak: materiały informacyjne, spotkania informacyjne, strona internetowa czy profil na Facebooku. Ponadto, o ewentualnych zmianach w Strategii, społeczność lokalna będzie powiadamiana za pośrednictwem ww. metod. Osoby w niekorzystnej sytuacji znalazły się również wśród adresatów animacji innowacyjnego podejścia do rozwoju LGD, efektem której ma być podniesienie poziomu motywacji do aktywności w społeczności lokalnej w zakresie podejścia innowacyjnego. Komunikację w tym zakresie zaplanowano w oparciu o szkolenia oraz przekazywane w ich trakcie materiały szkoleniowe, a także inne, alternatywne metody tak aby nie wykluczyć żadnych grup społecznych np. spotkania informacyjne, informacje na portalu internetowym czy profilu społecznościowym.

Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR

Potrzeby rozwojowe i potencjały obszaru wdrażania LSR

Analiza potrzeb i potencjału ma na celu określenie na jakich obszarach należy skupić się w działaniach rozwojowych. W przypadku wdrażania LSR jest to szczególnie istotne gdyż zasoby finansowe przeznaczone na realizację poszczególnych przedsięwzięć są ograniczone. Dlatego tak istotne jest odpowiednie dostosowanie i zaplanowanie środków przeznaczonych na wdrażanie najbardziej istotnych działań. Analiza potrzeb i potencjałów musi być prowadzona na wielu płaszczyznach, przy założeniu że najważniejsze są potrzeby społeczne, jednak nie można zapominać o aspektach gospodarczych i środowiskowych. Wszystkie te obszary są ze sobą powiązane i wpływają na rozwój lokalnej społeczności. Dzięki prawidłowo przeprowadzonej analizie potrzeb i potencjałów możliwe jest określenie, jakie inwestycje i działania najbardziej odpowiadają potrzebom społeczności lokalnej i w największym stopniu przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru LGD.

Szczegółowa charakterystyka obszaru LGD Nasze Roztocze na różnych płaszczyznach (społecznej, gospodarczej, przyrodniczej, przestrzennej) przy uwzględnieniu specyfiki obszaru została przedstawiona w rozdziale II. Główne obszary rozwoju LGD znalazły odzwierciedlenie w celach opisanych w rozdziale VI.

Na obszarze LGD Nasze Roztocze przeprowadzono liczne działania partycypacyjne z aktywnym udziałem mieszkańców (spotkania konsultacyjne, badania ankietowe, spotkania fokusowe, wywiady indywidualne, warsztaty przyszłościowe, w trakcie których uczestnicy mogli wypowiedzieć się na temat swoich potrzeb i oczekiwań) analizujące zakres potrzeb rozwojowych pod kątem nowego okresu programowania. Udział społeczności lokalnej w opracowywaniu strategii przełożył się na zaplanowanie działań adekwatnych do potrzeb i wykorzystania szans rozwoju.

W wyniku przeprowadzonych działań określono główne potencjały obszaru, problemy, potrzeby i wskazano główne obszary wsparcia.

Potencjały obszaru LGD:

1. Obszar LGD charakteryzuje się wyjątkowymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi. Duża część obszaru znajduje się pod prawną ochroną (24 907,11 ha obszarów prawnie chronionych: Roztoczański Park Narodowy i jego otulina, Krasnobrodzki Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej, Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy oraz rezerваты przyrody: „Debry”, „Hubale”, „Wieprzec”, „Święty Roch”, „Czartowe Pole”). Obszary chronione stanowią 29,75% powierzchni LGD. Znaczna część obszaru LGD zajmują obszary Natura 2000: „Uroczyska Puszczy Solskiej”, „Roztocze Środkowe”, „Roztocze”, „Puszcza Solska”, „Debry”, „Uroczyska Lasów Adamowskich”, „Święty Roch”, „Sztolnie w Senderkach”, „Niedzieliska”, „Niedzieliski Las”, „Hubale”, „Kąty”, „Doliny Łabuńki i Topornicy”, „Dolina Górnej Łabuńki”.
2. Duża lesistość (41%) wpływa korzystnie na atrakcyjność turystyczną całego obszaru, stanowiąc istotny czynnik kreowania gospodarki lokalnej opartej na rozwoju różnych form turystyki. Obszary takie stanowią podstawę do rozwoju różnych form turystyki aktywnej i ekoturystyki.
3. Na terenie LGD spotkać można liczne, obiekty zabytkowe, świadczące o bogatej historii obszaru i liczna atrakcje turystyczne. Są to głównie zabytki sakralne (kościóły, cerkwie, synagogi) ale też kamieniołomy, wieże widokowe, pomniki, stoki narciarskie, stadniny koni, zbiorniki wodne. Przez teren LGD przebiegają liczne szlaki turystyczne, w tym piesze i rowerowe, a także ścieżki edukacyjne. Infrastrukturę szlaków pieszych i rowerowych obszaru LGD uzupełniają: trasy spływów kajakowych, wyciągi narciarski, szlaki konne. Wymienione powyżej walory generują ogromny potencjał do wykorzystania w zakresie rozwoju turystyki.
4. Obszar LGD charakteryzuje się dobrą zewnętrzną i wewnętrzną dostępnością komunikacyjną: dwie drogi krajowe: nr 74 i nr 17 i 5 dróg wojewódzkich. Podstawowy układ drogowy uzupełnia sieć dróg powiatowych i gminnych, rozprowadzających ruch do poszczególnych gmin i sołectw. Przez obszar LGD przebiega linia kolejowa relacji Warszawa – Lublin– Zawada, z odnogą Zwierzyniec – Bełżec –Rawa Ruska, w sezonie letnim wykorzystywana w głównej mierze przez turystów.
5. Obszar LGD „Nasze Roztocze” charakteryzuje się dobrymi warunkami do rozwoju rolnictwa ze względu na żyzne gleby wytworzone z lessów i dogodne warunki mikroklimatyczne. W 2020 roku na terenie obszaru LGD funkcjonowały 5 047 gospodarstwa rolne (3,08% gospodarstw województwa lubelskiego). W większości (99,74% %) były to gospodarstwa indywidualne charakteryzujące dużym rozdrobnieniem. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 7,53 ha i jest znacząco mniejsza niż średnia dla województwa lubelskiego (9,64 ha) i Polski (12,65 ha). Małe gospodarstwa charakteryzują się jednak niską dochodowością, więc istnieje duży potencjał do rozwoju ich pozarolniczych funkcji.
6. Na obszarze LGD organizowane są liczne przedsięwzięcia kulturalne. Konieczna jest dalsza popularyzacja działań kulturalnych podejmowanych na obszarze LGD oraz dostosowanie ich do bieżących potrzeb mieszkańców, zwłaszcza osób w niekorzystnej sytuacji.
7. Funkcjonują tu liczne organizacje społeczne, które wpływają na integrację i wzrost aktywności mieszkańców. Działalność organizacji pozarządowych przyczynia się do poszerzania oferty spędzania czasu

wolnego dla mieszkańców m.in. poprzez organizację różnego rodzaju spotkań i wydarzeń. Dlatego też należy wspierać ich funkcjonowanie, nie tylko finansowo ale też np. poprzez promocję ich działalności.

Podstawowe problemy:

1. Dość krótki okres trwania sezonu turystycznego (od maja do września) i znikoma oferta przedłużająca sezon turystyczny powodują, że podmioty działające w branży turystycznej muszą ponosić dodatkowe koszty (np. związane z utrzymaniem infrastruktury). Brak możliwości pełnego wykorzystania atrakcji turystycznych poza głównym sezonem ma negatywne skutki ekonomiczne
2. Niewystarczające wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego obszaru, ograniczone działania promujące obszar Roztocza jako atrakcyjnego celu wyjazdów turystycznych w Polsce.
3. Obszar LGD charakteryzuje się słabym zaludnieniem. Średnia gęstość zaludnienia to 70 os./km², podczas gdy średnia wojewódzka to 82 os./km². W liczbie ludności notowany jest stały spadek. Jest to zjawisko powszechne w kraju i regionie. Na liczbę ludności wpływa ujemny przyrost naturalny i migracje ludności do większych ośrodków miejskich.
4. Dominuje ludność w wieku produkcyjnym, ale jej odsetek z roku na rok maleje na rzecz osób w wieku poprodukcyjnym a także przedprodukcyjnym. Postępujący proces starzenia się społeczeństwa wymaga ukierunkowania rozwoju na potrzeby osób starszych. Ponadto osoby starsze są zazwyczaj mniej zaangażowane w sprawy społeczności lokalnej oraz wymagają, nieraz stałej opieki członków rodziny, co ogranicza im podejmowanie i kontynuację pracy zarobkowej. Z niska aktywność społeczna osób starszych prowadzić może do ich społecznej marginalizacji oraz wcześniejszej konieczności objęcia opieką ze strony członków rodziny lub instytucji.
5. Wysoka stopa bezrobocia (5,3% w powiecie biłgorajskim i aż 9,4% w powiecie zamojskim), negatywne tendencje w zakresie migracji, których najczęstszym powodem jest poszukiwanie lepszych warunków życia, w tym zatrudnienia, to zjawiska, które obrazują sytuację ludzi młodych, którzy stanowią swoisty kapitał przyszłościowy, stanowiący o kształcie zamieszkiwanego przez siebie miejsca. Niezwykle istotne jest przeciwdziałanie negatywnym tendencjom w zakresie emigracji młodych ludzi z rodzinnych miejscowości. Do działań skłaniających młodych do pozostania na wsi zaliczać się mogą zarówno te dające im możliwości w zakresie rozwoju, edukacji, budujące kreatywność, ale także stwarzające im korzystne warunki budowania przyszłości.
6. Kolejnym problemem jest utrzymująca się bezradność osób długotrwale korzystających ze świadczeń socjalnych oraz bezrobotnych. Negatywnymi skutkami takich zachowań są: obniżenie aktywności życiowej, apatia i pesymizm, rezygnacja z zainteresowań, bierność spędzanie czasu, wrogi nastawienie do „reszty” społeczeństwa, systemu polityczno-gospodarczego, pracodawców.
7. Małe zainteresowanie młodego pokolenia tradycjami i dziedzictwem kulturowym. Poznawanie dziedzictwa kulturowego regionu przez dzieci i młodzież jest bardzo ważne dla ich wszechstronnego rozwoju i kształtowania osobowości. Szanowanie wartości, ocalałych po przodkach jest o tyle ważne, gdyż decyduje o tożsamości, która z kolei jest odpowiedzialna za integrację społeczności lokalnej i stanowi mobilizację do wspólnej aktywności. Stąd ważne jest także promowanie postaw patriotycznych.
8. Osoby z niepełnosprawnościami to kolejną grupą borykającą się z wykluczeniem, wymagającą szczególnego zainteresowania, różnych form wsparcia, pomocy i opieki. Przyczyną izolacji jest zwłaszcza nierówny dostęp do wielu dziedzin życia np. edukacji, kultury, pracy, komunikacji publicznej i opieki medycznej. We wszystkich gminach z terenu LGD występują niedostosowane do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami budynki administracji publicznej, budynki edukacji publicznej, placówki opieki zdrowotnej i społecznej oraz place zabaw i miejsca rekreacji.
9. Niewystarczająca liczba miejsc w żłobkach i przedszkolach co sprzyja pojawieniu się problemu godzenia

życia rodzinnego i zawodowego, zwłaszcza wśród młodych kobiet. Może to pogłębiać negatywne tendencje w zakresie migracji do większych ośrodków miejskich, gdzie warunki życia dla kobiet wydają się lepsze.

10. W opinii seniorów do zjawisk utrudniających seniorom korzystanie z różnych form aktywności należą: brak środków finansowych, brak możliwości transportu/dogodnej komunikacji publicznej, stan zdrowia oraz brak informacji o różnych inicjatywach podejmowanych w okolicy. Natomiast sfery życia społecznego, w ramach których seniorzy dostrzegają największe deficyty (braki) w stosunku do potrzeb to: ochrona zdrowia – w ramach NFZ (np. dostępność i jakość opieki zdrowotnej, dostęp do specjalistów i rehabilitacji), wydarzenia kulturalne i turystyka krajoznawcza, propagowanie zdrowego trybu życia, rekreacja i aktywność ruchowa (np. infrastruktura rekreacyjna) oraz integracja międzypokoleniowa (np. inicjatywy umożliwiające wymianę doświadczeń między seniorami i młodszymi grupami wiekowymi).

11. W opinii ludzi młodych do deficytów na obszarze LGD „Nasze Roztocze” należą: brak obiektów umożliwiających aktywne spędzanie wolnego czasu (ogólnodostępne boiska sportowe, place zabaw, siłownie, skateparki, baseny, ścianki wspinaczkowe itd.)

Potrzeby rozwojowe obszaru:

1. Zwiększenie liczby atrakcji turystycznych oraz rozwój infrastruktury turystycznej, w tym szlaków pieszych i rowerowych
2. Zwiększenie dostępności infrastruktury publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami
3. Poprawa dostępu do miejsc zwiększających aktywność społeczną młodzieży i seniorów
4. Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej
5. Powstanie nowych miejsc pracy w branżach opartych na zasobach lokalnych
6. Integracja różnych grup społecznych oraz działania na rzecz aktywizacji grup osób zagrożonych wykluczeniem z życia społecznego
7. Zwiększenie liczby inicjatyw wykorzystujących zasoby lokalne

Obszary wsparcia:

1. Działania na rzecz rozwoju kapitału społecznego obszaru LGD
2. Aktywizacja osób młodych, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji
3. Rozwój przedsiębiorczości w tym rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych
4. Realizacja projektów partnerskich i inicjatyw lokalnych wzmocniających potencjał organizacji pozarządowych z obszaru LGD
5. Rozwój infrastruktury turystyki aktywnej
6. Rozwój infrastruktury służącej włączeniu społecznemu mieszkańców

Najważniejsze obszary, na które może mieć wpływ realizacja LSR

Wydaje się, że największe znaczenie dla rozwoju obszaru LGD mają działania związane z turystyką i rekreacją. Zostało to potwierdzone podczas przeprowadzanych z mieszkańcami obszaru konsultacji społecznych. Na obszarze LGD nie rozwinął się przemysł, dzięki czemu środowisko przyrodnicze jest nieskażone, a mocną stroną są warunki przyrodnicze i sprzyjające rozwojowi usług turystycznych, szczególnie turystyki weekendowej. Obszar LGD „Nasze Roztocze” to jeden z najciekawszych przyrodniczo i krajobrazowo zakątków Polski. Czyste środowisko przyrodnicze, z bogactwem obszarów chronionych, wód i obiektów zabytkowych sprzyja rozwojowi turystyki. Coraz większa rozpoznawalność Roztocza jako miejsca wartego odwiedzenia oraz moda na aktywny wypoczynek i zdrowy tryb życia sprzyjają rozwojowi obszaru.

Cennym potencjałem obszaru LGD „Nasze Roztocze” są zasoby ludzkie. Zauważalna jest tu duża aktywność mieszkańców, którzy świadomie działają na rzecz wspólnego dobra i solidarności społecznej. Aktywność mieszkańców przejawia się przede wszystkim w grupach formalnych - organizacjach pozarządowych, wspólnot lokalnych i samorządowych, a także w nieformalnych grupach i ruchach społecznych. Z przeprowadzonych badań prowadzonych w ramach partycypacji społecznej wynika, że mieszkańcy mają świadomość potencjału turystycznego regionu oraz dostrzegają zalety międzysektorowej współpracy na rzecz tworzenia wspólnej oferty turystycznej. Potencjał ten pozostaje bez wsparcia, które mogłoby zaowocować rozwojem całego obszaru. W tym zakresie ważne są także działania związane dostępnością infrastruktury dla osób ze szczególnymi potrzebami i poprawa dostępu do infrastruktury służącej włączeniu społecznemu osób w niekorzystnej sytuacji.

Innowacyjność w kontekście lokalnym

Innowacyjność w Strategii została szczegółowo opisana w Rozdziale III. Rozdział ten zawiera definicję *Innowacyjności* z uwzględnieniem kontekstu lokalnego, wskazuje metody wdrożenia innowacji oraz planowane przez LGD działania animacyjne w kierunku wdrożenia innowacji.

Grupy docelowe, które otrzymają wsparcie w ramach wdrażania LSR

Przedstawiona w Rozdziale II charakterystyka sytuacji społeczno - gospodarczej obszaru wdrażania LSR pozwala wyłonić następujące grupy osób w niekorzystnej sytuacji:

- **Rolnicy prowadzący małe gospodarstwa rolne i członkowie ich rodzin** – Jest to bardzo istotna grupa społeczna, która wydaje się być pomijana. Niska rentowność produkcji i jej wysoka pracochłonność może mieć poważne skutki ekonomiczne i społeczne, tak dla samych rolników i ich rodzin, jak i lokalnej gospodarki. Dlatego szczególnie istotnym wydaje się wspieranie rozwoju pozarolniczych funkcji w gospodarstwach rolnych, aktywizowanie i wspieranie inicjatyw wykorzystania przez rolników swoich małych gospodarstw do rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej (np. agroturystyki, rzemiosła, zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych) wspierającej rozwój społeczno - ekonomiczny obszaru LGD oraz wielofunkcyjność wsi i gospodarstw rolnych.
- **Kobiety** - stanowiąc prawie 51% społeczności obszaru LGD są jednocześnie grupą borykającą się z wieloma stereotypami wpływającymi negatywnie na ich sytuację w społeczeństwie. Mimo podejmowanych wysiłków, kobiety w dalszym ciągu doświadczają dyskryminacji na rynku pracy, zarówno w kontekście konkurowania o to samo stanowisko z mężczyznami, jak i poziomu wynagrodzenia za wykonywanie tej samej pracy. Jednocześnie prowadząc dom i pomagając w gospodarstwie rolnym ich praca pozostaje niezauważona nie będąc *stricte* pracą zarobkową. Problemem może być również kwestia godzenia życia rodzinnego i zawodowego, zwłaszcza w sytuacji wystąpienia niewystarczającej liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach. Wskazane powyżej problemy mogą pogłębiać negatywne tendencje w zakresie migracji do większych ośrodków miejskich, gdzie warunki życia dla kobiet wydają się lepsze. Działania promujące zatrudnianie kobiet i ich postawy przedsiębiorcze mogą przyczynić się do ograniczenia problemów z którymi się borykają. Warty rozważenia są również działania nakierowane na organizację opieki nad dziećmi, szczególnie w częściach obszaru LGD, w których zauważane są deficyty w tym zakresie, a także działania aktywizujące pozwalając na rozwój osobisty i budowanie więzi w lokalnej społeczności.
- **Osoby z niepełnosprawnościami** - Jest to grupa społeczna (podobnie jak seniorzy) wymagająca zwrócenia uwagi na większą dostępność, zarówno w kontekście przestrzennym, ale także społecznym. Potrzeby takich osób powinny być brane pod uwagę przy realizacji wszelkich przedsięwzięć, zarówno w kontekście dostępności technicznej czy przestrzennej, jak i społeczno - kulturalnej. Dążenie do zapewnienia możliwości funkcjonowania osób o obniżonej sprawności na równi z pozostałymi członkami lokalnej społeczności, na tyle na ile jest to możliwe, powinno być kwestią priorytetową w nowoczesnych społecznościach. Jak wykazało badanie ankietowe przeprowadzone przez LGD Nasze Roztocze, na razie tak nie jest. W kwestii dostępności (przestrzennej, cyfrowej) w dalszym ciągu występują poważne braki, które wymagają wielu działań naprawczych.

Wsparcie w ramach LSR otrzymują także:

- **Osoby starsze w grupie wiekowej 60+ (seniorzy)** – Jest to liczna (stanowiąca niemalże 25% ogółu społeczności obszaru LGD) i stale rosnąca grupa społeczna, która boryka się z wieloma problemami przyczyniającymi się do marginalizacji społecznej. Jednocześnie jest to grupa społeczna posiadająca niesamowity potencjał w zakresie wiedzy i doświadczenia, w wielu lokalnych społecznościach jedyna pamiętająca i nadal kultywująca lokalne tradycje. Dlatego też tak ważnymi w ramach realizacji LSR będą działania zmierzające do aktywizacji tej grupy społecznej, wykorzystując jej potencjał m.in. w zakresie rozwoju turystyki, kultywowania tradycji i zwyczajów obszaru, a także ich dokumentowania dla przyszłych pokoleń, przy jednoczesnym odpowiadaniu na problemy zgłaszane przez seniorów: dostępność miejsc spotkań, uboga oferta w zakresie możliwości rozwoju pasji, spędzania czasu wolnego i aktywności rekreacyjnej i ruchowej, niskiego poziomu integracji międzypokoleniowej na terenie LGD.
- **Osoby młode (do 25 r.ż.)** – Jest to bardzo istotna z punktu widzenia społecznego i ekonomicznego grupa wiekowa, która na obszarze LGD cechuje się spadającą liczebnością (prawie 27% społeczeństwa w 2020 r.). Potencjał demograficzny, przejawiający się dużą liczbą osób młodych w społeczeństwie, stanowi bardzo istotny czynnik determinujący przyszłe możliwości rozwojowe danego obszaru. Osoby w wieku do 25 r.ż. stanowią bowiem swoisty kapitał przyszłościowy, który stanowić będzie o kształcie zamieszkiwanego przez nich miejsca. Dlatego też niezwykle istotnym jest przeciwdziałanie negatywnym tendencjom w zakresie emigracji młodych ludzi z rodzinnych miejscowości. Do działań skłaniających młodych do pozostania na wsi zaliczać się mogą zarówno te dające im możliwości w zakresie rozwoju, edukacji, budujące kreatywność, ale także stwarzające im korzystne warunki budowania przyszłości (m.in. w zakresie zatrudnienia czy możliwości rozwijania własnych pomysłów biznesowych).

Możliwości wsparcia przez LGD lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw

Głównym celem programu Leader było zainicjowanie współpracy mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i władz lokalnych oraz zachęcanie do podejmowania oddolnych inicjatyw przez zwiększenie aktywności społecznej oraz zbudowanie trwałego porozumienia pomiędzy różnymi podmiotami. Środki pozyskane przez Lokalną Grupę Działania „Nasze Roztocze” stały się źródłem finansowania projektów pobudzających rozwój lokalny obszaru. W wyniku partnerskich działań na terenie LGD nastąpiła aktywizacja mieszkańców, wyłonili się liderzy i grupy aktywne społecznie. Poprzez organizację wydarzeń animujących społeczność lokalną w formie szkoleń, wyjazdów studyjnych, pikników, inicjatyw promujących turystykę aktywną i dziedzictwo lokalne, wsparty został proces zrzeszania się, integracji i współpracy społeczności lokalnej regionu. Możliwe było nabywanie i wymiana doświadczeń, nawiązywanie kontaktów i tworzenie się partnerstw lokalnych. W tym zakresie bardzo duże znaczenie miały organizowane przez LGD pikniki dla sołtysów z terenu wszystkich gmin członkowskich. Ze względu na spójność obszaru w sensie terytorialnym, kulturowym, przyrodniczym i społecznym uzasadniona jest kontynuacja działalności LGD i dalszego pobudzania aktywności społecznej poprzez wdrożenie zaplanowanych inicjatyw. LGD będzie wspierać i aktywizować organizacje pozarządowe, animować realizację projektów innowacyjnych, projektów w partnerstwie i projektów partnerskich wykraczających poza obszar LGD.

Analiza wyników społecznych konsultacji wskazuje na potrzebę współpracy i partnerstwa na obszarze LSR. W Strategii przewidziano wsparcie inicjatyw lokalnych dotyczących m.in.: aktywizacji mieszkańców na obszarach wiejskich, w tym osób młodych, kobiet, seniorów, osób z niepełnosprawnościami z wykorzystaniem potencjału lokalnego i lokalnych zasobów. Zakładana jest także realizacja inicjatyw zapewniających dostępność infrastruktury publicznej, rozwój infrastruktury służącej włączeniu społecznemu mieszkańców a także infrastruktury wzmacniającej funkcje turystyczne obszaru. Ważnym kierunkiem wsparcia jest także rozwój przedsiębiorczości w oparciu o rozwiązania innowacyjne i wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. LGD „Nasze Roztocze” zamierza podjąć działania związane z rozwojem potencjału środowiskowego obszaru, promowanie „zielonej” gospodarki wśród mieszkańców oraz kształtowania świadomości obywatelskiej z wykorzystaniem lokalnych zasobów. Planowane są także działania wzmacniające partnerstwo na obszarze LGD i rozwijanie

współpracy z partnerami spoza obszaru LGD w tym partnerami zagranicznymi. Takie podejście umożliwi wsparcie inicjatyw ponadlokalnych, które przyniosą korzyści dla rozwoju obszaru LGD.

Stowarzyszenie LGD „Nasze Roztocze” planuje także wesprzeć realizację inicjatyw służących włączeniu społecznemu grup osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym w ramach programów rewitalizacji realizowanych na obszarze LGD.

Podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

Wszelkie działania zrealizowane na etapie opracowania oraz zaplanowane do realizacji w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność w nowej perspektywie finansowej były i będą realizowane z uwzględnieniem zasady równości szans i niedyskryminacji. Zasada ta oznacza umożliwienie wszystkim osobom - bez względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną – sprawiedliwego i pełnego uczestnictwa we działaniach realizowanych w ramach LSR.

W ramach konsultacji społecznych identyfikowano potrzeby i potencjał obszaru, problemy i potrzeby mieszkańców, określano kluczowe grupy osób, które borykają się z największymi problemami w życiu społecznym i zawodowym. Uczestnicy reprezentujący mieszkańców obszaru wskazali na następujące grupy, której sytuacja została określona mianem niekorzystnej:

- osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie,
- kobiety,
- rolnicy z małych gospodarstw rolnych.

Uczestnicy konsultacji społecznych wskazali te grupy, jako grupy dla których należy zaprojektować działania, które będą służyć rozwiązywaniu ich problemów i włączaniu społeczno-zawodowemu, a co za tym idzie stwarzaniu warunków do życia i pracy bez dyskryminacji i z zapewnieniem równych szans.

W ramach wdrażania Strategii zapanowano działania dotyczące rozwoju infrastruktury zapewniającej dostępność obszaru LGD, nie tylko dostępność architektoniczną, przez którą rozumiane jest zapewnienie przestrzeni i obiektów wolnych od barier architektonicznych. Przeprowadzona inwentaryzacja obszaru 6 gmin należących do LGD „Nasze Roztocze” wykazała braki w dostępności obiektów użyteczności publicznej jak i przestrzeni dla osób ze szczególnymi potrzebami, co generuje konieczność infrastrukturalnego przystosowania. I takie działania planuje wdrażać LGD. Dodatkowo LGD zaplanowała wsparcie rozwoju infrastruktury służącej włączeniu społecznemu mieszkańców, zwłaszcza seniorom i osobom młodym oraz inicjatyw społecznych z zakresu włączenia społecznego osób ze szczególnymi potrzebami w tym osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów.

Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia

Zgodność i komplementarność LSR z innymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi

Lokalna Strategia Rozwoju, kierowana przez społeczność obszaru LGD „Nasze Roztocze”, została przygotowana z uwzględnieniem założeń strategicznych polityki państwa i regionu, a także uwarunkowań członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Dokument stanowi spójny zestaw operacji, mających na celu osiągnięcie założonych celów i zaspokojenie zidentyfikowanych potrzeb. Określone w strategii cele i przedsięwzięcia tworzą wspólny, komplementarny i synergiczny system. Takie kompleksowe podejście sprawia, iż działania określone w LSR wzajemnie na siebie oddziałują, dzięki czemu zwiększają swą efektywność, skuteczniej przyczyniając się do poprawy jakości życia oraz rozwoju na obszarze LGD. Zaplanowane przedsięwzięcia bazują na zasobach obszaru Naszego Roztocza i w rezultacie mają przyczynić się do rozwoju turystyki, przy jednoczesnym zachowaniu zasad ochrony środowiska, zwiększenia aktywności społecznej i kulturalnej oraz wzmocnienia integracji międzypokoleniowej.

W tabeli poniżej wykazano zgodność i komplementarność celów LSR z aktualnymi, kluczowymi dokumentami strategicznymi na poziomie wojewódzkim, ponadlokalnym i lokalnym oraz programem, z którego przedmiotowa strategia będzie finansowana.

Tabela 5. Zgodność i komplementarność celów LSR

Dokument poddany badaniu zgodności i komplementarności z LSR	Uzasadnienie zgodności i komplementarności celów i założeń
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej	<p>Wspólna Polityka Rolna ma kluczowe znaczenie dla zabezpieczenia przyszłości rolnictwa i leśnictwa, a także dla osiągnięcia celów Europejskiego Zielonego Ładu. PS WPR realizuje 9 celów szczegółowych Wspólnej Polityki Rolnej oraz jeden cel przekrojowy. Inwestycje podejmowane w ramach LSR LGD „Nasze Roztocze ” realizują cele i obszary wsparcia Planu Strategicznego.</p> <p>Lokalna Strategia Rozwoju w pełni wpisuje się w realizację interwencji LEADER ukierunkowanej na budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych. Stanowi ona lokalny i zintegrowany „instrument”, zorientowany na obszary wiejskie realizujące dwa cele Planu: SO7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich oraz SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa.</p>
Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (SRWL 2030)	<p>SRWL 2030 w swojej wizji i celach odnosi się do zasobów środowiska i walorów turystycznych, stanowiących podstawę gospodarki na obszarze LGD. Zaproponowane w LSR przedsięwzięcia, dot. m.in. dywersyfikacji działalności małych gospodarstw rolnych, działalności proekologicznej, wykorzystania lokalnych zasobów i produktów wpisują się w cele strategiczne i operacyjne SRWL 2030.</p> <p>Cele SRWL 2030 odnoszą się również do innowacyjnego rozwoju gospodarczego w oparciu o zasoby i potencjały regionu oraz wzmocnienia kapitału społecznego. Przedmiotowa LSR zakłada realizację powyższych zagadnień, np. poprzez działania na rzecz włączenia i integracji społecznej, podejmowanie i rozwijanie usług z zakresu</p>

	<p>srebrnej gospodarki czy innowacyjne wykorzystanie zasobów przyrodniczo - kulturowych.</p> <p>Obszar działalności LGD „Nasze Roztocze” w całości należy do OSI Roztocze, którego priorytetem rozwoju wg Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r. jest społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego. Cele LSR są zgodne z owym priorytetem.</p> <p>Tematyczne obszary wsparcia OSI Roztocze obejmują m.in.</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki, - kreowanie i rozwijanie oferty ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce, - wspieranie działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych na obszarach przygranicznych oraz rozwój zintegrowanej turystyki transgranicznej, - wspieranie działań i współpraca z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych. <p>SRWL 2030 przypisuje im ponadto przedsięwzięcia flagowe, których realizacja przyniesie korzyści ogólnowojewódzkie. Inwestycje podejmowane w ramach LSR wpisują się w powyższe kierunki interwencji, są komplementarne względem wskazanych przedsięwzięć flagowych.</p>
<p>Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego 2030 (RSIWL 2030)</p>	<p>RSIWL 2030 za cel główny stawia sobie <i>zwiększenie skali i zakresu wprowadzanych rozwiązań innowacyjnych do gospodarki województwa, z wykorzystaniem regionalnego zaplecza badawczo rozwojowego, co w konsekwencji przyczyni się do wzrostu jakości życia mieszkańców regionu</i>. Przedmiotowa LSR realizuje ów cel poprzez działania z zakresu usieciowienia współpracy jednostek naukowo - badawczych i podmiotów gospodarczych oraz rozwoju nowych inicjatyw, bazujących na specyficznych zasobach regionu. Projekty takie jak zakładanie i rozwijanie zagród edukacyjnych, koncepcja Smart Village czy współpraca sieciowa w turystyce zapewniają zgodność pomiędzy dokumentami.</p> <p>RSIWL 2030 definiuje 5 obszarów inteligentnych specjalizacji regionu wraz z przypisanymi im zagadnieniami szczegółowymi. Wśród nich znalazły się kwestie dot. m.in. tradycyjnej żywności regionalnej, ekologicznego rozwoju, turystyki zdrowotnej, produktów i usług skierowanych do seniorów czy technologii cyfrowych. Przedsięwzięcia podejmowane w ramach LSR są komplementarne względem powyższych zagadnień, realizując ich założenia na poziomie lokalnym.</p>
<p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego</p>	<p>Polityka przestrzenna województwa zapisana w PZPWL wskazuje cele i zasady zagospodarowania przestrzennego regionu, wśród których znalazły się m.in. kwestie takie jak rozwój usług skierowanych do seniorów, rozwój infrastruktury turystycznej czy efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego. Aspekty te znajdują odzwierciedlenie w celach zapisanych w niniejszej LSR.</p> <p>W PZPWL określono kierunki rozwoju przestrzennego, traktowane jako skoordynowane pakiety przedsięwzięć, niezbędnych do realizacji priorytetów rozwojowych województwa. Zadania uwzględnione w LSR są względem nich komplementarne – uzupełniają postanowienia PZPWL za pośrednictwem inwestycji na poziomie lokalnym.</p>
<p>Strategia Polityki Społecznej Województwa</p>	<p>Misją SPSWL 2021-2030 jest skuteczne przeciwdziałanie problemom społecznym oraz organizowanie wsparcia dla osób i grup zagrożonych wykluczeniem. LSR LGD „Nasze Roztocze” przyświeca ten sam cel.</p>

<p>Lubelskiego na lata 2021 – 2030</p>	<p>Wśród obszarów strategicznych polityki społecznej SPSWL wymienia m.in. starzejące się społeczeństwo, wsparcie osób z niepełnosprawnościami i poprawę aktywności społecznej. Aspekty te stanowią newralgiczne kwestie dla rozwoju obszaru LGD „Nasze Roztocze”, w związku z czym uwzględniane są na każdym etapie sporządzania LSR. Zaproponowane przedsięwzięcia (w szczególności te, przypisane do celu 1. Rozwój aktywnego społeczeństwa obszaru LGD) są komplementarne względem celów głównych, przypisanych do ww. obszarów strategicznych SPSWL.</p>
<p>Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 – 2027</p>	<p>W Programie Funduszy Europejskich dla Lubelszczyzny 2021 - 2027 określono priorytety oraz przypisane im cele szczegółowe wraz z opisem możliwych interwencji. Wśród nich odnaleźć można m.in. zagadnienia dot. wspierania aktywnego włączenia społecznego, wzmocnienia roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym czy wspierania energii odnawialnej i zrównoważonego rozwoju. Potencjały i potrzeby wynikające ze specyfiki obszaru LGD „Nasze Roztocze” powielają powyższe priorytety - w obu przypadkach oczekuje się tożsamych efektów.</p>
<p>Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Zamojskiego na lata 2021-2024 z perspektywą do roku 2028</p> <p>Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Bilgorajskiego na lata 2018-2021 z perspektywą do roku 2025</p>	<p>POŚ dla powiatu zamojskiego oraz POŚ dla powiatu bilgorajskiego wśród obszarów wymagających interwencji wskazują zasoby przyrodnicze, dla których określa długookresowy cel jako zachowanie, odtworzenie i zrównoważone użytkowanie bioróżnorodności i georóżnorodności oraz ochrona krajobrazu. W efekcie oczekuje się rozwoju turystyki na obszarze LGD, poprawy jakości środowiska oraz zwiększenia świadomości mieszkańców w zakresie dbałości o otoczenie. W postanowienia te idealnie wpisują się przedsięwzięcia LSR podejmowane w ramach celu 2. Rozwój potencjału środowiskowego obszaru LGD i jego wykorzystanie na cele turystyczne i gospodarcze, a w szczególności inwestycje nieinfrastrukturalne z zakresu edukacji ekologicznej oraz projekty grantowe bazujące na ekorozwoju Naszego Roztocza.</p>
<p>Strategia Rozwoju Powiatu Zamojskiego na lata 2007 – 2020</p> <p>Strategia Rozwoju Powiatu Bilgorajskiego na lata 2007 - 2015</p>	<p>Zgodnie z zapisami SRPZ 2007-2020 wśród obszarów strategicznego rozwoju powiatu znalazły się m.in.: wspieranie rozwoju turystyki, promocja walorów turystycznych, edukacja agroturystyczna wśród mieszkańców, współpraca z gminami i organizacjami pozarządowymi w zakresie rozwoju turystyki, ochrona środowiska naturalnego, rozwój i poprawa bazy turystycznej i infrastruktury towarzyszącej. W założenia te doskonale wpisują się cele LSR – zarówno cel 1. Rozwój aktywnego społeczeństwa obszaru LGD, jak i cel 2. Rozwój potencjału środowiskowego obszaru LGD i jego wykorzystanie na cele turystyczne i gospodarcze, w ramach których przewiduje się inwestycje dot. m.in. rozwoju niekomercyjnej infrastruktury spędzania czasu wolnego czy małej infrastruktury publicznej służącej integracji i aktywności społecznej.</p>
<p>Strategie gmin partnerskich</p>	<p>Głównymi celami rozwoju poszczególnych gmin członkowskich LGD jest poprawa jakości życia mieszkańców, rozwój sfery gospodarczej oraz dbałość o zasoby lokalne w myśl zasadny zrównoważonego rozwoju. Reasumując, kierunki rozwoju gmin wpisują się cel 1 i 2 LSR.</p>

Źródło: Opracowanie własne

Podsumowując powyższą tabelę stwierdza się, iż oba cele określone w LSR (opisane dokładnie w rozdziale VI) są zgodne i komplementarne z dokumentami strategicznymi na wyższych szczeblach.

Osiągnięcie wspólnych i komplementarnych celów możliwe jest dzięki zintegrowaniu i synergii poszczególnych przedsięwzięć. Zakłada się:

- zintegrowanie metod stosowanych przy realizacji przedsięwzięć – połączenie inwestycji infrastrukturalnych z projektami miękkimi, dotyczącymi tego samego obszaru interwencji;
- zaangażowanie w działania różnych sektorów i partnerów, w tym osób w niekorzystnej sytuacji, do których skierowane będą inicjatywy;
- zintegrowanie działań partnerów.

Poniższa tabela zawiera syntetyczne uzasadnienie wzajemnej synergii i komplementarności przedsięwzięć, dotyczących konkretnych celów LSR. Szczegółowy ich wykaz znajduje się w rozdziale VI.

Tabela.6. Synergia i komplementarność celów Strategii

Cel 1. Rozwój aktywnego społeczeństwa obszaru LGD
<p>Realizacja celu odpowiada na zdiagnozowane problemy dotyczące zbyt małej aktywności i integracji społecznej mieszkańców oraz potrzebę podnoszenia kompetencji cyfrowych i realizacji działań innowacyjnych dla obszaru. W ramach tego celu <u>zintegrowane zostaną różne metody realizacji przedsięwzięć</u> – LSR przewiduje tu <u>inwestycje infrastrukturalne</u>, dotyczące zapewniającej dostępność obszaru i wsparcia infrastruktury służącej włączeniu społecznemu mieszkańców, <u>działania związane z rozwijaniem przedsiębiorczości</u> w zakresie świadczenia usług dla osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji oraz <u>projekty miękkie</u>, ukierunkowane na wsparcie włączenia społecznego i cyfrowego mieszkańców a także wzmacnianie potencjału organizacji pozarządowych i liderów lokalnych. <u>Każde z powyżej wskazanych typów działań odnosi się do wdrożenia rozwiązań innowacyjnych</u>. W ramach działań miękkich przewidziano opracowanie koncepcji inteligentnych wsi (Smart Village), przy działaniach infrastrukturalnych premiowane będą projekty objęte tymi koncepcjami a projekty dotyczące rozwoju przedsiębiorczości będą ukierunkowane na wdrożenie nowych, lub znacząco udoskonalonych produktów, usług czy procesów produkcyjnych. W ich realizację projektów w ramach tego celu <u>zaangażowane będą różne sektory</u> (publiczny, społeczny i gospodarczy) oraz <u>różni partnerzy</u> (jednostki sektora finansów publicznych, instytucje kultury, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe). <u>Wszystkie zaplanowane działania są wobec siebie komplementarne i służą osiągnięciu wspólnego celu jakim jest rozwój aktywnego społeczeństwa</u>.</p>
Cel 2. Rozwój potencjału środowiskowego obszaru LGD i jego wykorzystanie na cele turystyczne i gospodarcze
<p>Realizacja celu odpowiada na zdiagnozowane problemy dotyczące niewystarczającego wykorzystania potencjału turystyczno – rekreacyjnego obszaru, potrzeby rozwoju pozarolniczych źródeł dochodów na obszarach wiejskich przy jednoczesnym zachowaniu potencjału środowiskowego obszaru oraz potrzeby podnoszenia świadomości mieszkańców w zakresie wykorzystania zasobów lokalnych i zachowań proekologicznych.</p> <p><u>Synergia i komplementarność metod</u>, stosowanych przy realizacji przedsięwzięć zmierzających do osiągnięcia tego celu, polega na połączeniu <u>inwestycji infrastrukturalnych</u> dotyczących turystyki i rekreacji, projektów dotyczących <u>wsparcia pozarolniczych źródeł dochodów gospodarstw rolnych i mieszkańców obszaru</u>, <u>projektów partnerskich z działaniami miękkimi</u> z zakresu wykorzystania zasobów lokalnych obszaru. W ramach tego celu przewidziane są także <u>działania innowacyjne dotyczące tworzenia zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych z wykorzystaniem potencjału przyrodniczego obszaru</u>.</p> <p>W ich realizację projektów w ramach tego celu <u>zaangażowane będą różne sektory</u> (publiczny, społeczny i gospodarczy) oraz <u>różni partnerzy</u> (podmioty publiczne, rolnicy, mieszkańcy obszaru i organizacje pozarządowe).</p> <p><u>Wszystkie zaplanowane działania są wobec siebie komplementarne i służą osiągnięciu wspólnego celu jakim jest rozwój turystyczny i gospodarczy obszaru z wykorzystaniem potencjału środowiskowego</u>.</p>

Źródło: Opracowanie własne

Integrowanie podmiotów w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Zintegrowanie podmiotów, zgodnie z definicją podejścia LEADER, to łączenie różnych dziedzin gospodarki i współpraca różnych grup interesu. W ramach LSR przejawia się ono przede wszystkim we wspólnym podejmowaniu działań na różnych szczeblach zarządzania oraz sieciowaniu interesariuszy. Lokalna Strategia Rozwoju posiada wielosektorową podstawę – integruje kilka branż działalności: społeczną, kulturalną, turystyczną i środowiskową. Zakłada ponadto realizację operacji w partnerstwie i projektów partnerskich z partnerem spoza obszaru LSR a także z partnerem zagranicznym (w przypadku projektów dot. aktywizacji, animacji, wzmocnienia kapitału społecznego i przeciwdziałania marginalizacji). W ramach integracji branż, LGD zachęcać będzie podmioty z różnych sektorów do spotkań, wymiany doświadczeń i nawiązywania współpracy, efektem czego ma być kompleksowa realizacja zaplanowanych przedsięwzięć na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, zaspokojenia popytu na usługi turystyczne oraz włączenia społecznego.

Komplementarność interesariuszy LSR należy rozpatrywać w aspekcie beneficjentów pośrednich i bezpośrednich. Beneficjentami pośrednimi będą jednostki, które podpiszą umowę na dofinansowanie projektów wybranych przez Radę LGD i zaaprobowanych przez Instytucję Wdrażającą. Beneficjenci bezpośredni natomiast to jednostki, które skorzystają z rezultatów projektów – w zależności od działania, będą to np.: JST, NGO, przedsiębiorstwa czy lokalne organizacje pozarządowe.

LSR bazuje na maksymalnym uwzględnieniu potencjału poszczególnych podmiotów i osób. Podejście zintegrowane stanowi tu jeden z podstawowych warunków zachowania spójności celów i przedsięwzięć, w związku z czym realizowane jest od samego początku tworzenia dokumentu. Spójność ta została zagwarantowana już na etapie konsultacji społecznych, w których uczestniczyli przedstawiciele różnych sektorów i środowisk lokalnych (więcej na ten temat w rozdziale III).

Formy wsparcia operacji w ramach LSR

W ramach LSR LGD Nasze Roztocze zakłada się realizację następujących typów operacji:

- operacje realizowane indywidualnie przez wnioskodawców w ramach konkursów;
- animacji – operacji realizowanych przez LGD, których realizatorem będzie sama LGD „Nasze Roztocze”;
- projektów grantowych, czyli operacji, których beneficjent (LGD) udziela innym podmiotom grantów – środków finansowych na realizację zadań, służących osiągnięciu założonych celów;
- projektów dotyczących tworzenia koncepcji Smart Village i realizacji tych koncepcji,
- projektów realizowanych w partnerstwie, przez partnerów z obszaru LGD Nasze Roztocze;
- projektów partnerskich, w których uczestniczą partnerzy z różnych LGD, w tym partnerzy zagraniczni.

Dobór takich a nie innych metod wdrażania operacji uwarunkowany jest potrzebą jak najbardziej kompleksowego podejścia do rozwoju obszaru LGD. Projekty grantowe dotyczą drobnych przedsięwzięć, ukierunkowanych na konkretne aspekty życia społeczno - gospodarczego (np. edukacja), które nie miałyby szansy zaistnienia w przypadku ich realizacji w większej skali przez samorząd terytorialny. Inwestycje podejmowane w partnerstwie sprawiają, że dane przedsięwzięcie zyskuje na znaczeniu, a jego efekty uzyskiwane są w znacznie większej skali, niż w przypadku wykonawstwa indywidualnego. Projekty partnerskie natomiast – zarówno w obrębie kraju jak i zagraniczne – służą wymianie doświadczeń i rozwijaniu innowacyjności.

Realizacja powyższych operacji bazować będzie przede wszystkim na środkach pochodzących z Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Generalnie, planowane jest wykorzystanie środków z PS WPR w zakresie dedykowanego wsparcia LEADER oraz dodatkowo przewidziano wsparcie ze środków WFOŚiGW oraz środków Fundacji Totalizatora Sportowego w zakresie nie objętym RLKS. W ramach przedmiotowej LSR zewnętrzne źródła finansowania dotyczą realizacji następujących typów przedsięwzięć:

- projekt dedykowany mieszkańcom obszaru LGD, młodzieży i seniorom (Fundacja Totalizatora Sportowego, Program „Z kobietami – patriotkami”) z zakresu kształtowania postaw patriotycznych mieszkańców obszaru LGD;

- przedsięwzięcie dedykowane dziedzicom i młodzieży w wieku szkolnym, dotyczący kształtowania postaw ekologicznych najmłodszych mieszkańców obszaru LGD (Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej).

Wykorzystanie innych źródeł finansowania, w ramach uzupełnienia przedsięwzięć bazujących na środkach pochodzących z Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 - 2027, ma duże znaczenie dla rozwoju obszaru LGD. Dodatkowe zasoby w budżecie umożliwiają bowiem realizację większej liczby przedsięwzięć, często kluczowych z punktu widzenia działania na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji. Wykorzystanie ww. funduszy unijnych i innych źródeł finansowania, będących komplementarnymi względem siebie nawzajem, niesie za sobą liczne korzyści, w tym oszczędność środków i czasu, skuteczniejsze zaspokojenie potrzeb oraz lepsze (trwalsze) rezultaty. Realizując komplementarne projekty, bazujące na komplementarnych środkach, uzyskać można efekt synergii, czyli maksymalizacji efektów działań.

Wartość dodana podejścia LEADER

Wartość dodana podejścia LEADER wiąże się ze wzmocnieniem lokalnego zaangażowania, poprzez realizację LSR. Metoda ta wpływa na rozwój społeczny, w tym wzrost potencjału członków społeczności lokalnej, pobudzając uczestnictwo w życiu publicznym, zwiększając poparcie społeczne i budując poczucie odpowiedzialności. Ważna jest tu również współpraca (zarówno międzyterytorialna jak i międzynarodowa), która nadaje szerszy wymiar rozwojowi lokalnemu, angażując mieszkańców i LGD do wspólnej realizacji przedsięwzięć. Projekty partnerskie i wykonywane w partnerstwie mogą być cennym źródłem innowacji oraz transferem wiedzy dla miejscowej ludności. Wnoszą także do działalności LGD nowe perspektywy i spostrzeżenia partnerów oraz umożliwiają zapożyczanie i udostępnianie dobrych praktyk.

Przewiduje się, że w wyniku zastosowania podejścia LEADER, LSR LGD „Nasze Roztocze” zyska następujące korzyści:

- lepsze (trwalsze) rezultaty wdrożonych przedsięwzięć,
- zwiększenie zaangażowania społecznego,
- kompleksowe zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej,
- włączenie społeczne osób wykluczonych,
- zintegrowanie podmiotów, pochodzących z różnych środowisk i sektorów gospodarczych,

Podejście LEADER umożliwia realizację projektów w określonych zakresach wsparcia. Szczególnie ważnym obszarem jest pomoc na uruchomienie własnej działalności gospodarczej oraz środki przeznaczone na rozwój już istniejącego przedsiębiorstwa. Premiowane będą projekty innowacyjne. Obszar LGD „Nasze Roztocze” charakteryzuje się wysokim potencjałem środowiskowym (związanym z cennymi walorami przyrodniczo - krajobrazowymi) oraz występowaniem unikalnych produktów lokalnych, co przesądza o zasadności wyboru powyższego zakresu wsparcia w LSR. Dodatkowo, w rejonie LGD obserwuje się duże zapotrzebowanie na rozwój turystyki, w tym tworzenie i rozwijanie usług skierowanych do dzieci, młodzieży oraz osób starszych. Z tej przyczyny na liście planowanych przedsięwzięć znalazło się kilka działań w zakresie wsparcia pozarolniczej działalności gospodarczej. Szczegółowy wykaz przedsięwzięć stanowi załącznik nr 1 do niniejszego dokumentu.

Przedsięwzięcia uwzględnione w LSR dotyczą ponadto zakresów wsparcia, takich jak: rozwijanie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw, poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej, włączenie społeczne, koncepcja Smart Village, kształtowanie świadomości obywatelskiej oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Ich dobór uzasadniony jest specyfiką obszaru LGD „Nasze Roztocze” (opisaną szeroko w rozdziale II niniejszego dokumentu) oraz przeprowadzoną w rozdziale IV analizą lokalnych potencjałów i potrzeb.

Podejście LEADER daje możliwość wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju w dwojaki sposób – poprzez realizację wielozakresowych naborów wniosków o wsparcie bądź harmonizację zakresów tematycznych następujących po sobie naborów wniosków. W przypadku LGD Nasze Roztocze zastosowanie będą miały obie metody, w zależności od rodzaju przedsięwzięcia. Dominującą formą – dla przeważającej większości działań – będą nabory wielozakresowe. Harmonizacja zakresów tematycznych dotyczy jedynie koncepcji Smart Village, której realizacja odbywa się dwuetapowo (osobny konkurs na koncepcję, po rozstrzygnięciu którego następuje część wykonawcza).

Rozdział VI. Cele i wskaźniki

W wyniku przeprowadzonej diagnozy oraz analizy potrzeb i potencjałów obszaru LGD wskazane zostały kierunki interwencji w ramach LSR. Wynikają one również z możliwości realizacji zadań w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 - 2027. Cały proces formułowania celów i przedsięwzięć wynikał z procesu partycypacji społecznej przy wykorzystaniu danych diagnostycznych pozyskanych z ogólnodostępnej statystyki oraz w oparciu o inwentaryzację obszaru. Szczegółowy opis zastosowanych metod partycypacyjnych i ich efektów został opisany w rozdziale III. Kierunki rozwoju wynikają ze zidentyfikowanych potrzeb zgłaszanych przez uczestników konsultacji społecznych oraz z wykorzystania potencjałów obszaru LGD „Nasze Roztocze”. Kierunki te odpowiadają obszarom wsparcia określonym w Planie Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 - 2027. Cele i przedsięwzięcia wskazane w niniejszym rozdziale cechują się komplementarnością i synergią w stopniu wysokim.

Cele w Lokalnej Strategii Rozwoju odnoszą się do odwrócenia długookresowych następstw problemów zdefiniowanych w analizie potrzeb i problemów. W niniejszym dokumencie wyznaczono dwa cele, w ramach których zdefiniowano 11 przedsięwzięć.

Poniżej przedstawiono opis przedsięwzięć w ramach zaplanowanych celów wraz z ich uzasadnieniem, sposobem realizacji, budżetem i wskazaniem źródła finansowania:

Cel 1. Rozwój aktywnego społeczeństwa obszaru LGD

Realizacja celu odpowiada na zdiagnozowane problemy dotyczące zbyt małej aktywności i integracji społecznej mieszkańców oraz potrzeby podnoszenia kompetencji cyfrowych i realizacji działań innowacyjnych dla obszaru.

Przedsięwzięcie 1.1 Rozwój infrastruktury zapewniającej dostępność obszaru LGD

Uzasadnienie:

Rozważając problem dostępności należy mieć na uwadze nie tylko dostępność architektoniczną, przez którą rozumiane jest zapewnienie przestrzeni i obiektów wolnych od barier architektonicznych, zapewniając możliwość poruszania się po nich osobom na wózku inwalidzkim, osobom korzystającym z kul, lasek i innych pomocy ortopedycznych, osobom starszym, a także osobom z wózkami dziecięcymi. Istotne jest rozważenie także problemu dostępności cyfrowej i informacyjno - komunikacyjnej, oraz w sensie transportowym. Przeprowadzona inwentaryzacja obszaru 6 gmin należących do LGD „Nasze Roztocze” wykazała duże braki w dostępności obiektów użyteczności publicznej jak i przestrzeni dla osób ze szczególnymi potrzebami, co generuje konieczność infrastrukturalnego przystosowania dla nich przestrzeni publicznej. Brak takich rozwiązań uniemożliwia uczestniczenie tych osób we wszelakich sferach życia na równych zasadach względem reszty społeczeństwa.

Przedsięwzięcie stanowi odpowiedź na potrzeby społeczności lokalnej zarówno tej znajdującej się w trudnej sytuacji jak i pozostałych mieszkańców obszaru. Wsparcie poszczególnych operacji umożliwi poprawę dostępności do usług i informacji w obszarach największych niedogodności dla społeczności lokalnej.

Przedsięwzięcie uwzględnia również oczekiwania turystów, którzy coraz częściej odwiedzają obszar LGD.

Sposób realizacji:

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do jednostek sektora finansów publicznych oraz innych podmiotów wskazanych w Wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Preferowane będą projekty objęte oddolnymi koncepcjami inteligentnych wsi (Smart Village), które otrzymają dodatkowe punkty podczas oceny według kryteriów wyboru.

Budżet Przedsięwzięcia: 270 000,00 euro

Źródło finansowania: PS WPR

Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości wzmacniającej aktywność społeczną mieszkańców obszaru LGD

Uzasadnienie:

Analiza diagnostyczna obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju wykazała, że jednym z czynników hamujących rozwój obszaru są negatywne trendy demograficzne. Postępujące zmiany w strukturze wiekowej i stanie zdrowia mieszkańców LGD mają jak dotąd niewielkie przełożenia na sferę dostępnych usług. Wobec tego, zauważalna jest niedostateczna liczba podmiotów oferujących usługi dla osób starszych i młodzieży.

Spodziewanym efektem realizacji działań z zakresu srebrnej gospodarki i usług dedykowanych osobom młodym jest podniesienie atrakcyjności a tym samym ograniczenie odpływu osób młodych z obszaru LGD a także podniesienie poziomu jakości życia osób starszych (których z roku na rok jest coraz więcej), poprzez działania zwrócone ku potrzebom osób starszych zaspokajające ich potrzeby bytowe, zdrowotne i konsumpcyjne.

Sposób realizacji:

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do przedsiębiorców z sektora MŚP prowadzących działalność na obszarze LGD.

Przy wyborze projektów zastosowane będą kryteria preferujące **innowacyjny charakter projektów** polegający na wdrożeniu na obszarze objętym LSR nowych lub znacząco udoskonalonych produktów, usług lub procesów produkcyjnych.

W ramach tego przedsięwzięcia zaplanowano także działania animacyjne w zakresie szkoleń z praktycznego zastosowania rozwiązań innowacyjnych oraz wraz z prezentacją przykładów dobrych praktyk.

Budżet Przedsięwzięcia: 220 000,00 euro

Źródło finansowania: PS WPR

Przedsięwzięcie 1.3. Wsparcie infrastruktury służącej włączeniu społecznemu mieszkańców obszaru LGD

Uzasadnienie:

W ramach przedsięwzięcia planuje się wsparcie miejsc i obiektów służących włączeniu społecznemu. Niezwykle istotne dla rozwoju kapitału społecznego jest nawiązywanie różnorodnych relacji między mieszkańcami oraz budowanie na tej bazie współdziałania, szczególnie w grupie seniorów i młodzieży (w tym wsparcie międzypokoleniowe). Podjęte działania będą miały na celu umożliwienie społeczności lokalnej obszaru LGD większego dostępu do obiektów publicznych, które będą mogli wykorzystywać do celów kulturalnych, edukacyjnych, społecznych i rozrywkowych. Rozwinięta w ramach przedsięwzięcia infrastruktura będzie stanowić miejsca integracji i włączenia w życie społeczne osób młodych do 25 roku życia oraz seniorów w wieku 60+.

Sposób realizacji:

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do jednostek sektora finansów publicznych, organizacji pozarządowych działających na rzecz włączenia społecznego oraz innych podmiotów wskazanych w Wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Preferowane będą **projekty realizowane w partnerstwie** przez podmioty z obszaru LGD oraz **projekty partnerskie** realizowane z podmiotem spoza obszaru LGD. Premiowanie będzie miało charakter dodatkowych punktów przy ocenie wniosków.

W ramach tego przedsięwzięcia zaplanowano działania animacyjne w zakresie tworzenia sieci i powiązań, poszukiwania i kojarzenia partnerów, wymiany wiedzy i dobrych praktyk w zakresie integracji społecznej i wspólnej realizacji nowych pomysłów / inicjatyw.

Budżet Przedsięwzięcia: 130 000,00 euro

Źródło finansowania: PS WPR

Przedsięwzięcie 1.4 Wsparcie inicjatyw lokalnych na rzecz rozwoju kapitału społecznego

Uzasadnienie:

Aktywność społeczna mieszkańców przy jednoczesnym ich zaangażowaniu w rozwój obszaru LSR stanowi podstawę do budowania więzi i tożsamości lokalnej. Niezwykle istotne jest tworzenie poczucia przynależności do społeczności zwłaszcza wśród grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami). Duży wpływ na rozwój kapitału społecznego na analizowanym obszarze będzie miało także opracowanie koncepcji Smart Village (czyli inteligentnych wsi). Przy wykorzystaniu m.in. nowych technologii i innowacji oraz z uwzględnieniem istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych zaplanowane zostaną działania wpływające na poprawę jakości i poziomu życia mieszkańców.

Sposób realizacji:

Przedsięwzięcie obejmuje realizację czterech projektów grantowych:

1. Projekt grantowy z zakresu opracowania koncepcji inteligentnych wsi (koncepcja Smart Village);
2. Projekt grantowy z zakresu włączenia społecznego oraz wzrostu kompetencji cyfrowych seniorów;
3. Projekt grantowy z zakresu wzmocnienia potencjału organizacji pozarządowych w tym KGW i OSP oraz wzmocnienia kompetencji osób pełniących funkcje liderów i animatorów w środowisku lokalnym;
4. Projekt grantowy z zakresu włączenia społecznego osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów;

Przedsięwzięcie skierowane jest do przedstawicieli społeczności lokalnej, w tym w szczególności do seniorów, osób z niepełnosprawnościami oraz lokalnych liderów. Beneficjentami wsparcia mogą być również organizacje pozarządowe (w tym KGW i OSP) oraz instytucje kultury.

Budżet Przedsięwzięcia: 160 333,00 euro

Źródło finansowania: PS WPR

Przedsięwzięcie 1.5. Kształtowanie postaw patriotycznych mieszkańców obszaru LGD

Uzasadnienie:

Możliwość realizacji celów LSR LGD „Nasze Roztocze” nie jest uzależniona od jednego źródła finansowania. Stowarzyszenie, jako podmiot bardzo aktywny w pozyskaniu dodatkowych źródeł wsparcia, planuje realizację przedsięwzięć z zakresu kształtowania postaw patriotycznych wśród mieszkańców obszaru LGD. Patriotyzm wyraża się w przywiązaniu do Ojczyzny, obyczajów i kultury narodowej, szacunkiem dla ludzi, którzy je tworzyli. W realizowaniu zadań wychowania patriotycznego należy zwrócić uwagę na różne kierunki działań dostosowane do środowiska społecznego. Już od najmłodszych lat należy budzić przywiązanie do Ojczyzny, do swego regionu, małej ojczyzny, rodziny.

Sposób realizacji: Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez pozyskanie środków z innych źródeł. Skierowane jest do organizacji pozarządowych, w tym LGD.

Źródło finansowania: poza wsparciem z PS WPR np. Fundacja Totalizatora Sportowego program „Z kobietami – patriotkami”

Cel 2. Rozwój potencjału środowiskowego obszaru LGD i jego wykorzystanie na cele turystyczne i gospodarcze

Realizacja celu odpowiada na zdiagnozowane problemy dotyczące niewystarczającego wykorzystania potencjału turystyczno – rekreacyjnego obszaru, braku obiektów infrastruktury i oferty czasu wolnego, potrzeby rozwoju pozarolniczych źródeł dochodów na obszarach wiejskich przy jednoczesnym zachowaniu potencjału środowiskowego oraz potrzeby podnoszenia świadomości mieszkańców w zakresie wykorzystania zasobów lokalnych i kształtowania zachowań proekologicznych.

Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój infrastruktury wzmacniającej ofertę turystyki aktywnej i rekreacji obszaru LGD

Uzasadnienie:

Atrakcyjność obszaru jest głównym czynnikiem analizowanym podczas oceny możliwości rozwoju funkcji turystycznej. Wpływ na nią mają m.in.: walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe. Równie istotne jest zapewnienie potencjalnym turystom dostępu do infrastruktury turystyki aktywnej i rekreacji. Na obszarze LSR wykazano duży potencjał do rozwoju turystyki wiejskiej i rekreacyjnej, który powinien opierać się na zrównoważonym wykorzystaniu walorów przyrodniczych (cenne przyrodniczo obszary i wysoka lesistość) i kulturowych (obiekty zabytkowe, tradycje i produkty lokalne).

Istotne dla podniesienia atrakcyjności obszaru jest również poszerzenie oferty turystycznej opartej na zrównoważonym wykorzystaniu walorów środowiska przyrodniczego i jego ochronie przy jednoczesnym uwzględnieniu unikatowości dziedzictwa kulturowego Roztocza oraz promocji tych walorów wśród mieszkańców regionu i turystów. Przedsięwzięcie obejmuje niezbędne działania infrastrukturalne związane z rozwojem turystyki i usług czasu wolnego jak również sieciowej infrastruktury turystyki aktywnej (np. ścieżki rowerowe, szlaki kajakowe).

Sposób realizacji:

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do jednostek sektora finansów publicznych i oraz innych podmiotów wskazanych w Wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Preferowane będą projekty wykorzystujące lokalne potencjały i zasoby obszaru (np. przyrodnicze, kulturowe, historyczne), które otrzymają dodatkowe punkty podczas oceny według kryteriów wyboru.

Budżet Przedsięwzięcia: 270 000,00 euro

Źródło finansowania: PS WPR

Przedsięwzięcie 2.2. Wsparcie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych

Uzasadnienie:

W ostatnich latach niezwykle popularną formą odpoczynku od miejskiego zgiełku jest agroturystyka. Usługi agroturystyczne stanowią formę dywersyfikacji źródła dochodu dla małych gospodarstw rolnych, których produkcja rolna nie pozwala na godne utrzymanie rodziny. Obszar LGD „Nasze Roztocze” to przede wszystkim unikatowe walory przyrodnicze i kulturowe, które przyciągają turystów z kraju i z zagranicy. Dodatkowymi walorami dla turystów mogą stanowić zagrody edukacyjne, skierowane przede wszystkim do rodzin z dziećmi oraz zorganizowanych grup wycieczkowych. Czyste środowisko przyrodnicze i bliskość natury stanowi też atut przy tworzeniu i rozwijaniu gospodarstw opiekuńczych.

Przedsięwzięcie umożliwi wsparcie rolników prowadzących działalność rolną w małych gospodarstwach (i ich rodzin) w zakresie rozwoju agroturystyki, tworzenia zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych.

Sposób realizacji:

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu skierowanego do rolników prowadzących małe gospodarstwa rolne. Wsparcie ukierunkowane będzie na rozwijanie istniejących już na obszarze LGD gospodarstw agroturystycznych oraz tworzenie zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych. Przy wyborze projektów zastosowane będą kryteria preferujące projekty realizowane przez młode kobiety prowadzące / współprowadzące małe gospodarstwa rolne.

Przedmiotowe przedsięwzięcie zwiiera również działania animacyjne dotyczące organizacji szkolenia i promocji dobrych praktyk z zakresu tworzenia i funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych i zagród edukacyjnych, które są działaniami innowacyjnymi dla obszaru LGD.

Budżet Przedsięwzięcia: 200 000,00 euro

Źródło finansowania: PS WPR

Przedsięwzięcie 2.3. Promowanie „zielonej” przedsiębiorczości wśród mieszkańców obszaru LGD

Uzasadnienie:

Zasoby przyrodnicze i klimatyczne obszaru LGD „Nasze Roztocze” mają bezpośredni wpływ na rozwój lokalnej gospodarki. Determinują one rozwój zarówno zielonej gospodarki, biogospodarki jak i usług czasu wolnego. Działalność gospodarcza powinna mieć na celu zmniejszenie zagrożeń dla środowiska i niedoborów ekologicznych oraz zrównoważony rozwój bez degradacji środowiska.

Przedsięwzięcie dotyczy podejmowania działalności gospodarczej przez mieszkańców obszaru objętego LSR ze szczególnym uwzględnieniem samozatrudnienia osób znajdujących się w trudnej sytuacji.

Sposób realizacji:

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do osób fizycznych zamieszkujących obszar LGD zgodnie z Wytycznymi Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Przy wyborze projektów zastosowane będą kryteria preferujące projekty realizowane przez osoby z grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, w tym **kobiety, rolników prowadzących małe gospodarstwa rolne.**

Budżet Przedsięwzięcia: 200 000,00 euro

Źródło finansowania: PS WPR

Przedsięwzięcie 2.4 Partnerskie budowanie potencjału środowiskowego obszaru LGD

Uzasadnienie:

Przedsięwzięcie ukierunkowane jest na wsparcie zintegrowanych operacji partnerskich, o szerokiej tematyce łączącej różne dziedziny życia. Rezultatem każdej z operacji będzie pełniejsze wykorzystanie potencjału środowiskowego i promocja turystyczna obszaru LGD.

Znaczenie tego przedsięwzięcia jest na tyle istotne, że opiera się o największe atuty obszaru tj. atrakcyjność roztoczańskiego krajobrazu, bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne oraz lokalne tradycje.

Sposób realizacji:

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wskazanych w Wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W ramach oceny premiowane będą projekty zintegrowane łączące różne dziedziny i tematyki w celu pełniejszego wykorzystania i promocji potencjału środowiskowego obszaru LGD. Dodatkowe punkty otrzymają także projekty **przewidziane do realizacji z partnerem zagranicznym.**

Planowane są również **działania animacyjne w zakresie budowania trwałych i skutecznych partnerstw (organizacja szkoleń / wydarzeń z zakresu tworzenia sieci i powiązań, poszukiwania i kojarzenia partnerów, wymiany wiedzy i dobrych praktyk w zakresie rozwoju i promocji potencjału turystycznego i środowiskowego obszaru i wspólnej realizacji nowych pomysłów / inicjatyw, tworzenie elektronicznych baz podmiotów poszukujących partnerów do realizacji projektów)**

Budżet Przedsięwzięcia: 67 000,00 euro

Źródło finansowania: PS WPR

Przedsięwzięcie 2.5 Kształtowanie świadomości obywatelskiej z wykorzystaniem lokalnych zasobów

Uzasadnienie:

Szeroka partycypacja realizowana podczas opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju pozwoliła na identyfikację podstawowych kierunków rozwoju obszaru. Mieszkańcy wskazali ofertę czasu wolnego i aktywizację osób młodych i seniorów jako jedne z najważniejszych potrzeb, a zdrowy styl życia i edukację ekologiczną oraz poszanowanie zasad ochrony środowiska jako elementy niezbędne w dalszym rozwoju tego obszaru. Ważnym problemem jest także małe zainteresowanie młodego pokolenia tradycjami lokalnymi i dziedzictwem kulturowym. Dzieje się tak z powodu zbyt ubogiej oferty wydarzeń, szkoleń, spotkań i zajęć, które umożliwiłyby mieszkańcom rozwijanie zainteresowań i wzmocnienie więzi społecznych zwłaszcza tych z wykorzystaniem

zasobów lokalnych.

Sposób realizacji:

Przedsięwzięcie obejmuje cztery projekty grantowe:

- 1) z zakresu zwiększenia oferty spędzania wolnego czasu z wykorzystaniem zasobów kulturowych i przyrodniczych obszaru LGD np. warsztaty terenowe, gry terenowe, webinary itp.
- 2) z zakresu promocji zdrowego stylu życia i kształtowania postaw proekologicznych np. warsztaty na temat zasad zdrowego odżywiania, zajęcia ruchowe, wydarzenia promujące aktywny wypoczynek itp.
- 3) z zakresu integracji i aktywizacji ludzi młodych z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego obszaru LGD np. programy edukacji regionalnej dla dzieci i młodzieży
- 4) z zakresu wsparcia grup i podmiotów kultywujących dziedzictwo kulturowe obszaru np. organizacja szkoleń, warsztatów, zakup strojów ludowych, wydanie płyt prezentujących dorobek artystyczny itp.

Przedsięwzięcie skierowane jest do przedstawicieli społeczności lokalnej, w tym w szczególności dla seniorów, osób młodych, osób z niepełnosprawnościami oraz liderzy lokalni. Beneficjentami wsparcia mogą być również organizacje pozarządowe (w tym KGW i OSP) oraz instytucje kultury.

Budżet Przedsięwzięcia: 232 667,00 euro

Źródło finansowania: PS WPR

Przedsięwzięcie 2.6. Kształtowanie postaw ekologicznych najmłodszych mieszkańców obszaru LGD

Uzasadnienie:

Przy realizacji celów LSR LGD „Nasze Roztocze” wzięto pod uwagę również możliwość wsparcia ze środków funduszy krajowych, np. z WFOŚiGW Stowarzyszenie LGD, jako podmiot bardzo aktywny w pozyskaniu dodatkowych źródeł wsparcia, planuje realizację przedsięwzięć z kształtowania postaw ekologicznych najmłodszych mieszkańców obszaru. Każdy człowiek w mniejszym lub większym stopniu wpływa na środowisko, w którym żyje, dlatego powinien posiadać wiedzę o działaniach na rzecz jego ochrony. Najmłodszy mieszkańcy również mają wiele możliwości przezwyciężenia kryzysu ekologicznego współczesnego świata, bowiem w tym wieku najskuteczniej można kształtować wrażliwość na potrzeby środowiska, rozwijać emocjonalną chęć działania na rzecz jego ochrony, uczyć miłości i szacunku do przyrody.

Sposób realizacji:

Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez pozyskanie środków z innych źródeł finansowych. Skierowane jest do przedszkoli i szkół podstawowych z obszaru LGD.

Źródło finansowania: poza wsparciem z PS WPR np. WFOŚiGW

Planowana do wdrożenia LSR przyczynia się bezpośrednio do realizacji założeń PS WPR na lata 2023 - 2027 poprzez realizację określonych dla Programu wskaźników produktu i rezultatu. W odniesieniu do przedsięwzięć zastosowano wskaźniki produktu, które mierzą fizyczne efekty realizacji poszczególnych operacji. W przypadku celów określono wskaźniki rezultatu wskazujące sposób wykorzystania przez grupę docelową produktów zrealizowanych operacji. Wyboru wskaźników do przedsięwzięć i celów dokonano na podstawie informacji uzyskanych podczas procesu konsultacji społecznych. Wszystkie wskaźniki zastosowane w LSR są mierzalne, ambitne i racjonalne oraz określone w czasie. Do określenia wartości wskaźników wykorzystano dane oparte o statystykę publiczną (BDL GUS) jak i dane LGD, które będą pozyskiwane w trakcie wdrażania LSR.

Tabela 7. Wskaźniki produktu i rezultatu celów i przedsięwzięć w LSR

Cel	Przedsięwzięcia	Wskaźnik produktu
Cel 1. Rozwój aktywnego społeczeństwa obszaru LGD	Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój infrastruktury zapewniającej dostępność obszaru LGD	Liczba obiektów obejmujących dostosowanie dla osób ze szczególnymi potrzebami – 6 szt. Liczba operacji realizujących koncepcję Smart Village – 3 szt.
	Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości wzmacniającej aktywność społeczną mieszkańców obszaru LGD	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa – 4 szt. Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje – 2 szt.
	Przedsięwzięcie 1.3. Wsparcie infrastruktury służącej włączeniu społecznemu mieszkańców obszaru LGD	Liczba zrealizowanych operacji dotyczących miejsc integracji i aktywności społecznej młodzieży, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji – 6 szt. Liczba operacji realizowanych w partnerstwie – 3 szt.
	Przedsięwzięcie 1.4. Wsparcie inicjatyw lokalnych na rzecz rozwoju kapitału społecznego	Liczba opracowanych koncepcji Smart Village – 6 szt. Liczba inicjatyw skierowanych do seniorów – 6 szt. Liczba inicjatyw z zakresu wzmacniania potencjału organizacji pozarządowych i liderów lokalnych – 6 szt. Liczba inicjatyw dotyczących włączenia społecznego osób z grup znajdujących się w trudnej sytuacji – 6 szt.
	Przedsięwzięcie 1.5. Kształtowanie postaw patriotycznych mieszkańców obszaru LGD	Liczba inicjatyw dotyczących kształtowania postaw patriotycznych mieszkańców - 2 szt.
	Wskaźniki rezultatu <ul style="list-style-type: none"> • R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: liczba osób korzystających z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR – 3 000 osób • R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego – 1 000 osób • R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych w ramach WPR – 4 szt. 	
Cel 2. Rozwój potencjału środowiskowego obszaru LGD i jego wykorzystanie na cele turystyczne i gospodarcze	Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój infrastruktury wzmacniającej ofertę turystyki aktywnej i rekreacji obszaru LGD	Liczba operacji w ramach rozwoju infrastruktury turystyki aktywnej i rekreacji, infrastruktury czasu wolnego – 6 szt.
	Przedsięwzięcie 2.2. Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	Liczba wspartych małych gospodarstw rolnych – 6 szt. Liczba utworzonych zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych – 3 szt. Liczba rozwiniętych gospodarstw agroturystycznych – 3 szt.
	Przedsięwzięcie 2.3. Promowanie „zielonej” przedsiębiorczości wśród mieszkańców obszaru LGD	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa – 6 szt. Liczba operacji zrealizowanych przez osoby wykluczone społecznie ze względu na przynależność do grup w niekorzystnej sytuacji – 3 szt.
	Przedsięwzięcie 2.4. Partnerskie budowanie	Liczba operacji realizowanych z udziałem partnera zagranicznego – 1 szt.

potencjału środowiskowego obszaru LGD	Liczba operacji realizowanych z udziałem partnerów krajowych spoza obszaru objętego LSR – 2 szt.
Przedsięwzięcie 2.5. Kształtowanie świadomości obywatelskiej z wykorzystaniem lokalnych zasobów	Liczba inicjatyw z zakresu aktywnego spędzania czasu wolnego – 6 szt. Liczba inicjatyw z zakresu promocji zdrowego stylu życia i kształtowania postaw proekologicznych – 6 szt. Liczba inicjatyw skierowanych do osób młodych – 6 szt. Liczba inicjatyw z zakresu wsparcia grup i podmiotów kultywujących dziedzictwo kulturowe obszaru – 6 szt.
Przedsięwzięcie 2.6. Kształtowanie postaw ekologicznych najmłodszych mieszkańców obszaru LGD	Liczba inicjatyw dotyczących kształtowania postaw ekologicznych najmłodszych mieszkańców obszaru LGD – 3 szt.
<p><u>Wskaźniki rezultatu</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: liczba osób korzystających z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR – 4 000 osób • R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR – 6 szt. • R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych w ramach WPR – 6 szt. • R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego – 700 osób 	

Źródło: Opracowanie własne

Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Wewnętrzna organizacja pracy LGD, przyjęte rozwiązania formalno - instytucjonalne oraz sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia

Proces oceny i wyboru operacji jest bardzo ważnym i kluczowym elementem strategii, bo to od jego poprawności zależy powodzenie w realizowanych działaniach. Procedury i kryteria zostaną opracowane w oparciu o konsultacje społeczne oraz w oparciu o obowiązujące przepisy unijne i krajowe. Strategia będzie realizowana poprzez działania dotyczące następujących typów operacji:

- operacje realizowane indywidualnie przez wnioskodawców w ramach konkursów,
- operacje realizowane w partnerstwie z partnerami z obszaru LGD,
- operacje partnerskie realizowane z partnerem spoza LGD, w tym z partnerem z zagranicy,
- projekty grantowe, w tym koncepcje Smart Village.

W wyniku procesu partycypacji społecznej zdefiniowano planowane kryteria wyboru dla każdego typu przedsięwzięć. Dodatkowo w Regulaminie Rady opisane zostaną zasady postępowania w procesie oceny i wyboru projektów. W trakcie opracowywania rozwiązań formalnych uwzględniane będą przede wszystkim obowiązujące wytyczne opracowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Kryteria wyboru zostaną dostosowane do specyfiki obszaru objętego LSR. Przyjęte rozwiązania formalno - instytucjonalne zapewniają sprawny i transparentny wybór operacji. Organem odpowiedzialnym za ocenę i wybór operacji jest Rada, którą powołuje

Walne Zebranie Członków spośród członków LGD. Nadrzędną jest zasada, że na poziomie podejmowania decyzji przez Radę LGD żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Zasady pracy Rady w tym zakresie zapewniające obiektywizm w podejmowaniu decyzji określa Regulamin Rady. Dokument ten udostępniony jest na stałe na stronie internetowej LGD w zakładce „Dokumenty LGD”.

W opracowanych procedurach oceny i wyboru operacji zostanie zawarta informacja o sposobie ich udostępnienia do wiadomości publicznej. Będą one zamieszczone na stałe stronie internetowej w zakładce „Dla wnioskodawcy” oraz zamieszczane na stronie internetowej każdorazowo przy ogłoszeniu naboru wniosków. W Regulaminie Rady i procedurach opisany zostanie sposób podejmowania decyzji przez Radę w sprawie wyboru operacji do dofinansowania oraz sposób udokumentowania tej oceny a także przejrzysty sposób postępowania w sytuacjach rozbieżnych ocen w ramach kryteriów. Opisany również zostanie sposób organizacji naborów wniosków, w tym szczegółowy tryb ogłoszenia naborów, czas trwania naboru oraz miejsce składania wniosków. Ważnym elementem jawności pracy Rady LGD jest udostępnianie na stronie internetowej LGD protokołów z posiedzeń Rady dotyczących oceny i wyboru operacji. W protokołach zawarta będzie szczegółowa informacja o wykluczeniach z oceny operacji poszczególnych członków Rady. Wyłączenia będą dokonywane na podstawie Deklaracji bezstronności, wypełnianych przez każdego członka Rady LGD w odniesieniu do poszczególnych ocenianych operacji. Dodatkowo będzie prowadzony rejestr interesów członków Rady, który będzie wykazywał charakter powiązań z poszczególnymi operacjami. Procedury oceny będą zawierać opis sposobu informowania o wynikach oceny oraz możliwości i warunkach wniesienia protestu wraz z pouczeniem, w którym wskazane zostanie co protest powinien zawierać i jak powinien zostać skutecznie wniesiony.

Procedury i kryteria zostaną opracowane w sposób przejrzysty, czytelny dla potencjalnych beneficjentów i niedyskryminujący żadnej grupy społecznej.

Dla projektów grantowych zostanie opracowana odrębna procedura szczegółowo opisująca proces wyboru grantobiorców oraz sposób rozliczania, monitorowania i kontrolowania realizacji poszczególnych operacji składających się na projekt grantowy. Ma to zapewnić bezpieczeństwo w realizacji LSR i zapewnić osiągnięcie zakładanych wskaźników.

W procedurach wyboru i oceny operacji zastosowane zostaną rozwiązania i zasady gwarantujące prawidłowość przeprowadzonych naborów:

- zachowanie w poszczególnych głosowaniach zasady, że żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji;
- zachowanie bezstronności członków Rady, poprzez uzupełnianie deklaracji bezstronności oraz badanie powiązań osobowych i kapitałowych członków Rady z poszczególnymi wnioskodawcami i operacjami,
- jawność procesu wyboru, udostępnianie procedur, protokołów z posiedzeń Rady oraz list operacji wybranych do wiadomości publicznej na stronie internetowej LGD,
- prowadzenie bezpośredniego doradztwa dla wnioskodawców w Biurze LGD oraz podczas spotkań informacyjnych przed naborami wniosków,
- uwzględnienie sytuacji szczególnych, które mogą zaistnieć w procesie wyboru i oceny operacji, oraz określenie sposobów ich rozwiązania (np. przy równej ilości punktów, rozbieżnościach w ocenie itp.)
- możliwość odwołania się, wniesienia protestu wnioskodawców od niekorzystnych dla nich decyzji Rady.

Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami

Zasady i tryb ustalania lub zmiany kryteriów wyboru operacji, realizowanych w ramach wdrażania LSR LGD „Nasze Roztocze” dla poszczególnych typów projektów regulują Procedury ustalania lub zmiany kryteriów oceny operacji. Zgodnie ze Statutem Stowarzyszenia LGD „Nasze Roztocze” uchwalenie i zatwierdzenie zmian kryteriów wyboru operacji należy do kompetencji Walnego Zebrania Członków LGD. Uchwalone przez Walne Zebranie Członków LGD Procedury ustalania lub zmiany kryteriów oceny operacji będą przewidywać zaangażowanie społeczności lokalnej w proces zmiany kryteriów. Zmiana kryteriów wyboru operacji może nastąpić na wniosek

10 członków LGD, co najmniej połowy członków Rady lub Zarządu LGD. Przesłanką do zmiany kryteriów będzie zmiana dokumentów programowych lub rozporządzeń dotyczących zagadnień objętych LSR, uwagi zgłoszone przez Instytucję Wdrażającą, wnioski wynikające z praktycznego stosowania LSR i przeprowadzonej ewaluacji LSR, wniosek przedstawiony przez Radę, Zarząd lub członków LGD. Wniosek o zmianę kryteriów otrzymany przez Zarząd poddany zostanie konsultacjom społecznym z mieszkańcami obszaru LGD w celu zapewnienia partycypacyjnego sposobu wdrażania Strategii.

Przy doborze kryteriów kierowano się ważnymi z punktu widzenia LGD wytycznymi uwzględniając powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, wytyczonymi celami i wskaźnikami. Przewidziano kryteria premiujące operacje ukierunkowane na innowacje czy dedykowane zaspakajaniu potrzeb grup osób w niekorzystnej sytuacji zdiagnozowanych w LSR. Zaprojektowane kryteria wyboru operacji przyczyniają się do osiągnięcia celów i wpływają na osiąganie wskaźników produktu i rezultatu LSR.

Tabela 8. Planowane kryteria wyboru w ramach poszczególnych Przedsięwzięć

Przedsięwzięcia	Planowane kryteria wyboru
Przedsięwzięcie 1.1 Rozwój infrastruktury zapewniającej dostępność obszaru LGD	<p><u>Oddolne koncepcje Smart Village.</u> W ramach kryterium premiowana będzie realizacja projektów objętych oddolnymi koncepcjami inteligentnych wsi (Smart Village) opracowanymi na wcześniejszym etapie wdrażania Strategii</p> <p><u>Komplementarność projektu.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty stanowiące uzupełnienie, rozbudowę lub powiązanie zakresowe realizowanych lub zrealizowanych na obszarze LGD innych projektów, zwłaszcza w ramach wdrażania LSR na lata 2008 – 2015 lub LSR na lata 2016 – 2023</p>
Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości wzmacniającej aktywność społeczną mieszkańców obszaru LGD	<p><u>Innowacyjność projektu.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty, które zakładają realizację działań innowacyjnych. <i>Innowacyjność rozumie się jako wdrożenie na obszarze objętym LSR nowych lub znacząco udoskonalonych produktów, usług lub procesów produkcyjnych.</i></p> <p><u>Staż w prowadzeniu działalności gospodarczej na obszarze LGD.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty składane przez przedsiębiorców, którzy mają ugruntowaną pozycję na rynku lokalnym tj. prowadzą działalność na obszarze LGD powyżej 12 miesięcy</p>
Przedsięwzięcie 1.3. Wsparcie infrastruktury służącej włączeniu społecznemu mieszkańców obszaru LGD	<p><u>Podejście partnerskie.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty realizowane we współpracy z co najmniej 2 partnerami</p> <p><u>Partnerstwo zewnętrzne.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty realizowane z partnerem spoza obszaru LGD</p>
Przedsięwzięcie 1.4 Wsparcie inicjatyw lokalnych na rzecz rozwoju kapitału społecznego	<p><u>Różnorodność inicjatyw dla społeczności lokalnej.</u> W ramach kryterium premiowane będą granty, w których przewidziano realizację różnorodnych typów inicjatyw (np. szkoleń / wyjazdów studyjnych / wydarzeń / spotkań tematycznych / warsztatów itp.).</p> <p><u>Obszar realizacji projektu.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty przewidujące realizację działań wykraczających poza teren jednej gminy.</p>
Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój infrastruktury wzmacniającej ofertę turystyki aktywnej i rekreacji obszaru LGD	<p><u>Wykorzystanie zasobów lokalnych.</u> w ramach kryterium będą premiowane projekty zakładające wykorzystanie i promocję lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych lub historycznych.</p> <p><u>Komplementarność projektu.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty stanowiące uzupełnienie, rozbudowę lub powiązanie zakresowe realizowanych lub zrealizowanych na obszarze LGD innych projektów, zwłaszcza w ramach wdrażania LSR na lata 2008 – 2015 lub LSR na lata 2016 – 2023</p>

Przedsięwzięcie 2.2. Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych	<p><u>Przedsiębiorczość.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty, których wnioskodawcami są kobiety do 25 roku życia z małych gospodarstw rolnych</p> <p><u>Zasoby lokalne.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty, w których przygotowana koncepcja rozwoju usług czasu wolnego i gospodarki doświadczeń opiera się o potencjały obszaru LGD wskazane w LSR.</p>
Przedsięwzięcie 2.3. Promowanie „zielonej” przedsiębiorczości wśród mieszkańców obszaru LGD	<p><u>Osoby w niekorzystnej sytuacji.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty, których wnioskodawcami są przedstawiciele grup osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji: kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, rolnicy lub domownicy rolników z małych gospodarstw rolnych,</p> <p><u>Kwalifikacje wnioskodawcy.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty składane przez wnioskodawców posiadających doświadczenie zawodowe, wykształcenie kierunkowe lub inne kwalifikacje do prowadzenia danego typu działalności gospodarczej</p>
Przedsięwzięcie 2.4 Partnerskie budowanie potencjału środowiskowego obszaru LGD	<p><u>Zintegrowanie.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty zintegrowane poprzez łączenie różnych dziedzin i tematów w celu pełniejszego wykorzystania i promocji potencjału środowiskowego obszaru LGD</p> <p><u>Partnerstwo zewnętrzne.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty realizowane z partnerem spoza obszaru LGD w tym dodatkowo z partnerem zagranicznym</p>
Przedsięwzięcie 2.5 Kształtowanie świadomości obywatelskiej z wykorzystaniem lokalnych zasobów	<p><u>Różnorodność inicjatyw dla społeczności lokalnej.</u> W ramach kryterium premiowane będą granty, w których przewidziano realizację różnorodnych typów inicjatyw (np. szkoleń / wyjazdów studyjnych / wydarzeń / spotkań tematycznych / warsztatów itp.).</p> <p><u>Obszar realizacji projektu.</u> W ramach kryterium premiowane będą projekty przewidujące realizację działań wykraczających poza teren jednej gminy.</p>

Źródło: Opracowanie własne

Innowacyjność w kryteriach oceny

Innowacyjność na obszarze LGD została określona jako zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych w kontekście lokalnym. Tak zdefiniowana innowacyjność jest rozpatrywana w odniesieniu do całego obszaru LSR ale w różnych aspektach i typach projektów. Różne będą też planowane metody wdrożenia zdefiniowanych innowacji:

- 1) Dla obszaru LGD innowacyjne są działania związane z opracowaniem koncepcji inteligentnych wsi (Smart Village), które zostały zaplanowane jako projekt grantowy w ramach Przedsięwzięcia 1.4. Innowacja ta polega na nowym sposobie wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych do przygotowania koncepcji inteligentnych wsi z wykorzystaniem wiedzy i innowacji. Dotychczas na obszarze LSR nie były realizowane zadania związane z opracowaniem i realizacją projektów wynikających z takich koncepcji. W LSR w ramach Przedsięwzięcia 1.1 w kryteriach wyboru zaplanowano preferencje dla projektów objętych oddolnymi koncepcjami inteligentnych wsi, co będzie jedną z planowanych metod wdrożenia zdefiniowanych innowacji.
- 2) Przewidziane do realizacji w ramach Przedsięwzięcia 2.2. zagrody edukacyjne lub gospodarstwa opiekuńcze jako sposoby wsparcia pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, są działaniami innowacyjnymi dla obszaru LGD. Innowacja ta polega na wdrożeniu nowych na obszarze LSR produktów i usług. Obecnie na terenie gmin członkowskich LGD nie ma takich podmiotów. Powstanie zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych będzie kolejną planowaną metodą wdrożenia innowacji.

- 3) W ramach Przedsięwzięcia 1.2. związanego z rozwojem istniejących podmiotów gospodarczych zaplanowano preferencje dla projektów innowacyjnych dla obszaru LSR. Innowacyjność w projektach związanych z rozwojem przedsiębiorczości polega na wdrożeniu na obszarze objętym LSR nowych lub znacząco udoskonalonych produktów, usług lub procesu produkcyjnego. Rozwiązanie to pozwoli na zaplanowanie kolejnej metody wdrożenia zdefiniowanych innowacji.

Realizacja projektów grantowych, w tym projektów obejmujących przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi (smart village), operacji własnych, operacji realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru danej LSR

W wyniku procesu partycypacji społecznej i diagnozy potrzeb społecznych oraz potencjału obszaru LGD w LSR uwzględniono adekwatne do lokalnych potrzeb różnorodne metody aktywizujące społeczność:

- Projekty grantowe, w tym projekty obejmujące przygotowanie koncepcji inteligentnych wsi (Smart Village),
- projekty realizowane w partnerstwie i projekty partnerskie realizowane z partnerami spoza obszaru LSR.

Realizacja powyższych typów operacji wynika z przeprowadzonego procesu partycypacji społecznej i jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy. Ciekawą inicjatywą jest projektowanie przyszłości oparte na wykorzystaniu możliwości technologii cyfrowych. Przygotowanie koncepcji Smart Village zaplanowano w ramach Przedsięwzięcia 1.4 Wsparcie inicjatyw lokalnych na rzecz rozwoju kapitału społecznego (projekt grantowy z zakresu opracowania koncepcji inteligentnych wsi (konceptcja Smart Village).

Projekty grantowe będą realizowane w ramach dwóch przedsięwzięć: 1.4 Wsparcie inicjatyw lokalnych na rzecz rozwoju kapitału społecznego oraz 2.5 Kształtowanie świadomości obywatelskiej z wykorzystaniem lokalnych zasobów. Odpowiadają one na zdefiniowane potrzeby grup osób w niekorzystnej sytuacji określonych w LSR.

W procesie przygotowywania LSR dostrzeżono potrzebę współpracy, wspierania partnerstw i wymiany dobrych praktyk. Odpowiedzią na wskazane potrzeby jest realizacja projektów w partnerstwie zarówno z udziałem partnerów krajowych spoza obszaru objętego LSR „Nasze Roztocze” jak i z udziałem partnerów zagranicznych. Projekty w partnerstwie z udziałem partnerów krajowych realizowane będą w ramach Przedsięwzięć: 1.3. Wsparcie infrastruktury służącej włączeniu społecznemu mieszkańców obszaru LGD oraz 2.4 Działania partnerskie z zakresu rozwoju potencjału przyrodniczego i środowiskowego obszaru LGD. Celem tych projektów będzie wymiana doświadczeń, realizacja wspólnych działań i znajdowanie wspólnych rozwiązań na zdefiniowane problemy. Współpraca przy projektach w partnerstwie daje możliwość korzystania z doświadczenia partnerów, podnosi jakość i efekt działań organizacji, pozwala na uniknięcie błędów. Współpraca pozwala na uzyskanie lepszych rezultatów i osiągnięcie efektu synergii.

Rozdział VIII. Plan działania

Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników

Na obszarze LGD „Nasze Roztocze” zaplanowano realizację dwóch celów, które zostały sformułowane podczas szeroko zakrojonego procesu partycypacji społecznej na podstawie analizy potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru a także problemów i potrzeb społeczności lokalnej. Wszelkie działania, które będzie prowadzić LGD będą prowadzić do systematycznej realizacji założeń LSR, celów, przedsięwzięć i przypisanych do nich wskaźników. Terminy naborów oraz ich częstotliwość będą ustalone tak aby uzyskać wymagane poziomy wskaźników w ramach założonych kamieni milowych (I - do 30 czerwca 2026 r. oraz II - do 31 grudnia 2027 r.).

Podczas całego okresu trwania naborów w biurze LGD prowadzone będzie doradztwo dla beneficjentów. Ponadto będą prowadzone działania animacyjne, mające na celu zaktywizowanie i zachęcenie potencjalnych beneficjentów do skorzystania z możliwości aplikowania. Częstotliwość działań będzie dostosowana do potrzeb wnioskodawców,

jednakże działania aktywizacyjne będą bardziej zintensyfikowane w pierwszym okresie wdrażania LSR (czyli w latach 2024 - 2026). Ich celem jest poinformowanie jak największej liczby potencjalnych beneficjentów, zapoznanie mieszkańców z możliwościami wsparcia w ramach PS WPR 2023 - 2027 i zaangażowanie społeczności lokalnej do realizacji LSR. Dzięki doświadczeniu z poprzednich okresów programowania jest pewne, że istnieje duża potrzeba szczegółowego informowania beneficjentów o realizacji działań, aby zminimalizować występowanie sytuacji związanych z rezygnacją wnioskodawców już podczas realizacji operacji.

Założono, że realizacja wszystkich przedsięwzięć potrwa do końca grudnia 2027 r. Potem zaplanowano przeprowadzenie kampanii informacyjnej o zrealizowanych przedsięwzięciach i ich efektach dla obszaru LGD.

Harmonogram osiągania poszczególnych celów (poprzez realizację przedsięwzięć) i przypisanych do nich wskaźników z którego wynika czas realizacji efektów wdrażania LSR został wskazany w *Formularzu nr 2: Plan działania*, który jest załącznikiem do LSR. W ramach *Celu 1. Rozwój aktywnego społeczeństwa obszaru LGD* zostały wyznaczone cztery przedsięwzięcia dotyczące rozwoju przedsiębiorczości i wsparcia infrastruktury zapewniającej dostępność obszaru LGD dla wszystkich mieszkańców ze szczególnym naciskiem na grupy osób w trudnej sytuacji. Osiągnięcie wskaźników w ramach tych przedsięwzięć zaplanowano na poziomie 50% na koniec 2026 roku. Dla wszystkich operacji z celu 1 zaplanowano osiągnięcie 100% wskaźników do 31.12.2027 roku.

W ramach *Celu 2. Rozwój potencjału środowiskowego obszaru LGD i jego wykorzystanie na cele turystyczne i gospodarcze* zostało wyznaczonych pięć przedsięwzięć dotyczących rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (gospodarstwa agroturystyczne i zagrody edukacyjne), rozwoju infrastruktury turystycznej. Osiągnięcie wskaźników w ramach tych przedsięwzięć zaplanowano na poziomie 50% na koniec 2026 roku. Dla wszystkich operacji z celu 2 zaplanowano osiągnięcie 100% wskaźników do 31.12.2027 roku.

Osiągnięcie wskaźników produktu i rezultatu zaplanowano zgodnie z terminami określonymi w obowiązujących przepisach programu PS WPR. Poziom i forma dofinansowania dla poszczególnych zakresów operacji jest zgodna z wytycznymi.

Gwarancją sukcesu realizacji LSR będzie stale rosnąca aktywność mieszkańców, połączona ze wsparciem i doradztwem prowadzonym przez biuro LGD. Plan działania, terminy osiągnięcia wskaźników produktu i rezultatu dla poszczególnych celów i przedsięwzięć został przedstawiony w załączniku nr 2 do LSR.

Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR

Plan działania jest ściśle powiązany z logiką realizacji LSR opisaną w rozdziale *VI. Cele i wskaźniki*. Plan działania zawiera szczegółowy harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu dla przedsięwzięć w określonych przedziałach czasowych, dlatego możliwe było zaplanowanie tzw. kamieni milowych LSR.

Zaplanowane kamienie milowe:

- I kamień milowy: do 30 czerwca 2026 r. Wsparcie na wdrażanie LSR zostanie udzielone w wysokości min. 40% wartości sumy środków finansowych na realizację LSR.
- II kamień milowy: do 31 grudnia 2027 r. Wsparcie na wdrażanie LSR zostanie udzielone w wysokości min. 80% wartości sumy środków finansowych na realizację LSR.
-

Tabela 9. Kamienie milowe na osi czasu realizacji LSR

2024	2025	2026	2027	2028	2029
		◆		◆	

Źródło: Opracowanie własne

Rozdział IX. Plan finansowy LSR

Finansowanie działań LSR przewidziano z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w zakresie objętym RLKS w Planie Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 - 2027 (jest to bezpośrednie źródło finansowania LSR, jako budżet LSR). Jednak wartość dostępnych środków nie jest wystarczająca na niwelację problemów z jakimi boryka się obszar LGD „Nasze Roztocze”. Pełniejszą realizację celów Lokalnej Strategii Rozwoju zapewni dywersyfikacja źródeł finansowych. W Strategii przewidziano dwa dodatkowe źródła finansowania wykraczające poza RLKS. Jest to wsparcie planowane do pozyskania ze środków WFOŚIGW oraz Fundacji Totalizatora Sportowego, Program „Z kobietami – patriotkami”. Szczegółowe informacje dot. powiązania poszczególnych źródeł z celami i przedsięwzięciami w LSR zawiera poniższa tabela.

Tabela 10. Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z Celami LSR

Przedsięwzięcia	Cel	Zakres wsparcia	Budżet	Powiązanie budżetu z celem
Przedsięwzięcie 1.1 Rozwój infrastruktury zapewniającej dostępność obszaru LGD	Cel 1. Rozwój aktywnego społeczeństwa obszaru LGD	Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	270 000,00 EURO	Na realizację projektów z zakresu rozwoju infrastruktury i przedsiębiorczości służącej wsparciu aktywności i włączenia społecznego mieszkańców oraz potrzeby podnoszenia kompetencji cyfrowych a także realizacji działań innowacyjnych dla obszaru, zapewnione zostały środki finansowe stanowiące ponad 44% budżetu przeznaczanego na wdrażanie Strategii
Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości wzmacniającej aktywność społeczną mieszkańców obszaru LGD		Rozwijanie działalności gospodarczej Działania animacyjne	220 000,00 EURO	
Przedsięwzięcie 1.3. Wsparcie infrastruktury służącej włączeniu społecznemu mieszkańców obszaru LGD		Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej Projekty realizowane w partnerstwie Projekty partnerskie Działania animacyjne	130 000,00 EURO	
Przedsięwzięcie 1.4. Wsparcie inicjatyw lokalnych na rzecz rozwoju kapitału społecznego		Projekty grantowe w tym z zakresu opracowania koncepcji Smart Village	160 333,00 EURO	
Przedsięwzięcie 1.5. Kształtowanie postaw patriotycznych mieszkańców obszaru LGD		Realizacja inicjatyw promujących postawy patriotyczne	Poza wsparciem PS WPR	

Przedsięwzięcia	Cel	Zakres wsparcia	Budżet	Powiązanie budżetu z celem
Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój infrastruktury wzmacniającej ofertę turystyki aktywnej i rekreacji obszaru LGD	Cel. 2. Rozwój potencjału środowiskowego obszaru LGD i jego wykorzystanie na cele turystyczne i gospodarcze	Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	270 000,00 EURO	Na realizację projektów z zakresu rozwoju potencjału turystyczno – rekreacyjnego obszaru, rozwoju pozarolniczych źródeł dochodów na obszarach wiejskich oraz podnoszenia świadomości mieszkańców w zakresie wykorzystania zasobów lokalnych i potencjału środowiskowego zapewnione zostały odpowiednie środki finansowe stanowiące ponad 55% budżetu przeznaczanego na wdrażanie Strategii
Przedsięwzięcie 2.2. Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych		Rozwój gospodarstw agroturystycznych , tworzenie zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych Działania animacyjne	200 000,00 EURO	
Przedsięwzięcie 2.3. Promowanie „zielonej” przedsiębiorczości wśród mieszkańców obszaru LGD		Podejmowanie działalności gospodarczej	200 000,00 EURO	
Przedsięwzięcie 2.4. Partnerskie budowanie potencjału środowiskowego obszaru LGD		Projekty partnerskie Działania animacyjne	67 000,00 EURO	
Przedsięwzięcie 2.5 Kształtowanie świadomości obywatelskiej z wykorzystaniem lokalnych zasobów		Projekty grantowe	232 667,00 EURO	
Przedsięwzięcie 2.6. Kształtowanie postaw ekologicznych najmłodszych mieszkańców obszaru LGD		Realizacja inicjatyw promujących postawy ekologiczne	Poza wsparciem PS WPR	

Źródło: Opracowanie własne

LGD będzie na bieżąco monitorowało harmonogramy ogłaszanych naborów w ramach potencjalnych innych dodatkowych źródeł finansowania. Do ogłaszanych naborów zgodnych z przyjętymi w LSR celami i przedsięwzięciami będą przygotowywane i składane wnioski na dofinansowanie.

Szczegółowy zarys planu przedstawiają załączniki do LSR. Cele Strategii realizowane będą w oparciu o projekty w partnerstwie oraz projekty partnerskie (zarówno krajowe jak i zagraniczne). LGD umożliwi przyszłym wnioskodawcom zgłaszanie pomysłów na realizację operacji w partnerstwie, weźmie również czynny udział w poszukiwaniu i kojarzeniu partnerów.

Zarówno w opisach przedsięwzięć jak i wskaźnikach widoczne jest ich ukierunkowanie na integrację i animację środowiska ludzi młodych oraz włączenie społeczne seniorów. Istotność tego problemu widoczna jest również w kryteriach wyboru opisach w rozdziale VII. Zastosowane w strategii narzędzia preferencyjne dotyczą całej grupy osób znajdującej się w niekorzystnej sytuacji, w tym rolników prowadzących małe gospodarstwa rolne i kobiet.

Rozdział X. Monitoring i ewaluacja

Podstawą skutecznego wdrażania przedsięwzięć służących osiągnięciu celów zawartych w Lokalnej Strategii Rozwoju jest dysponowanie wiedzą na temat osiągniętych postępów w zakresie wdrażanych działań oraz zdolność do reagowania na pojawiające się różnice pomiędzy przyjętymi założeniami, a uzyskiwanymi efektami ich realizacji. Warunkiem niezbędnym dla prawidłowego przygotowania oraz realizacji Strategii jest zapewnienie aktywnego udziału mieszkańców w procesie oceny postępów jej wdrażania, a także działań prowadzonych przez Biuro LGD.

Zasady i procedury dokonywania monitoringu i ewaluacji zostały opracowane w sposób partycypacyjny zapewniający aktywny udział i zaangażowanie społeczności lokalnej w proces opracowywania Strategii. Podczas spotkań z mieszkańcami oraz dzięki przeprowadzonemu badaniu ankietowemu określono elementy podlegające monitoringowi i ewaluacji oraz wskazano najbardziej skuteczne metody i narzędzia pozyskiwania danych.

Szczegółowy opis procesu monitorowania i ewaluacji strategii

Monitoring jest procesem ciągłym, polegającym na systematycznym zbieraniu i analizowaniu informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu wdrażania Strategii w aspektach: finansowym, rzeczowym, jakościowym i ilościowym. Proces ten służy dostarczaniu informacji w celu kontroli zarządzania i podejmowania decyzji w sprawie aktualizacji Strategii.

Charakterystyka zasad i procedur monitorowania LSR

Proces monitorowania będzie prowadzony przez pracowników Biura LGD na bieżąco, w sposób ciągły przez cały okres realizacji Strategii (lata 2023 – 2029).

Elementy podlegające monitorowaniu: rzeczowa i finansowa realizacja LSR, bieżąca praca Biura LGD w tym zadania związane z udzielaniem doradztwa i realizacją Planu komunikacji, realizacja projektów wykraczających poza PROW oraz zaangażowanie społeczności lokalnej w proces wdrażania Strategii.

Opis sposobu pozyskiwania danych monitoringowych.

Prowadzenie monitoringu polega na pozyskiwaniu i gromadzeniu przez pracowników Biura LGD informacji i danych z różnych źródeł w celu oceny stopnia realizacji Strategii, funkcjonowania Biura LGD oraz zaangażowania społeczności lokalnej we wdrażanie LSR.

Tabela 11. Sposób realizacji monitoringu

Element podlegający monitorowaniu	Podmiot dokonujący monitorowania	Źródła pozyskiwania danych	Czas i okres pomiarów	Analiza danych monitoringowych
Stopień realizacji wskaźników produktu i rezultatu, działań skierowanych do grup w niekorzystnej sytuacji oraz realizacji projektów partnerskich i projektów w partnerstwie	Biuro LGD	- rejestr danych LGD - dane pozyskane z Urzędu Marszałkowskiego i ARIMR, - ankiety monitorujące wypełniane przez beneficjentów LGD	Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR	Analiza danych pozwoli na określenie stopnia realizacji oraz zgodności osiągniętych wskaźników z założonym <i>Planem działania</i>
Poziom wykorzystania budżetu	Biuro LGD	- rejestr danych LGD, - dane pozyskane z Urzędu	Na bieżąco w całym okresie wdrażania	Analiza danych pozwoli na określenie stopnia wykorzystania środków

		Marszałkowskiego i ARIMR, - ankiety monitorujące wypełniane przez beneficjentów LGD	LSR	finansowych w stosunku do założeń <i>Planu działania</i>
Zadania związane z udzielaniem doradztwa	Biuro LGD	- rejestry doradztwa udzielanego przez Biuro LGD - ankiety jakości udzielanego doradztwa	Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR	Analiza danych pozwoli na monitorowanie jakości i skuteczności udzielanego doradztwa
Realizacja <i>Planu komunikacji ze społecznością lokalną</i>	Biuro LGD	- rejestr przeprowadzonych działań komunikacyjnych - ankiety wypełniane przez uczestników działań komunikacyjnych	Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR	Analiza danych pozwoli na określenie stopnia realizacji zadań oraz stopnia osiągnięcia wskaźników zaplanowanych w <i>Planie komunikacji</i>
Realizacja projektów wykraczających poza PROW	Biuro LGD	- rejestr danych LGD, wykaz złożonych wniosków, zawartych umów	Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR	Analiza danych pozwoli na określenie skuteczności LGD w pozyskiwaniu dodatkowych źródeł finansowania realizacji projektów
Poziom zaangażowania społeczności lokalnej w proces wdrażania LSR	Biuro LGD	- zainteresowanie działaniami realizowanymi przez LGD (statystyki/dane od administratora strony internetowej, listy obecności, ankiety zamieszczone na stronie internetowej LGD)	Na bieżąco w całym okresie wdrażania LSR	Analiza danych pozwoli na określenie stopnia zaangażowania społeczności lokalnej w proces wdrażania LSR oraz na ocenę efektywności działań prowadzonych przez LGD

Źródło: Opracowanie własne

Sposób wykorzystania wyników analizy danych monitoringowych

Pozyskane dane monitoringowe wykorzystane zostaną w procesie ewaluacji. Niski poziom wykorzystanego budżetu i osiągniętych wskaźników wpłynie na potrzebę modyfikacji *Harmonogramu naborów wniosków* i zwiększenia częstości ogłaszanych naborów i prowadzonych działań informacyjnych w celu większego zainteresowania organizowanymi naborami wniosków. Niedostateczne wyniki świadczonego doradztwa oraz jakości realizowanych działań komunikacyjnych będą skutkowały zmianą metod lub rozszerzeniem działań komunikacyjnych, podjęciem działań zmierzających do zwiększenia jakości i efektywności świadczonego doradztwa oraz większego zaangażowania mieszkańców obszaru w proces wdrażania LSR.

Charakterystyka zasad i procedur ewaluacji LSR

Ewaluacja to badanie społeczno-ekonomiczne realizowane w celu oceny jakości i efektów działalności LGD i realizacji LSR na funkcjonowanie i rozwój społeczności lokalnej. Ocena taka dokonywana jest w oparciu o odpowiednie kryteria i ma charakter zaplanowany i okresowy. W sytuacjach kryzysowych i wyjątkowych

zakłada się również ewaluację doraźną. W celu przeprowadzenia oceny, ewaluacja posługuje się odpowiednio dobranymi metodami badań społecznych i ekonomicznych. Istotną cechą ewaluacji jest jej użyteczny charakter. Głównym celem badania ewaluacyjnego nie jest bowiem jedynie zwiększanie zasobu wiedzy teoretycznej, ale przede wszystkim poprawianie jakości wdrażanych interwencji.

LGD planuje przeprowadzać **ewaluacje wewnętrzne** (bieżące, LGD dokona ich samodzielnie za każdy rok wdrażania Strategii) oraz **ewaluację zewnętrzną** (zostanie zlecona zewnętrznym ekspertom po zakończeniu realizacji interwencji).

Ewaluacja wewnętrzna będzie przeprowadzana na podstawie danych zebranych podczas procesu monitorowania. W proces ewaluacji wewnętrznej zostaną zaangażowani pracownicy Biura LGD, członkowie organów LGD a także mieszkańcy obszaru LGD, których opinia ma kluczowe znaczenie w realizacji LSR. Celem ewaluacji wewnętrznej będzie bieżąca analiza procesu wdrażania i jego efektów oraz zmian w otoczeniu. Pozwoli na bieżące reagowanie na pojawiające się problemy i trudności poprzez przygotowanie działań naprawczych, jeżeli będzie to konieczne.

Ewaluacja zewnętrzna zostanie przeprowadzona jednokrotnie na zakończenie wdrażania Strategii przez niezależnych ekspertów zewnętrznych. Będzie służyła do określenia długotrwałych efektów wdrażania Strategii, w tym relacji wielkości zaangażowanych środków do skuteczności i efektywności podejmowanych działań. Z ewaluacji końcowej wynikać powinny wskazania odnośnie dalszych kierunków działań podejmowanych przez LGD.

Elementy podlegające ewaluacji zostały podzielone na 3 główne obszary:

- 1) **Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju** (m.in.: stopień osiągnięcia wskaźników i realizacji celów LSR, stopień wykorzystania budżetu i adekwatność podziału środków, ocena innowacyjności na obszarze objętym LSR, stopień realizacji wybranych typów operacji - projektów partnerskich, projektów w partnerstwie, projektów grantowych w tym koncepcji Smart Village, projektów skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji, skuteczność i adekwatność stosowanych kryteriów wyboru operacji). Dodatkowo w ramach ewaluacji należy zbadać **realizację projektów wykraczających poza PROW.**
- 2) **Funkcjonowanie organów LGD** (m.in.: ocena przepływu informacji, efektywność pracy poszczególnych organów LGD)
- 3) **Funkcjonowanie Biura LGD w tym realizacja Planu komunikacji** (zadania związane z udzielaniem doradztwa przez pracowników Biura, stopień realizacji Plan komunikacji)

Stosowane kryteria ewaluacyjne

Najczęściej stosowanymi kryteriami w procesie ewaluacji są: skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość i trafność. Zastosowanie różnych kryteriów może prowadzić do skrajnie różnych ocen. Przykładowo: projekt może być uznany za skuteczny, ponieważ osiągnął zakładane cele, ale jest nieefektywny, ponieważ zaangażowane zostały nadmierne zasoby, lub nieużyteczny, bo nie zaspokaja potrzeb beneficjentów.

Poniżej przedstawiono opis kryteriów ewaluacyjnych:

- skuteczność – ocenia stopień realizacji zakładanych celów w LSR (czy osiągnięto to, co zaplanowano), skuteczność użytych metod, instytucji oraz wpływ czynników zewnętrznych na ostateczne efekty.
- efektywność - ocenia relację między nakładami, kosztami, zasobami (finansowymi, ludzkimi) a osiągniętymi efektami interwencji.
- użyteczność - ocenia całość rzeczywistych efektów wywołanych przez interwencję (zarówno tych planowanych, jak i nieplanowanych, tzw. ubocznych), odnosząc je do wyzwań społeczno-ekonomicznych (często już zmienionych w czasie). W odróżnieniu od kryterium trafności, ocena użyteczności jest prowadzona po zamknięciu interwencji lub w jej końcowej fazie wdrażania.
- trwałość - ocenia ciągłość efektów (przede wszystkim pozytywnych) danej interwencji w perspektywie średnio i długookresowej (a więc po zakończeniu interwencji).
- trafność - ocenia adekwatność planowanych celów interwencji i metod jej wdrażania do problemów i wyzwań społeczno-ekonomicznych, które zostały zidentyfikowane w diagnozie. Analiza tego kryterium jest prowadzona przed rozpoczęciem i w pierwszych fazach wdrażania interwencji.

Opis sposobu pozyskiwania danych ewaluacyjnych

Przeprowadzenie ewaluacji wymaga zebrania informacji pochodzących z różnych źródeł, dokonania ich analizy, a następnie wypracowania rekomendacji. Powoduje to konieczność zastosowania w badaniu szerokiego wachlarza metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe będzie zgromadzenie kompletnych i wiarygodnych danych ewaluacyjnych dotyczących efektów realizacji LSR.

W celu prawidłowej realizacji ewaluacji zastosowane zostaną zróżnicowane źródła danych obejmujące zarówno analizę danych zastanych (desk research) jak i danych pozyskanych w wyniku przeprowadzenia różnych metod badawczych (anonimowe ankiety w wersji elektronicznej oraz w wersji papierowej, a w przypadku ewaluacji zewnętrznej dodatkowo wywiady indywidualne oraz zogniskowane wywiady grupowe).

Ewaluacja zewnętrzna zostanie przeprowadzona z uwzględnieniem zróżnicowanych perspektyw badawczych. Będzie ona prowadzona przez pracowników Biura LGD, członków organów LGD oraz przez zewnętrznych doświadczonych ekspertów, co pozwoli uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanych zagadnień. Poza tym zastosowany zostanie partycypacyjny model badania wykorzystujący wskazane powyżej metody badawcze zapewniające szerokie zaangażowanie społeczności lokalnej w proces ewaluacji.

Z wyników przeprowadzonej ewaluacji zostaną sporządzone raporty zawierające wskazanie ewentualnych działań naprawczych (ewaluacja wewnętrzna) lub rekomendacji (ewaluacja zewnętrzna), które będą wskazywać elementy wymagające pilnych zmian lub modyfikacji w Strategii lub w sposobie funkcjonowania i pracy Biura LGD. Raporty ewaluacyjne będą zatwierdzane przez Zarząd LGD i prezentowane Walnemu Zebraniu Członków Stowarzyszenia. W celu informowania społeczności lokalnej o efektach wdrażania Strategii, raporty ewaluacyjne będą także zamieszczane na stronie internetowej LGD.

Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji

Wyniki ewaluacji zostaną wykorzystane w celu jak najlepszego dopasowania realizowanych projektów do rzeczywistych potrzeb społeczności lokalnej oraz najbardziej efektywnego wydatkowania środków publicznych. Przede wszystkim pozwolą na ocenę, czy udało się zrealizować założone cele Strategii. Dzięki procesowi ewaluacji można zidentyfikować wszelkie ewentualne problemy we wdrażaniu LSR i sprawnie podejmować działania zmierzające do rozwiązania sytuacji problemowych. Wyniki ewaluacji pozwalają również na ocenę współpracy pomiędzy partnerami jak i ocenę sprawności działania LGD jako jednostki odpowiedzialnej za wdrażanie LSR i budowanie partnerstwa lokalnego. Wyniki ewaluacji mogą być podstawą do zmian Strategii, regulaminów organizacyjnych i innych dokumentów programowych LGD.

Wykaz wykorzystanej literatury

- Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027
  - Ustawa z dnia 22 lutego 2023 r. o finansowaniu wspólnej polityki rolnej na lata 2023 - 2027
  - Ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej
  - Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności
  - Bank Danych Lokalnych GUS.
  - Bienias S. i inni, Ewaluacja Poradnik dla pracowników administracji publicznej, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2012.
  - Bloch E., Kościelecki P., Śpiewak R., Zalewska K., Podręcznik tworzenia i ewaluacji wskaźników w lokalnych strategiach rozwoju, Warszawa, 2010.
  - Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich <https://krkgw.arimr.gov.pl/#>
  - Rejestr Jednostek Współpracujących z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne <https://rjwprm.ezdrowie.gov.pl/>
  - Monitoring innowacyjności polskich przedsiębiorstw. Wyniki IV edycji badania 2022, PARP.
  - Poradnik dla LGD w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014 - 2020.
  - Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku
  - Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego
  - Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021 – 2030
  - Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 roku.
  - Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 – 2027
  - Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Zamojskiego na lata 2021 - 2024 z perspektywą do roku 2028
  - Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Biłgorajskiego na lata 2018 - 2021 z perspektywą do roku 2025
  - Strategia Rozwoju Powiatu Zamojskiego na lata 2007 – 2020
  - Strategia Rozwoju Powiatu Biłgorajskiego na lata 2007 - 2015
  - Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2021 - 2027 z perspektywą do 2030 r
  - Strategia Rozwoju Gminy Józefów na lata 2015 - 2030
  - Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Krasnobród do 2020 roku
  - Strategia Rozwoju Gminy Szczebrzeszyn na lata 2016 - 2022
  - Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Zwierzyniec do 2030 roku
  - Strategia Rozwoju Gminy Zamość do 2030 roku
  - Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Zielone Serce Roztocza 2021 - 2030
  - Zaktualizowana lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, programowanie 2021 - 2027
  - Ewaluacja zewnętrzna Strategii na lata 2016 - 2023 dla obszaru LGD „Nasze Roztocze”
  - Projekt Wytucznych szczegółowych w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR
  - Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013
- Rozporządzenie 2021/1060 - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej.

Załączniki

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Rozwój aktywnego społeczeństwa obszaru LGD	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
270 000	Przedsięwzięcie 1.1. Rozwój infrastruktury zapewniającej dostępność obszaru LGD	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. jednostki sektora finansów publicznych	konkurs
220 000	Przedsięwzięcie 1.2. Rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości wzmacniającej aktywność społeczną mieszkańców obszaru LGD	Przedsiębiorcy z sektora MŚP prowadzący działalność gospodarczą na obszarze LGD	konkurs animacja
130 000	Przedsięwzięcie 1.3. Wsparcie infrastruktury służącej włączeniu społecznemu mieszkańców obszaru LGD	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe działające na rzecz włączenia społecznego mieszkańców	konkurs animacja
160 333	Przedsięwzięcie 1.4. Wsparcie inicjatyw lokalnych na rzecz rozwoju kapitału społecznego	Seniorzy, osoby młode, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, organizacje pozarządowe w tym: KGW, OSP; liderzy lokalni, instytucje kultury	projekty grantowe
Poza wsparciem z EFRROW	Przedsięwzięcie 1.5. Kształtowanie postaw patriotycznych mieszkańców obszaru LGD	Mieszkańcy obszaru LGD, osoby młode, seniorzy	pozyskanie dofinansowania z innych źródeł np. z Fundacji Totalizatora Sportowego
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Rozwój potencjału środowiskowego obszaru LGD i jego wykorzystanie na cele turystyczne i gospodarcze	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
270 000	Przedsięwzięcie 2.1. Rozwój infrastruktury wzmacniającej ofertę turystyki aktywnej i rekreacji obszaru LGD	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. jednostki sektora finansów publicznych	konkurs
200 000	Przedsięwzięcie 2.2. Wsparcie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych	Rolnicy prowadzący gospodarstwa agroturystyczne Rolnicy prowadzący / współprowadzący małe gospodarstwa rolne planujący założenie zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych	konkurs animacja
200 000	Przedsięwzięcie 2.3. Promowanie „zielonej” przedsiębiorczości wśród mieszkańców obszaru LGD	Mieszkańcy obszaru LGD planujący założenie działalności gospodarczej	konkurs
67 000	Przedsięwzięcie 2.4. Partnerskie budowanie potencjału środowiskowego obszaru LGD	Organizacje pozarządowe realizujące projekty partnerskie z partnerem spoza obszaru LGD w tym partnerem zagranicznym	konkurs animacja
232 667	Przedsięwzięcie 2.5. Kształtowanie świadomości obywatelskiej z wykorzystaniem lokalnych zasobów	Kluby sportowe, młodzieżowe grupy pożarnicze, organizacje pozarządowe w tym. KGW lub OSP, liderzy lokalni, instytucje kultury	projekty grantowe
Poza wsparciem z EFRROW	Przedsięwzięcie 2.6. Kształtowanie postaw ekologicznych najmłodszych mieszkańców obszaru LGD	Dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym	pozyskanie dofinansowania z innych źródeł np. z WFOŚiGW

Formularz 2: Plan działania⁴

CEL	lata		do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco		
C.1.	Rozwój aktywnego społeczeństwa obszaru LGD														
Przedsięwzięcie 1.1	Liczba obiektów obejmujących dostosowanie dla osób ze szczególnymi potrzebami	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR	
	Liczba operacji realizujących koncepcje Smart Village	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%		
Przedsięwzięcie 1.2	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0 szt.	0%	3 szt.	75 %	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR	
	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	0 szt.	0%	1 szt.	50 %	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%		
Przedsięwzięcie 1.3	Liczba zrealizowanych operacji dotyczących miejsc integracji i aktywności społecznej młodzieży, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR	
	Liczba operacji realizowanych w partnerstwie	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%		
Przedsięwzięcie 1.4.	Liczba opracowanych koncepcji Smart Village	0 szt.	0%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR	
	Liczba inicjatyw skierowana do seniorów	0 szt.	0%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%		
	Liczba inicjatyw z zakresu wzmocnienia potencjału organizacji pozarządowych i liderów lokalnych	0 szt.	0%	0 szt.	0%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR	
	Liczba inicjatyw dotyczących włączenia społecznego osób z grup znajdujących się w trudnej sytuacji	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR	

⁴ Pierwszy kamień milowy przewidziano na koniec czerwca 2026 r. zatem wartości wpisane w tabeli w kolumnie „do 31.12.2026” zostaną osiągnięte do „do 30.06.2026”

Przedsięwzięcie 1.5.	Liczba inicjatyw dotyczących kształtowania postaw patriotycznych mieszkańców	0 szt.	0%	2 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	Fundacja Totalizatora Sportowego, Program „Z kobietami – patriotkami”
Wskaźnik rezultatu W.1.1(1)	R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: liczba osób korzystających z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 os.		0 os.		0 os.		1 000 os.		1 500 os.		1 500 os.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.2(1)	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0 os.		0 os.		500 os.		150 os.		350 os.		0 os.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.3(1)	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych w ramach WPR	0 szt.		3 szt.		1 szt.		0 szt.		0 szt.		0 szt.		PS WPR
C.2	Rozwój potencjału środowiskowego obszaru LGD i jego wykorzystanie na cele turystyczne i gospodarcze													
Przedsięwzięcie 2.1.	Liczba operacji w ramach rozwoju infrastruktury turystyki aktywnej i rekreacji, infrastruktury czasu wolnego	0 szt.	0%	3 szt.	50%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie 2.2.	Liczba wspartych małych gospodarstw rolnych	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	3 szt.	50%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
	Liczba utworzonych zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	100%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	
	Liczba rozwiniętych gospodarstw agroturystycznych	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie 2.3.	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0 szt.	0%	4 szt.	66,67%	2 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
	Liczba operacji zrealizowanych przez osoby wykluczone społecznie ze względu na przynależność do grup w niekorzystnej sytuacji	0 szt.	0%	2 szt.	66,67%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie 2.4.	Liczba operacji realizowanych z udziałem partnera zagranicznego	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR

	Liczba operacji realizowanych z udziałem partnerów krajowych spoza obszaru objętego LSR	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	2 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie 2.5.	Liczba inicjatyw z zakresu aktywnego spędzania czasu wolnego	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
	Liczba inicjatyw z zakresu promocji zdrowego stylu życia i kształtowania postaw proekologicznych	0 szt.	0%	0 szt.	0%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
	Liczba inicjatyw skierowanych do osób młodych	0 szt.	0%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
	Liczba inicjatyw z zakresu wsparcia grup i podmiotów kultywujących dziedzictwo kulturowe obszaru	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie 2.6.	Liczba inicjatyw dotyczących kształtowania postaw ekologicznych najmłodszych mieszkańców obszaru LGD	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	WFOŚiGW
Wskaźnik rezultatu W.2.1(1)	R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: liczba osób korzystających z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 os.		0 os.		1500 os.		1500 os.		1000 os.		0 os.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.2(1)	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: liczba nowych miejsc pracy objętych wsparciem w ramach projektów WPR	0 os.		0 os.		4 szt.		2 szt.		0 szt.		0 szt.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.3(1)	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych w ramach WPR	0 szt.		0 szt.		0 szt.		3 szt.		3 szt.		0 szt.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.4(1)	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0 os.		150 os.		200 os.		150 os.		200 os.		0 os.		PS WPR

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 750 000,00	0,00	0,00	1 750 000,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	412 500,00	0,00	0,00	412 500,00
Razem	2 162 000,00	0,00	0,00	2 162 000,00
<p>* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.</p> <p>** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić „0”.</p>				

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	Środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	2024-12-31		2025-12-31		2026-06-30		2026-12-31		2027-12-31		2028-12-31		2029-12-31	
	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0,00	0,00	548 110,00	31,32%	748 110,00	42,75%	916 444,00	52,37%	1 516 332,00	86,65%	1 750 000,00	100,00%	1 750 000,00	100,00%
EFS+	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
EFRR	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
RAZEM	0,00	0,00	548 110,00	31,32%	748 110,00	42,75%	916 444,00	52,37%	1 516 332,00	86,65%	1 750 000,00	100,00%	1 750 000,00	100,00%